

KØN SOM INFRASTRUKTUR

En kulturanalyse af kontroverserne omkring kønsopdelingen af borgere i Danmark anskuet fra et infrastrukturperspektiv

BEATE SLØK-ANDERSEN

Speciale ved Europæisk Etnologi, oktober 2010
Københavns Universitet

Vejleder: Astrid Pernille Jespersen

"Information infrastructure is a tricky thing to analyze. Good, usable systems disappear almost by definition. The easier they are to use, the harder they are to see. As well, most of the time, the bigger they are, the harder they are to see."

Bowker & Star 2000: 33

KØN SOM INFRASTRUKTUR

Indholdsfortegnelse

KAPITEL 1 – UNDERSØGELSENS RAMMER	3
Indledning.....	3
Undersøgelsens ærinde og fokus.....	3
Undersøgelsens grundlag.....	5
Metodologiske præmisser og overvejelser.....	7
At studere normativitet.....	7
Artikler og andet skriftligt materiale.....	8
Valg af informanter.....	9
Interviewet og interviewsituationen.....	11
Analysens struktur og begrundelse.....	13
Formidlingens diskursive grænser.....	14
Karakterer.....	16
Teologen.....	17
Embedsmanden.....	18
Kønsterroristen.....	19
Talspersonen.....	20
Politikeren.....	21
Aktivisten.....	22
Den usynlige infrastruktur.....	24
Infrastrukturens ordning af hverdagen.....	25
Infrastrukturens selvfølgelighed.....	26
CPR-nummeret som del af en omnipotent infrastruktur.....	28
CPR-systemet	28
Det Centrale Personregister som infrastruktur.....	29
Kønsklassifikationen i CPR-nummeret.....	31
Opsamling.....	32
Teoretiseringer af køn.....	34
Michel Foucault.....	36
Opfindelsen af det biologiske og sande køn.....	36
Magt, viden og sandhed.....	37
Judith Butler.....	39
Den heteroseksuelle matrix og performativiteten.....	39
Den sociale forståelse og normerne.....	41
Reguleringen som normalisering.....	42
Judith Halberstam.....	44
Alternative maskuliniteter.....	44

Det synlige køn som basis for genkendelse/miskendelse.....	45
Benægtelsen som opgør med magtasymmetrier.....	47
KAPITEL 2 – DEN SYNLIGE BIOLOGI	49
Biologi som determinator.....	52
Bryster som eksempel på biologi.....	53
Biologi som konstruktion.....	55
Kønsskifte som biologisk argument.....	58
Det biologiske køn som infrastruktur.....	61
Opsamling	63
Det synlige køn som kontrolinstans	65
Det synlige køn som grundlag for kontrol.....	66
Mulighederne inden for det synlige køns grænser.....	70
Det synlige køn som infrastruktur.....	73
Opsamling.....	76
KAPITEL 3 – KLASSIFIKATIONERNES BETYDNING	78
Klassificering som subjektivering.....	78
Infrastrukturens moralske ansvar.....	81
Afslutning.....	84
KAPITEL 4 – AFRUNDING AF UNDERSØGELSEN	86
Perspektivering.....	86
Undersøgelsens begrænsninger.....	86
Perspektiver til videre forskning.....	87
Etiske overvejelser.....	88
Transkønnede som udgangspunkt for at studere køn.....	88
Konklusion.....	92
Materiale.....	95
Litteraturoversigt.....	97
APPENDIKS	100
Appendiks I: Summary.....	100
Appendiks II: Eksempel på interviewguide.....	102

KAPITEL 1 – UNDERSØGELSENS RAMMER

Indledning

Grundpræmissen for at blive registreret som borger i Danmark er, at man kan defineres som 'm' eller 'k', hr. eller fr., lige eller ulige. Det er ganske simpelt ikke teknisk muligt at oprette en ny borger i statens borgerdatabase, CPR-registret, uden samtidig at definere denne borger som værende et af de to køn. Dette er en konsekvens af, at kønskategoriernes danner grundlag for en lang række forhold, der kan siges at indgå i en omnipotent infrastruktur. Denne infrastruktur "ordner" vores hverdag, men den gør omvendt livet svært for de, der ikke passer ind i infrastrukturens krav om utvetydig kønsklassificering.

Omdrejningspunktet for denne undersøgelse er at udforske, de kontroverser, der opstår ved kønskategoriernes grænser. Disse er for mig blevet synlige gennem forskellige kritikker af CPR-nummerets kønsopdeling. Kritikkerne af denne formelle kønsopdeling tager udgangspunkt i de problemer, transkønnede oplever som konsekvens af ikke at leve op til sociale forståelser af køn. Som det vil vise sig, forgrener disse sociale forståelser af køn sig gennem infrastrukturen ud i hjørnerne af både menneskets krop og hverdag. Alligevel hører sådan kontroverser omkring kønskategoriernes til sjældenhederne. Jeg vil argumentere for, at dette er en konsekvens af, at indlejret i en infrastruktur, der gør hverdagen lettere for de fleste, bliver kønskategoriernes usynlige og tages for givet.

Undersøgelsens ærinde og fokus

Pointen med dette speciale er at tydeliggøre nogle kontroverser, der sjældent kommer op til overfladen. For selvom køn ofte er til debat i kontekst af lønstatistikker, barselsregler, kvoter m.v., stilles der sjældent spørgsmålstejn ved selve den kønsopdeling, der ligger til grund for at have sådanne diskussioner. En kønsopdeling, der kan siges at danne grundlag for vores hverdag som borger i samfundet, diskuteres kun af de, der samtidig defineres som skæve, anormale, underlige, syge. Her bliver hverdagens kampe synlige i kraft af *grænseeksistenser* så som

transkønnede, der kaster lys over den normalitet, de ikke *vil* eller ikke *kan* få lov til at være en del af.

Begrebet *grænseeksistenser* er taget fra Susan Leigh Star, [1991] der sammen med Geoffrey C. Bowker har formuleret den teori om infrastruktur, jeg vil bruge som udgangspunkt for den følgende analyse af kønsategorien i CPR-nummeret. Ud fra deres teori kan vi forstå kønsategorierne som indvævet i en omfattende infrastruktur, der er afhængig af klassifikationer og standardiseringer. Denne infrastruktur "ordner" samfundet på en måde, der forenkler hverdagen for de fleste borgere, uden vi lægger mærke til det. De, der ikke passer ind i klassifikationerne, bliver til gengæld gjort tavse og må påtage sig lidelser til gengæld for infrastrukturens velfungerenhed. Derfor kan infrastrukturen siges at være "arbejde": Kategorierne *gør* noget, når de gennem infrastrukturen praktiseres. [Bowker & Star 2000, org. 1999]

Ifølge Bowker og Star er det nødvendigt at klassificerer hverdagen ned i detaljen for at vi kan begå os i verden, hvorfor jeg ikke vil argumentere imod klassificering som sådan. Mit ærinde er i stedet at bidrage til en større refleksion omkring grundlaget for og konsekvenserne af disse klassificeringer, der har reelle – negative og positive – konsekvenser for de, der bliver klassificeret.

For at få indblik i, hvilke forståelser af køn, der ligger til grund for CPR-nummerets kønsopdeling, vil jeg tillige inddrage tre kønsteoretikere. Disse teoretikere tager alle udgangspunkt i de, der "falder udenfor" de standardiserede kønsategorier, for at belyse kønskategoriernes grundlag og betydning. Gennem deres teoretiseringer af køn vil jeg vise, hvordan kritikker af kønsopdelingen tager i sit afsæt kropsliggørelser og forståelser af køn, der divergerer fra de, der ligger til grund for CPR-nummerets kønsopdeling. Samtidig vil det her igennem blive muligt at forklare de mere eksistentielle konsekvenser af at være udenfor CPR-nummerets formelle kategorier.

Ud fra dette grundlag er problemformuleringen for denne undersøgelse dermed som følger:

Hvordan kan aktuelle kritikker af CPR-nummerets kønsopdeling af borgerne ansues som udfordringer og forhandlinger af standardiserede klassifikationer af køn? Og hvordan kan dette ses i relation til kønsopdelingens indlejring i en infrastruktur?

Undersøgelsens grundlag

Inden jeg begynder at udfolde selve undersøgelsen, vil det her være nødvendigt at redegøre for undersøgelsens udformning og de mest centrale begreber i denne undersøgelse.

Dette speciale vil være baseret på en dekonstruktion af kønnet som en biologisk selvfølgelighed. Denne type teoretisk afsæt, der har dekonstruktion af fænomener som udgangspunkt, er blevet kritiseret for gennem analyser blot at konstatere deres eget udgangspunkt: At fænomener er "negativt". [Hacking 1999: 5-7] Denne type cirkulær argumentation, der blot understøtter analysens udgangspunkt søger jeg aktivt at overskride ved ikke blot at søge at dekonstruere begrebet køn som sådan, men at undersøge den kontekst, det indgår i, og de konsekvenser, det har for menneskers levede liv.

Konteksten for kønnet er i denne undersøgelse CPR-nummeret og den omnipotente infrastruktur, dette nummer indgår i. Ideen om kønsklassificeringen som en del af en infrastruktur er som nævnt ovenfor taget fra Geoffrey C. Bowker og Susan Leigh Star. Disse to amerikanske sociologer har formuleret en teori om, at den sociale verden formes og praktiseres gennem klassifikationer og standardiseringer, der samlet udgør *infrastrukturer*, hvori mennesker, institutioner og ting til sammen indgår i netværk, der skaber sammenhæng, betydning og *selvfølgeligheder*. [Bowker & Star 2000, org. 1999] Analysen vil derfor tage afsæt i en argumentation for, hvordan CPR-nummeret og dets iboende kønsopdeling kan forstås som indlejret i en større infrastruktur; et informationssystem, der ikke stilles spørgsmålstejn ved og derfor er usynlig.

For overhovedet at få adgang til denne usynlige infrastruktur har jeg gennem empirisk arbejde fundet frem til de kontroverser, der uundgåeligt vil være omkring en infrastrukturens klassifikationer. For det ligger i klassificeringernes natur, at de altid vil være til forhandling, hvilket jeg har taget rejste kritikker som udtryk for. Lovforslag, politikpapirer, høringssvar og artikler har tydeliggjort indgange til felten, hvori kritikere er fundet og anvendt som informanter. Her har *transkønnethed* gjort sig til omdrejningspunktet i en analyse af CPR-nummerets kønsopdeling.

For at få et indblik i den infrastruktur, CPR-nummeret indgår i og de rationaler, der ligger bag kønsopdelingen, har jeg inkluderet informanter, der igennem deres professionelle virke har

indsigt i denne viden. Tillige er indraget udskifter af folketingsdebatter, hvor netop CPR-nummerets kønsopdeling har været til debat af flere omgange.

Dette feltarbejde har tydeliggjort, at vi for at forstå kritikkerne af kønsopdelingen, bliver nødt til at studere betydninger af fænomenet *køn*. For at begribe dette fænomen har jeg valgt at inddrage teoretikere, der både kan tydeliggøre CPR-nummerets iboende kønsforståelse og forklare kønskategoriernes konstituering i forhold til sociale forståelser af køn. Som udgangspunkt vil jeg præsentere Michel Foucaults ide om "opfindelsen" af det biologiske køn og ideen om, at mennesker indeholder et *sandt køn*. [Foucault 1981, org. 1978] Ud fra Judith Butlers teori om *den heteroseksuelle matrix* bliver det muligt at forklare kønnenes insisteren og kønskategoriernes betydning for den menneskelige eksistens. [Butler 1990] Endelig gør Judith Halberstams gentænkning af Butlers matrix-ide det muligt at klarlægge kroppens overflades betydning i forhold til den underliggende kønsklassificering. [Halberstam 1998]

Igennem disse teorier bliver det muligt at vise, hvordan kønskategoriernes som præmis for subjektivering kan forklare transkønnedes situation som en konsekvens af en udeblevet subjektivering. Når transkønnede ikke "passer ind" i CPR-nummerets køns kategorier, bliver udfaldet derfor, at de igennem infrastrukturen bliver umenneskeliggjort.

For at sætte rammerne for analysen og diskussionerne af kønsopdelingens betydning og funktion, vil jeg i næste kapitel redegøre for min tilgang til emnet og fremlægge overvejelser, der er blevet aktuelle i denne forbindelse.

Metodologiske præmisser og overvejelser

Tilgangen til dette felt har været formet af kønnets selvfølgelighed og infrastrukturens usynlighed, som har gjort denne undersøgelses fokus svær at arbejde med. For derfor overhovedet at kunne gå til emnet og kunne italesætte diskussioner om kønskategoriernes, har jeg anvendt CPR-nummeret som indgangsvinkel i indsamlingen af empirisk materiale. Dette har vist sig både som en konstruktiv tilgang i interviewsituationen og i den førliggende søgning på internettet og i artikler. I det følgende vil jeg fremlægge de mest relevante metodiske valg og overvejelser i forbindelse med mit empiriske arbejde og min tilgang til det analytiske arbejde.

At studere normativitet

Det, at jeg har forsøgt at lokalisere sprækkerne i et fænomen, som de fleste tager for givet, har skabt særlige præmisser for mit feltarbejde. Præmisserne har været en høj grad af normativitet omkring den eksisterende kønsopdeling i CPR-nummeret. Dette har omfattet indforståethed og fravær af italesættelse og dermed en lav grad af debat om emnet i offentligheden – alt sammen med den effekt, at det har været svært at finde informanter. På det praktiske plan har dette f.eks. besværliggjort engageringen af politikere som informanter. Selvom køn er på dagsordenen hos mange politiske partier (f.eks. i forbindelse med ligeløn), er det kun et par enkelte politikere, der mener, at kønsopdelingen af borgerne og konsekvenserne af denne er relevant af diskutere.¹

At studere normativiteten handler om at få italesat *selvfølgeligheder*, hvorfor det sjældent er noget, man som forsker kan gå ud og finde italesat gennem f.eks. avisartikler eller kan gøre travle politikere interesserede i. Ifølge Dorte Marie Søndergaard, fra hvem jeg har lånt begrebet *selvfølgeligheder*, har en poststrukturalistisk empirisk undersøgelse til formål at dekonstruere diskursivt og dikotomisk producerede kategorier, så som mand/kvinde-opdelingen. Poststrukturalismen tilbyder ikke i sig selv konkrete empiriske metoder, men lægger op til analytiske tilgange, der kan vise paradoksale praksisser og brud med kohærensens i kategoriernes konstituering. Fokus bør i det empiriske arbejde derfor være på det

---

1 Derudover har udsigten til et kommende folketingsvalg og den uventede præsentation af Regeringens "genopretningspakke" den 19. maj 2010 gjort politikerne på Christiansborg meget travle i forsommeren 2010, hvilket for mit speciales vedkommende resulterede i udsættelse af et interview og yderligere besvær med at få kontakt til politikere.

spændingspotentiale, der skabes i mellemrummet mellem det kollektive (diskurser) og den enkelte (praksis), *paradokser* og *randpersoner*, som "viser sprækkerne i diskursernes selvfølgeligheder". [Søndergaard 2000: 93] Den brugbare empiriske data kan derfor tage mange former; lige fra film, over observationer til interviews, så længe tilgangen til empirien er "at tænke imod det selvfølgelige" [Søndergaard 2000: 76] og derigennem forsøge at bryde med præmisserne for essentialistiske og naturaliserede dikotomier, kategorier og diskurser. [Søndergaard 2000]

Jeg har i denne undersøgelse benyttet mig af flere typer materiale og metoder, hvilket har ledt mig frem til et antal *randpersoner*, der har kunnet tydeliggøre paradokser mellem *det kollektive*, i form af CPR-nummerets kønsopdeling og de dertil knyttede forståelser af køn, og *det individuelle*, forstået som den enkeltes praksis og problemer i forhold til denne kønsopdeling.

Artikler og andet skriftligt materiale

Søgningen blandt nyere artikler i landsdækkende og regionale aviser, ugeblade og magasiner har givet et begrænset udbytte, hvis man ser på mængden af artikler om CPR-nummerets kønsopdeling. Dette har været forventet, da selvfølgeligheder som pointeret ovenfor sjældent er noget, vi finder direkte italesat i f.eks. aviser. [Søndergaard 2000] Derfor har mit udgangspunkt været at søge efter kritikere af CPR-nummerets kønsopdeling for at finde frem til sprækkerne.

Konkret er artikelsøgninger lavet på Infomedia på ordene "CPR" og "personnummer", hvilket resulterede i en fremkomst af artikler, der primært omhandlede tilfælde af eller risiko for lækage af oplysninger fra CPR-systemet. Søgninger blev efterfølgende lavet på samme ord, men i kombination med ordet "køn", hvilket gav få resultater.

Indenfor den femårige periode, jeg har valgt som ramme for min undersøgelse, har der overordnet set været to typer af artikler, der har omhandlet kønsopdelingen i CPR-nummeret: Kommentarer eller større artikler i forbindelse med politiske beslutningsforslag om transkønnedes rettigheder, og personportrætter af transkønnede med overskrifter som "Da Torben blev til Tina". [Svensgaard 2009] Sidstnævnte artikeltype har vist sig mest udbredt, mens der har været længere imellem artikler om politiske forslag. Debatter omkring beslutningsforslagene viste sig snarere at skulle findes i transskriberinger af folketingsdebatter ved behandlingen af de enkelte forslag.

Resultatet af artikelsøgningen har i min undersøgelse bidraget til en grundlæggende forståelse af nogle meget stærke diskurser om kønsopdelings naturgivenhed og selvfølgelighed. Yderligere har den synliggjort de stemmer i kontroversen omkring kønsopdelingen, som kunne være relevante at interviewe – stemmer, der alle på den ene eller anden måde har været relateret til transkønnede.

Ud over artikelsøgninger har jeg også brugt tid på at afsøge hjemmesider, folketingsdebatter og andet skriftligt materiale, både for at opstøve kritiske stemmer i diskussionen af kønsopdelingen og for at få et indtryk af, om diskussionen overhovedet eksisterer. Konklusionen på denne afsøgning har været, at det primært er interesseorganisationer fokuseret på transkønnethed og politiske partier på venstrefløj, der offentligt har kritiseret kønsopdelingen – der er tale om et relativt snævert felt af kritikere. Den omvendte stemme, der er gået ind i debatten og italesat argumenter for kønsopdelingen, har været næsten fraværende. Folketingsdebatter, hvor politikere direkte kan "afkræves" svar på forslag om ændringer af det nuværende, har været den bedste skriftlige kilde til denne direkte forholden sig til spørgsmålet. Herudover har problematiseringer af kønsopdelingen virket til at have stået uhorste hen.

At udskrifter fra folketingsdebatter vil vise sig at spille en central rolle i analyseafsnittet, kan forklares ud fra den teoretiske ramme for denne undersøgelse. I en analyse af infrastrukturens kategorier bør man, ifølge Geoffrey C. Bowker og Susan Leigh Star, der vil blive præsenteret senere, både fokusere på deres praktisering og udformning. [Bowker & Star 2000: 39-49] Da diskussioner og beslutninger om CPR-nummeret oftest tages i Folketinget, er det her muligt at få indblik i et element af kønskategoriernes udformning. En forståelse af deres praktisering får vi til gengæld gennem interviews.

Samlet set har de indledende, eksplorative søgninger i forskellige typer af skriftligt materiale vist, at CPR-nummerets kønsopdeling for det første er omgærdet af selvfølgelighed, og for det andet kun italesættes i relation til transkønnethed. Transkønnede er altså i min undersøgelse kommet til at udgøre de *randpersoner*, Søndergaard agiterer for som udgangspunkt for analyser af selvfølgeligheder. [Søndergaard 2000]

Valg af informanter

På basis af den ovenfor skitserede søgning i skriftligt materiale, kontaktede jeg cirka ti

enkeltindivider og et antal organisationer og udvalg, der alle var dukket op i relation til problematiseringer af kønnets selvfølghed i CPR-nummeret. Reaktionen varierede blandt de kritiske stemmer, jeg forsøgte at skabe kontakt til. Størstedelen af de politikere, der har været med til at stille – eller i offentligheden har talt for – beslutningsforslag, der har været af relevans for denne undersøgelse, har ikke været interesserede eller ikke haft tid til at stille op til interview. Mere interesserede i at stille op til interviews var til gengæld repræsentanter fra interesseorganisationer og kønspolitiske udvalg, hvor imødekommenheden var stor. Ud af dette opøgende arbejde fandt jeg fire informanter, der i kraft af at være aktive i debatten om kønsopdelingen kan kaste lys over emnet.² Disse fire stiller sig alle på forskellig vis kritiske overfor det kønsopdelte CPR-numre. Henvisninger til ”de fire kritikere” viser derfor tilbage til disse fire informanter. De er alle fire en del af et relativt snævert miljø og nogle endda kender hinanden. Dette er et udtryk for, at der ikke er tale om en bred debat.

For at få en forståelse af hvilken nuværende konstruktion, kritikerne ønsker at gøre op med, tog jeg samtidig kontakt til Indenrigsministeriet, da CPR-området ligger under dette ministerium. Ligeledes tog jeg kontakt til Kirkeministeriet og Familienministeriet, som jeg vurderede som de mest centrale brugere af kønsregistrering, da store dele af den lovgivning, der bliver administreret og udformet under disse ministerielle områder, er baseret på en differentiering i forhold til køn.³ Her ville altså være mulighed for at finde informanter med både overblik og indsigt i rationaler bag det eksisterende system.

I Familienministeriet kunne de desværre kun finde tid til at besvare et par enkelte spørgsmål per mail, mens jeg til gengæld i hvert af de to øvrige ministerier fik kontakt til en imødekommende ansat, der var villig til at sætte tid af til interviews.

Alle seks informanter præsenteres i afsnittet ”Karakterer”. Derudover vil yderligere en informant blive inddraget for en kort bemærkning, da hun besidder en praksisbaseret viden, der er af stor relevans for at få indblik i, men som ikke er tilgængelig gennem de øvrige informanter. En samlet oversigt over informanter i undersøgelsen findes vedlagt. [Appendiks II]

---

2 Selvom den norske professor i pædagogisk psykologi Steinar Kvale i sin bog *InterView* [1997, org. 1994] argumenterer for en differentiering mellem *informant* og *repræsentant* som hhv. vidne og analysesubjekt, [1997, org. 1994: 214] har jeg valgt udelukkende at omtale de personer, jeg har interviewet, som informanter, da Kvales opdeling i denne undersøgelse kommer til at virke kunstig.

3 Under disse tre ministerier har kønsregistreringen i CPR en betydning i forhold til f.eks. navne, barselsregler, forældremyndighed og ægteskab. Kirkeministeriet er tillige ansvarlig for den praktiske personregistrering i kirkerne, ligesom Indenrigsministeriet er ansvarlig for selve CPR-systemet.

I analysen vil der blive inddraget et antal citater fra folketingsdebatter omkring transkønnedes rettigheder. Da disse citater i høj grad kommer fra sundhedsministre, kan det rejse spørgsmål om, hvorfor Sundhedsministeriet ikke er kontaktet i forbindelse med søgningen efter informanter. At dette bevidst er afgrænset, er dels en konsekvens af ovenstående overvejelser om, hvilke ministerielle områder, der har størst berøringsflade med det kønsopdelte CPR-nummer. Endnu vigtigere for denne afgrænsning er det, at Sundhedsministeriets centrale rolle i folketingsdebatterne er en konsekvens af en forståelse af transkønnethed som en sygdomstilstand. Da denne forståelse af transkønnethed ikke stemmer overens med det perspektiv, jeg har lagt på emnet i denne undersøgelse, er informanter fra Sundhedsministeriet derfor ikke inddraget. Jeg vil tage denne debat op i perspektivering.

Gennemgående for de inddragede informanter har været, at de alle har en stor viden omkring personregistrering, transkønnede og/eller kønsforskning qua deres embede, uddannelse, arbejde i interesseorganisationer eller personlig interesse i emnet. F.eks. har alle fire kritikere refereret til minimum én af de her i undersøgelsen inddragede teoretikere. Denne særegenhed ved informanterne gør dem ud fra antropologen Anthony P. Cohens informantdifferentiering til *nøgleinformanter*, hvilket dækker over informanter, der tildeles en central funktion i undersøgelsen i kraft af deres rolle i felten, ofte sammenhængende med specialistviden. Denne viden kan enten være en konsekvens af en *formel* eller *uformel* status i samfundet, hvor sidstnævntes viden f.eks. kan være på basis af en stor adgang til sladder. [Cohen 1984] I udgangspunktet har alle mine informanter formel status i kraft af erhverv eller central placering i en interesseorganisation. Men samtidig kombineres dette f.eks. hos flere af dem med kendskab til og sladder fra "transmiljøet", hvorfor jeg ikke er i stand til at lave en sådan klar adskillelse. Kombinationen har dog virket som kilde til en endnu større specialistviden. Denne brug af nøgleinformanter har øjensynligt givet mig et interviewmateriale, der er baseret på større og mere reflekteret viden om emnet.

Interviewet og interviewsituationen

Den svenske etnolog Eva Fägerborg definerer interviewet som metode, fordi interviewet "gör det möjligt att åstadkomma ett erfarenhetsnära, nyansrikt och mångfacetterat material." [1999: 55] Jeg har derfor valgt at benytte mig af kvalitative interviews som en del af den empiriske

tilgang til denne undersøgelse for at få udfoldet de rejste kritikker og få en større forståelse af, hvordan det kritiserede CPR-system fungerer.

Jeg har valgt at benytte mig af halvstrukturerede interviews, da disse er med til at sikre, at jeg får dækket et antal bestemt temaer, men samtidig muliggør "åbenhed over for ændringer af spørgsmålenes rækkefølge og form, således at jeg kan forfølge de svar, interviewpersonerne giver". [Kvale 1997, org. 1994: 129] Spørgeguides til hver af de fire informanter, der har kritiseret kønsopdelingen og de to, der arbejder med den på ministerielt hold, har varieret lidt grundet motivationen bag valget af dem som informanter (jf. afsnittet "Valg af informanter" **ovenfor**). Gennemgående for alle interviews er dog, at jeg har benyttet en kombination af alle de ni typer af interviewspørgsmål, Steinar Kvale opstiller i *InterView*. [1997, org. 1994: 136-139] Vægtningen af de enkelte typer spørgsmål har varieret, afhængigt af interviewsituationen og informanten. Et eksempel på en spørgeguide er vedlagt for at give et indblik i, hvordan interviewene er blevet vinklet. [Appendiks III]

Som Fägerborg har redegjort for, påvirker interviewsituationen det materiale, man får ud af interviewet. [Fägerborg 1999: 55-70] Ud over at mine informanter har varieret i alder, position, politisk tilgang og baggrund, har selve rammerne for interviewene også divergeret meget; fra et interview i et ministerium, hvor jeg skulle hentes ved indgangen af en sekretær til et interview i en stue, hvor jeg forud for interviewet var blevet hentet på busholdepladsen og budt på middag.

Det problematiske ved brugen af interviews kan være den magtasymmetri, der eksisterer mellem interviewer og informant og som er determineret af, at det er intervieweren, der styrer interviewet og sætter rammerne for det. [Kvale 1997, org. 1994: 131] Den danske filosof Anders Fogh Jensen nævner i indledning til Michel Foucaults *Overvågning og straf*, [2002, org. 1975] at informationsindsamling via bl.a. personinterviews endog har en disciplinerende effekt og dermed er med til at opretholde normativiteten. [2002, org. 1975: 14] Det har i forbindelse med denne undersøgelse været særligt aktuelt at gøre sig overvejelser omkring sådanne mulige effekter af mine interviews, da jeg bl.a. har lavet feltarbejde blandt *randpersoner*, der er karakteriseret ved at falde udenfor normativiteten og dermed i forvejen kæmper mod normativitetens disciplinering. Alle de kritiske informanter, der netop taler ud fra en placering ved normativitetens grænser, har til gengæld alle gjort sig synlige for mig som forsker i kraft af at have været aktive i debatten om kønsopdelingen. Derfor er det måske snarere

informanternes brug af mig, der bør tillægges overvejelser. I forbindelse med denne undersøgelse, hvor alle informanter har været en del af et politisk miljø, er det nødvendigt at holde sig for øje, at informanterne kan have en instrumentel tilgang til interviewet og *bruge* det som middel til at opnå egne mål eller fremme en specifik dagsorden. Dette kan betyde, at der lægges særlig vægt på noget, mens andet ties bort under interviewet. [Fägerborg 1999: 60]

At informanterne har haft forskellige dagsordener – og at kritikerne har haft forskellige motivationsfaktorer – har til gengæld givet et alsidigt materiale, der har tydeliggjort en pluralitet i kontroversen.

Analysens struktur og begrundelse

Analysestrategien i denne undersøgelse er formet ud fra konceptet *mapping controversies*. At kortlægge kontroverser er en ide, der er opstået hos den franske sociolog Bruno Latour. Begrebet henviser til en metodologi, der gennem især visuel fremstilling søger at klarlægge kontroverser og diskussioner omkring fremkomsten af videnskabelig fakta og dermed undersøge, hvordan et specifikt stykke viden er blevet til igennem diskussion og polemik. Ideen med denne metode er at skabe *ontologiske forstyrrelser* i hverdagens selvfølgelig elementer og dermed skabe mulighed for nye bevidstheder (eng. *awareness*). [Whatmore 2009]

Når jeg vil benytte mig af denne tilgang, er det derfor for at kunne vise kontroverserne bag de fakta, der udtrykkes i infrastrukturens kategorier, herunder kønskategori. En kontrovers, der ikke bare kan opstilles som en fløjkrig, men som består af sammenfiltringer af synspunkter, tilgange og erfaringer. I min brug bliver der ikke tale om en visuel fremstilling af fremkomsten af videnskabelig fakta som sådan, men en kulturanalyse af det sociale fænomen køn.

For at sætte kønsopdelingen og CPR-nummeret i en betydningsgivende kontekst, vil analysen tage sit afsæt i et argument om, at CPR-systemet kan forstås som en infrastruktur, hvor indenfor kønsopdelingen standardiseres og praktiseres. Denne ide om infrastruktur vil sætte rammen for diskussionerne om køn i denne undersøgelse.

Dernæst vil jeg gå over til at se på, hvordan kontroverser omkring CPR-nummerets kønsopdeling kan anskues som forhandlinger af kønskategoriernes grænser. For at gøre dette, vil jeg inddrage tre teorier om køn, der på forskellig vis kan bidrage til en tydeliggørelse af den kønsforståelse, der ligger bag kønsklassificeringen, og dennes indlejring i bredere sociale forståelser af køn. Fordi kontroversen omkring kønsklassificering er kompleks og stikker i mange retninger, er

analysens kortlægning organiseret ud fra en analytisk differentiering mellem det biologiske køn og det synlige køn som elementer i konstruktionen af fænomenet køn; denne opdeling vil blive begrundet i introduktionen til analysen.

På grundlag af denne kortlægning vil jeg efterfølgende begive mig ind i en mere teoretisk udredning af, hvordan kategorierne kan siges at have betydning for vores eksistens som mennesker. På grundlag af denne udredning vil jeg tydeliggøre, hvordan infrastrukturens klassificeringer kan siges at være indlejret i subjektiveringsprocesser og dermed er med til at skabe transkønnedes situation som objekter, ikke-mennesker.

For at klarlægge grundlaget for overhovedet at kunne lave en sådan kortlægning af kønskategoriernes rolle i samfundet og for os som borgere, vil det være på sin plads først at præsentere stemmerne i debatten. Derfor vil jeg give en kort introduktion til de karakterer, der udgør det empiriske fundament for denne undersøgelse. Inden da vil jeg dog kort redegøre for min narrative strategi.

Formidlingens diskursive grænser

Et redskab, man som forsker kan anvende i den videre destabilisering af selvfølgeligheder, er ifølge Søndergaard brugen af *diskursiv fremmedgørelse* i fremstillingen af analyser, som vi ser det hos f.eks. Judith Butler, der benyttede sig af et yderst avanceret og abstrakt sprog. [1990] Dette gøres for at understrege fænomeneres konstruerede og bevægelige indhold. Søndergaard selv gjorde i *Tegnet på kroppen*, [1996] brug af *diskurs-distancerende sprog* som en del af sit dekonstruerende projekt ved f.eks. at bruge betegnelsen "aktør med mandligt kropstegn" for at undgå at bruge ordet "mand" og tillige med kvinder. Denne sproglige benægtelse eller udfordring af kategorier og begreber anvendes for at "undgå at komme til at fortælle diskurserne på diskursernes egne præmisser." [Søndergaard 2000: 88] Håbet hos Søndergaard er, at undgåelsen af citeringer af betydningstunge begreber og eksisterende diskursive præmisser er med til at åbne for brud. [Søndergaard 2000]

Denne brug af fremmedgørende sprog skal tilpasses *grænserne for dekonstruktionen*; diskursernes begrænsninger for hvad en potentiel aftager af analysen overhovedet vil kunne forstå. En vis respekt for disse eksisterende præmisser er nødvendig, såfremt budskabet ikke skal gå tabt. Rækkevidden for hvor langt ud ens analyseresultater kan nå, afhænger dermed af i hvor høj grad, man udfordrer selvfølgelighederne og træder udenfor eksisterende diskurser.

[Søndergaard 2000] Med denne pointe in mente har jeg valgt ikke at gøre min analyse for snørklet og utilgængelig, men benytte begreber velkendte ord som "mænd" og "kvinder", da jeg herved kan være med til at bidrage til en debat, der går ud over eksperternes metadebatter.

Tillige vil jeg her redegøre for min brug af begrebet *transkønnet*. Udover at begrebet er anvendt både i interviews og diverse skriftlige kilder, har jeg også valgt at bruge det som en måde at undgå snævre definitioner og kategoriseringer. Begrebet er opstået som en form for selvdefinition/-kategorisering og har en bred og inkluderende betydning, der henviser til personer, som kønsmæssigt "understand cross-identification as a crucial part of their gendered self but they may pick and choose among the options of body modification, social presentation and legal recognition available to them." [Judith Halberstam, citeret i Jagose 1999] Begrebet er opstået som alternativ til det mere snævre begreb *transseksuelle*, der ofte forstås mere specifikt og i en medicinsk kontekst som betegnelse for personer, der ønsker fuldbyrdet kønsskifte.⁴ Begrebet henviser altså bredt til personer, der i kraft af deres kønsudtryk eller -identifikation stiller spørgsmålstejn ved en forståelse af feminitet som en naturlig forlængelse af den kvindelige krop og maskulinitet som en naturlig forlængelse af den mandlige ditto. Begrebet kan dermed siges at være destabiliserende i sig selv. [Stryker 2006: 2-3]

---

4 Fuldbyrdet kønsskifte dækker en lang række kirurgiske indgreb og hormonbehandlinger, der skal bevirke at kroppen kommer til at fremstå som værende det "modsatte" køn. Dette inkluderer i Danmark kastration. Ordet *kønsskifte* afvises af nogle kønsforskere og interesseorganisationer, da ordet menes at patologisere indgrebene. I stedet kan anvendes udtryk som *operativ kønskorrektion* [Vibe Grevsen, citeret i Moustgaard 2010] eller *sex-affirmative surgery*. [Kuriansky 2006]

Karakterer

For at sætte en narrativ ramme for den kommende analyse og diskussion, hvori der vil være en pluralitet af sideløbende stemmer og perspektiver i spil, vil jeg gøre brug af *karakterer*,⁵ der tydeliggør den enkelte informants position i debatten (Politikeren, Kønsterroristen, Embedsmanden, m.fl.). De introducerede karakterer skal ansues som et empirisk udsnit, der kan være med til at illustrere en multiplicitet i tilgange til og forståelser af det kønsopdelte CPR-nummer. Derfor anvender jeg karaktererne narrativt som en indledende definition af de enkelte informanters kontekstuelle forståelse af emnet; deres tillagte karakter i denne undersøgelse afspejler deres forståelsesramme for emnet. Når jeg derfor f.eks. har karakteriseret en informant som Politikeren, er dette for at tydeliggøre, at denne informants tilgang er formet af en forståelse af, hvordan realpolitik og udformningen af lovgivning fungerer, både på Christiansborg og i forhold til befolkningen. Denne forståelse er anderledes end hos f.eks. Talspersonen, der i højere grad tænker i repræsentation, rettigheder og dagsorden for en specifik interesseorganisation.

Dette analytiske greb kommer til at være netop en karikering over positionerne, altså en fokusering på særlige træk ved den enkelte informant, der ikke kan undgå i nogen grad at blive på bekostning af heterogeniteten og selvmodsigelserne i de enkelte positioner. At karaktererne alligevel er anvendt i denne analyse er, at dette vil kunne fremme en tydeliggørelse af spændinger og brydninger i felten; brugen af karaktererne kan udkrystallisere de enkeltes praksis og skærpe argumentationen.⁶ Samtidig bliver de i arbejdet med en kontrovers som den om kønskategoriernes nødvendige for at kunne kortlægge og skabe orden i en empiri, der stritter i alle retninger. Derudover imødekommer brugen af karakterer et krav om anonymitet, der dog kun er direkte ønsker af en informant.

Fordi karaktererne forholder sig til CPR-nummerets kønsopdeling ud fra forskellig motivation, erfaring og forståelser af køn, har de ligeledes bidraget meget forskelligt til denne undersøgelse. Derfor vil nogle informanter bidrage meget i en del af analysen, mens andre bidrager mere i

---

5 For ikke at indikere en deduktiv tilgang til min empiri har jeg bevidst undgået at anvende begrebet *idealtyper*. Begrebet *karakterer* skal i stedet udtrykke en analytisk beskrivelse af informanter, hvor udgangspunktet har været den enkelte informant og dennes karakteristika set ud i forhold til dette specifikke emne.

6 Dette er en forenkling og indskrænkning af interne modsætninger, der ikke vil være værdsat blandt mange poststrukturalister, [jf. reference til Søndergaard i forrige kapitel] men som her anvendes som en måde at få udkrystalliseret positionerne i en "umulig" debat.

andre dele.

På de følgende sider vil de forskellige karakterer blive introduceret, både på basis af interviews og eventuelle politiske forslag informanterne har været med til at forme, eller artikler, de har forfattet i relation til diskussionen om kønsregistreringen. Under den nedenstående præsentation af de enkelte karakterer vil der blive redegjort for deres position i debatten og deres holdning til kønsregistrering. Ud fra dette vil kønsforståelserne i de enkelte positioner blive anvendt til at udfolde en problematisering af CPR-nummerets køns kategorisering i den efterfølgende analyse.

En enkelt karakter, Jordmoderen, vil ikke blive introduceret her, da hun ikke spiller samme omfangsrige rolle i analysen som de øvrige karakterer. Jordmoderen er blevet inddraget kortvarigt, da hun igennem sit job på en fødeafdeling besad en praksisbaseret viden, der var af stor relevans at få indblik i, men som ingen af de øvrige informanter var i besiddelse af. Hun og de øvrige karakterer fremgår alle af den vedlagte informantoversigt. [Appendiks II]

Teologen

Teologen er egentlig embedsmand, men taler i højere grad som fagperson og repræsentant for kirken, end hvad der nedenfor vil blive defineret som embedsmand. Hun har både praktisk og strategisk erfaring med personregistrering efter både at have arbejdet i kirker og det dertilhørende ministerium. Hun har en stor faglig og personlig interesse i sit arbejdsområde og har en omfattende specialiseret viden, der både dækker historiske og nutidige forhold vedrørende emnet inden for en kirkelig kontekst.

Teologens forståelse af personregistrering tager altså udgangspunkt i kirken. Hun vurderer kirken som *den* centrale institution i den danske personregistrerings historie. Da hun tillægger personregistreringen en helt grundlæggende rolle for det danske samfunds udvikling og opretholdelse, bør vi ud fra hendes perspektiv vise kirken anerkendelse og taknemmelighed for, at den igennem århundreder har registreret på vegne af det øvrige samfund.

Teologen vurderer personregistreringen som en utrolig praktisk instans, der historisk har muliggjort at udskrive kirkeskatter og i dag med CPR-nummeret muliggør, at man f.eks. kan indkalde kvinder til undersøgelse for livmoderhalskræft og tildele dem den største andel af

barselsorlov, når det nu er dem, der skal amme barnet. Tillige er CPR-systemet indrettet efter ægteskabet mellem mand og kvinde som standarden for familiestruktur, da der skal en mand og en kvinde til i forbindelse med reproduktion. Ud over kønsdifferentieringens muligheder, sikrer CPR-nummeret omvendt lige muligheder og rettigheder for mænd og kvinder, og har altså en ligestillingsmekanisme i sig. Selve personregistreringen, men også kønsopdelingen i den, er altså i borgernes egen interesse.

Ud over at anskue kønsopdelingen som praktisk, virker den for Teologen også naturlig, da den afspejler bagvedliggende biologiske forskelle og tillagte betydninger, og dermed ikke har nogen effekt i sig selv. For transseksuelle og hermafroditter kan personregistreringens kønsopdeling dog være problematisk, men dette anskuer hun snarere som enkeltindviders problemer end et grundlæggende problem med personregistreringen.

Embedsmanden

Embedsmanden arbejder med personregistrering i Indenrigsministeriet. Han lever op til den loyalitet, der forventes af ham overfor den politiske ledelse og agerer neutralt i forhold til dennes politik. Han forbereder sig til interviewet og bortcensurerer subjektive holdninger til gengæld for argumenter om lovgivning og politiske flertal.

Embedsmanden anskuer CPR og de heri registrerede ”grundlæggende personoplysninger” relativt uafhængigt af øvrige personregistreringer, f.eks. kirkens eller sundhedssektorens registreringer; hans arbejdsområde og interesse er centreret omkring de få oplysninger, der er registreret i selve CPR.⁷

Embedsmanden vurderer, at der er stor opbakning om den nuværende personregistreringsmodel og oplever ikke, at det er et omdiskuteret område præget af stærke ideologiske kampe. Dette ser han som en konsekvens af, at vi i Danmark har stor tillid til myndighederne og at vi har et stærkt demokrati. Når CPR-systemet engang imellem kritiseres, er det ofte en fejlagtig kritik, der i stedet bør rettes mod andre instanser eller funktioner, som er koblet op på CPR-nummeret.

Embedsmanden har meget svært ved at finde noget problematisk eller kritisabelt ved den måde, personregistreringen aktuelt fungerer. Han mener, at det nuværende system er

---

⁷ Dermed blev mit interview også meget fokuseret specifikt på personregistreringen, og ikke i særlig høj grad på de samfunds- og personmæssige konsekvenser af denne.

velfungerende og gør livet som borger i Danmark nemmere. For selvom CPR oprindeligt var tænkt som et middel for statens til at inddrive kildeskat og forbedre den offentlige administration, er det nu tillige et system, der forenkler borgernes relation til staten. Dette betyder samtidig, at CPR-systemet skaber en tydelig differentiering mellem de, der er indenfor systemet, og de, der er udenfor det, da så meget i samfundet er bundet op på CPR-nummeret.

CPR-nummerets kønsopdeling vurderer Embedsmanden som en praktisk instans. Selvom et kønsneutralt CPR-nummer teknisk set er muligt, forestiller Embedsmanden sig ikke, at der vil være den store folkelige opbakning til en ændring af dette.

Kønterroristen

Kønterroristen er repræsentant for en interesseorganisation for transkønnede, men giver indtryk af i høj grad at finde på egne initiativer og bruge sin egen person som forhammer i sagens tjeneste – hendes indsats handler ikke bare om at følge en vedtagen dagsorden på vegne af organisationen, men det er mere omfattende. For selvom hun som transkønnet bestemt har personlige interesser og motivationer i det, handler det lige så meget om, at "ofre" sig selv for en større sag: At gøre op med rigide og begrænsende kønsopdelinger, ikke bare for at give transkønnede bedre vilkår, men for at ændre konservative idéer om, at biologi determinerer køn. Og her anvender hun sin egen person og krop i forsøget på at skabe forvirring og ødelægge det eksisterende – og hun kan godt lide provokationen i det.

Kønterroristen prøver at gøre op med transkønnethed som noget skjult og hemmeligt ved at bruge sin egen krop til at gøre det tydeligt. Hun har erfaret, at synlighed gør emnet mindre mystisk for andre mennesker, men at man også sætter meget på spil ved at stå frem. Hun har skrevet flere avisindlæg og været med til at udforme et beslutningsforslag om rettigheder for transkønnede, der grunder i et ønske om personlig frihed; hun mener ikke, at det kan skade andre, at transkønnede skal have lov til at definere sig som et andet køn, end det deres CPR-nummer udtrykker. Konkret har hun været med til at foreslå bl.a. en ophævelse af kravet om kønsspecifikke fornavne og større mulighed for juridisk kønsskifte. For selvom det på papiret allerede er muligt at tage et fornavn, der angiver det modsatte køn af ens CPR-nummer, finder hun det yderst provokerende at skulle defineres som psykisk syg som led i denne navneforandring – eller igennem en kønsskifteoperation. Kønsskifte mener hun i øvrigt, at det

kun er få transkønnede, der ønsker pga. en trang, der bliver nødt til at komme ud. De fleste transkønnede vil bare have lov til at være kønnede på deres egen måde.

Kønsterroristen ser det at være transkønnet som en "legal" måde at bryde fri af isolerende og begrænsende køn, samtidig med at det hjælper kvinder i forhold til ligestilling, da det beviser, at køn kan skifte.

På det private plan er hun direkte motiveret af indignation over ikke at have friheden til at definere sit eget køn, og at der altid skal opstå forvirring i forbindelse med flytture og andre situationer, hvor hun skal fremvise id, der angiver et andet køn, end det hun syner af. Allerhelst ville hun gerne defineres som "menneske" i sit pas, i stedet for hele tiden at skulle mindes om og tvinges tilbage i kategorien "mand".

Talspersonen

Som talsperson for det transpolitiske område i en interesseorganisation med fokus på køn og seksualitet, var Talspersonen særligt optaget af spørgsmål om (manglende) rettigheder, der kan sikre transkønnedes interesser. Han er motiveret af en indignation over diskriminationen og mangel på grundlæggende rettigheder for transkønnede. På det kønspolitiske område, som han repræsenterer, er der ikke bare brug for oplysning, men decideret politik.

Ud over at arbejde aktivt for at få transkønnede dækket af menneskerettighederne ved f.eks. få anti-diskriminationslovgivning til også at dække kønsidentitet, har organisationen også støttet flere forskellige forslag angående forbedringer af transkønnedes forhold. Selv taler han og organisationen for at få fjernet kønsmarkeringen i CPR-nummerets sidste ciffer, da det afslører en kategorisering, der ikke nødvendigvis stemmer overens med ejermandens kønsidentitet eller fysiske kønsudtryk. At man fortsat registrerer, hvem der skal indkaldes til værnepligt m.v. afhængigt af køn, er ikke et problem – det skal bare ikke være bundet op på synlige køns kategoriseringer. Men denne ændring af CPR-nummerets opbygning er ikke blevet godkendt, så målet er at sikre bedre muligheder for at skifte imellem køns kategorierne indenfor den eksisterende struktur: Han argumenterer for, at det skal være op til folk selv at definere deres kønsidentitet. Det skal altså ikke være ens udseende eller biologi, der afgør hvilket køn man skal defineres som, men ens selvforståelse.

Talspersonen og den organisation, han er en del af, forsøger at repræsentere transkønnede så bredt som muligt ud fra en forståelse af, at der ikke er tale om en homogen gruppe mennesker. Han forstår udmærket, at de fleste transkønnede ikke lever åbent, da det medfører ubehagelige situationer og stor uforståenhed hos andre mennesker, men problemet ved dette er, at det er svært at tilkæmpe rettigheder på vegne af en minoritet, som er usynlig. Omvendt forstår han godt, at der ikke nødvendigvis er folkelig opbakning omkring ønsker til lovgivning, fordi det er svært at forstå noget, man ikke har kendskab til. Men det gør det ikke mindre hårdt at håndtere de fordomme og den modstand, man kan møde.

Den generelle forundring og uforståenhed, Talspersonen møder, ser han som et udtryk for manglende refleksion over køn, der er baseret på en idé om kønnet som noget naturgivent. Problemet med denne idé er, at den udøver tvang over mennesker, fordi alle *skal* passe ned i enten den ene eller anden (køns-)kasse.

Politikeren

Politikeren har gennem sit virke som folketingsmedlem en stor indsigt i, hvordan et politisk forslag skal serveres, og hvordan de bedste resultater opnås gennem formulering og vinkling i forhold til interesser i befolkningen og blandt andre partier i Folketinget. Han taler med overbevisning og uden at tøve, og i hans argumentation sammenflettes partiets ideologi med realpolitiske overvejelser om, hvordan konkrete mål kan opnås.

Politikeren har stillet et beslutningsforslag om transkønnedes rettigheder af to omgange i Folketinget, hvor det anden gang blev modereret for at øge sandsynligheden for at opnå resultater. En del af det oprindelige forslag gik på at gøre CPR-nummeret kønsneutralt, således at kønsmarkeringen ikke er synlig. Forslaget opstod som en fusion, der dels skulle imødekomme henvendelser fra transorganisationer, og dels imødekomme mere radikale ønsker om opgør med et betydningsgivende køn fra partiets queerudvalg. Samtidig kunne dette kompromis imødegå interne uenigheder i partiet mellem især folk i kvindebevægelsen og queerudvalget om, hvorvidt kønnet skal "bevares" som fast enhed og identitetsbærer.

Den taktiske idé bag forslaget, som uden tvivl også er blevet stillet for at rette op på forholdene for transkønnede, er at åbne op for en udvanding af idéen om det biologiske køn som den ufravigelige determinator af kønsidentitet. Dette skal ses som en måde at gøre op med det, Politikeren ser som undertrykkende kønsroller og stereotyper forbundet med de to køn.

Politikeren mener, at de to køn udgør en grundlæggende struktur for det danske samfund, og at samfundet er utrolig kønsopdelt, hvilket har negative konsekvenser i form af indskrænket frihed for den enkelte pga. kønsroller. Da mænd og kvinder i vores nutidige samfund endnu ikke har samme muligheder og vilkår, vurderer Politikeren, at kønsopdelingen i nogle henseender er fornuftig at bevare, f.eks. for statistisk at kunne bevise uligheder i lønninger. Omvendt er opdelingen helt unødvendig i andre henseender, og det er i hvert fald ikke nødvendigt at gøre den synlig i CPR-nummeret. Men i Folketinget, som han vurderer som en nogenlunde repræsentation af holdningerne i befolkningen, har han mødt uforståenhed og argumenter om biologi som ufravigeligt fundament for kønsidentitet.

Aktivisten

Aktivisten virker til at have været aktiv på venstrefløjten det meste af sit liv og er nu både engageret i partipolitik og medlem af et udvalg herunder, der arbejder ud fra et queerteoretisk standpunkt. Hun forholder sig til det samfundsmæssige niveau, hvorfor den enkeltes problemer og udfordringer bør ansues ud fra et strukturel og overordnet perspektiv, hvor problemerne er del af samme samfundsstruktur.

Hun har været i dialog med Politikeren for at få ham til at stille et beslutningsforslag på basis af et politikpapir, der agiterer for kønsneutrale CPR-nummer og en række opsamlede ønsker fra landets transorganisationer. Hun har ikke selv været med til at skrive politikpapiret eller beslutningsforslaget, men hun har været med i processen omkring begge dele.

Hendes anke imod kønsopdeling er den tænkning, der ligger bag; at kvinder og mænd grundlæggende skulle være forskellige, og at personer er eller bør være på en bestemt måde, afhængigt af deres køn. Sådanne differentierede forestillinger om hvad hhv. mænd og kvinder er, udgør en diskriminerende kassetænkning, der begrænser mennesker og fastholder uligheder mellem kønnene. Kønsmarkeringen i CPR-nummeret ser hun derfor snarere som et symbol på denne dominerende kønsforståelse, snarere end årsagen til den. Dog er der tale om et magtbærende symbol, der derfor ikke kan undsiges.

Selvom hun ikke umiddelbart kan forstå, hvorfor denne kønsopdeling og markering overhovedet eksisterer, så fastslår hun dog også, at vi alle er en del af vor samtid; at vi ikke sådan bare kan gøre os uafhængige af det samfund og den tid, vi lever i, og som vi henter vores (diskursive)

forståelser i. Omvendt vægter hun foranderligheden i samfundsstrukturer og kønnets betydning og fokuserer på historiske variationer af disse.

Det eneste positive ved kønsmarkeringen er, at det muliggør hospitalernes undersøgelsesindkaldelser af borgere ud fra køn i forhold til risici for kønsspecifikke sygdomme, og den muliggør produktionen af statistisk beviser i forhold til kønslige uligheder, hvilket er et stærkt kort at have på hånden i ligestillingsdebatter. Hun tror dog ikke, at kønsopdelingen og -markeringen vil forsvinde, før kønnet har mistet sin differentierende betydning; f.eks. vil uligheden i lønninger være forsvundet, før der vil være stemning for at fjerne kønsmarkeringen, hvorfor det slet ikke er aktuelt at diskutere ligestilling indenfor en kontekst af kønsneutrale CPR-nummer.

Til forskel fra mange andre, der argumenterer for eksistensen af et skævt forhold mellem mænd og kvinder i samfundet, mener hun i øvrigt, at mænd – på trods af deres position over kvinder – også diskrimineres via en fastholdelse i specifikke forståelser af kønnene.

Den usynlige infrastruktur

Som det viser sig i præsentationen af karaktererne ovenfor er transkønnethed i empirien blevet helt centralt som omdrejningspunkt for kritikker og diskussioner af CPR-nummerets kønsopdeling. Dette fremgår tillige af ovenstående præsentation af karaktererne. En forklaring på den fremtrædende rolle, transkønnede indtager i debatten om kønskategoriernes, kan vi finde hos den amerikanske sociolog Susan Leigh Star (1954-2010). Star har med begrebet *high tension zone* søgt at beskrive de konflikter og forhandlinger, der opstår i *grænselandet* mellem gensidigt ekskluderende kategorier, så som mand/kvinde. [1991] Her har hun, som også jeg vil gøre, taget udgangspunkt i transkønnede som en tilgang til at forstå klassificeringen af køn og forhandlingerne omkring den. Star har fundet inspiration hos amerikaneren Sandy Stone, der i *The Empire Strikes Back: A Posttranssexual Manifesto* [1989] tydeliggør det, Star senere har defineret som en high tension zone:

”Here on the gender borders at the close of the twentieth century ... we find the epistemologies of white male medical practice, the rage of radical feminist theory and the chaos of lived genderes experience meeting on the battlefield of cultural inscription that is the transsexual body: a meaning machine for the production of ideal type” [Stone, citeret i Star 1991: 46]

I denne *high tension zone* er der ifølge Star noget på spil og til forhandling, fordi transkønnede ”remind us that, indeed, it might have been otherwise.” [Star 1991: 53] Her bliver kategorierne synlige i kraft af *grænseeksistenser*, så som transkønnede, der kropsliggør og praktiserer køn på en måde, der er afskåret fra konventionelle, institutionaliserede køns kategorier. Denne kropsliggjorte og ikke-klassificerede praksis anbefaler Star derfor som afsæt for en analyse som min: Det er her midt i mand/kvinde-dikotomien, det bliver muligt at kaste lys over den brede sociale ordens arkitektur. [Bowker & Star 2000: 221-223]

Den brede sociale ordens arkitektur – der i denne undersøgelse har taget form af CPR-systemet – er netop det, jeg ønsker at forstå i relation til begrebet køn. Her kan Star og hendes kollega, Geoffrey C. Bowker (1953-), med deres værk *Sorting Thinks Out* [2000, org. 1999] være til stor hjælp, hvorfor jeg her vil redegøre for deres teori om infrastruktur og klassificeringernes rolle i vores hverdag. På denne basis vil jeg efterfølgende argumentere for, hvordan vi ud fra dette grundlag kan forstå kønsopdelingen i CPR-nummeret som en del af en infrastruktur, der er

usynlig i kraft af dens sammenkobling med hverdagens selvfølgeligheder. Samtidig kan denne infrastrukturteori forklare kritik af kønsopdelingen som et udtryk for klassificeringens ufuldendte natur.

Infrastrukturens ordning af hverdagen

Med inspiration fra den symbolske interaktionisme⁸ og den etnometodologiske metode,⁸ retter Geoffrey C. Bowker og Susan Leigh Star fokus mod den formelle og uformelle klassificerings praksis, vi som mennesker inkorporerer i verden for at kunne begå os i den. I *Sorting Things Out* [2000, org. 1999] undersøger Bowker og Star en række historiske og nutidige klassifikationssystemer, der i kraft af ønsker om sammenhæng og integration i informationssystemer samlet kommer til at udgøre infrastrukturer, der får hverdagen til at glide uden besvær: Vi behøver ikke introducere os for andre mennesker hver gang vi møder dem; vi ved, at vi skal følge færdselsreglerne, hvilket får trafikken til at glide uden kaos; vi ved, hvilke fysiske ændringer, der indikerer, at vi bør gå til lægen; og vi behøver ikke definere, hvad vi mener med køn, når vi refererer til det. Dette er alt sammen fordi, vores hverdag er klassificeret og standardiseret til mindste detalje, og vi er skolet i ikke at lægge mærke til det. Og fordi de infrastrukturer, som disse klassificeringer og standardiseringer samlet udgør, fungerer, lægger vi ikke mærke til dem; de bliver usynlige for os. [Bowker & Star 2000] Den orden, klassificeringerne skaber i vores hverdag for at gøre livet overskueligt, er årsagen til, at "klassificering er menneskeligt", som introduktionen i *Sorting Things Out* så konstaterende hedder.

Klassificering i kategorier defineres hos Bowker og Star som "a special, temporal, or spatio-temporal segmentation of the world", der konstant forhandles og opretholdes på mikroniveau, samtidig med at de producerer fordele og ulemper. De kan eksistere både *formelt* og *uformelt*, og samlet i systemer sorterer og ordner klassificeringerne virkeligheden. Ideelt set er klassifikationssystemer defineret ved konsekvens, gensidigt udelukkende kategorier og fuldendthed. Dette er dog ikke den form, de tager i praksis, hvor praktiseringens forhandling af klassifikationerne og deres indhold skaber variation. [Bowker & Star 2000: 10-13]

---

8 "Den symbolske interaktionisme ser på, hvordan aktører skaber fælles kategoriseringer i hverdagslivets interaktion, mens *etnometodologien* undersøger, hvordan individer metodisk håndterer deres offentlige fremtræden i interpersonelle aktiviteter." [Lykke 2008: 61] Den amerikanske sociolog Harold Garfinkel, står centralt i disse traditioner.

Klassifikationssystemerne medfører ofte *standardiseringer*, ligesom standarder ofte udgør grundlaget for klassificering. Standardisering er ofte relateret til ønsker om større integration eller interdependens indenfor systemerne, hvorfor klassifikationer og standardiseringer langt hen ad vejen er to sider af samme sag. Omvendt er ikke-standardiserede klassifikationer midlertidige og begrænsede i deres anvendelse. [Bowker & Star 2000: 13-16, 33-50]

Infrastrukturer er derfor altid indvævet i praksis og forhandles og rykkes gennem praktiseringen af standardiseringer og klassifikationer. Disse udgør ikke blot strukturer, der ligger under samfundet, hvorudfra der ageres passivt, ligesom der heller ikke er nogen dirigenter eller storstilede planer "bag". Omvendt eksisterer kategorier heller ikke som afgrænsede empiriske helheder, der bare venter på at blive opdaget og navngivet. De eksisterer både symbolsk og materielt; de er indbygget i vores omverden. Med ord fra W.I. Thomas og Dorothy Swaine Thomas [1917] udtrykker Bowker og Star det således: "Things perceived as real are real in their consequences". [Bowker & Star 2000: 13]

Infrastrukturens selvfølgelighed

Problemet med klassificeringer er, at der herigennem bliver favoriseret og cementeret et specifikt synspunkt, der fremstilles som *selvfølgelighed*, mens andre synspunkter omvendt bliver *gjort tavse*. [Bowker & Star 2000, org. 1999: 5] Denne undertrykkelse af synspunkter medfører fordele og lidelse – afhængigt af om man repræsenterer det, der gøres selvfølgeligt eller tavst – og her kan vi lokalisere kilden til det moralske projekt, *Sorting Things Out* bliver for Bowker og Star. For problemet med infrastrukturernes praksis er, at deres negative effekter og politiske tyngde i kraft af deres usynlighed ikke bliver tydeliggjort og gjort til genstand for debat og overvejelser. Men selvom Bowker og Star tillægger kategoriseringerne så stor en moralsk, politisk og etisk betydning, betyder det ikke, at de mener, at klassificering i sig selv er negativ. [2000, org. 1999: 1-6] Problematikken ligger i den perfektion, klassifikationerne tilstræber, hvorved den reelle, bagvedliggende mangfoldighed bliver gjort usynligt. [319-326] Derfor indstiller Bowker og Star at

"We need to recognize that all information systems are necessarily suffused with ethical and political values, modulated by local administrative procedures. These systems are active creators of categories in the world as well as simulators of existing categories." [Bowker & Star 2000: 321]

Selvom kategorierne er baseret på specifikke synspunkter, betyder det dog ikke, at de er statiske. Udvikling i samfundet og nye opfindelser vil hele tiden skabe gentænkning af klassificeringerne. Samtidig ligger det indlejret i virkelighedens multiplicitet, at klassifikationer konstant bliver udfordret, forhandlet og vedligeholdt. Dette sker i praktiseringen af de *formelle* kategorier, hvor deres utilstrækkelighed bliver synlig i kraft af, at de *uformelle* klassificeringer tager over. Forskellighed og kritik har altså forandringspotentiale, både ved udformningen og praktiseringen af den enkelte klassificering. [2000: 49-50]

Metodisk er den bedste tilgang til analyser af infrastrukturer at stille spørgsmålstejn ved ting, der umiddelbart falder os let og prøve at finde ud af, hvilket arbejde, der ligger bag denne lethed, for som Bowker og Star skriver: "There is a lot of hard labour in effortless ease" [2000: 9] Arbejdet bag klassificeringer og standardiseringer bør analyseres både med fokus på deres udformning og praktiseringen af dem. [Bowker & Star 2000: 39-49] Når jeg tager udgangspunkt i transkønnede for at få indblik i kønskategoriernes natur, er det derfor for overhovedet at få adgang til at analysere kønsdikotomiens konstruerede selvfølghed.

Årsagen til, at netop denne teori om infrastrukturer er relevant for min undersøgelse er, at klassifikationer og standarder, der ellers har været usynlige i infrastrukturen, bliver tydeligere, når de bryder sammen eller bliver emne for stridigheder. [Bowker & Star 2000: 3] Min tese er ud fra denne pointe, at det netop er stridigheder over klassifikationen af køn i CPR-systemet – udtrykt i især artikler og beslutningsforslag – der har gjort den synlig som forskningsobjekt for mig som forsker.

CPR-nummeret som del af en omnipotent infrastruktur

Med udgangspunkt i Geoffrey C. Bowker og Susan Leigh Stars teori om klassifikationer og standardiseringer som grundlaget for usynlige infrastrukturer, vil jeg her argumentere for kønsopdelingen i CPR-nummeret som en del af en infrastruktur, der er usynlig i kraft af dens sammenkobling med hverdagens selvfølgheder.

CPR-systemet

Indførelsen af Den Centrale Personregister (CPR) og det dertilhørende CPR-nummer i 1968 var banebrydende, idet massive mængder af informationer fra et stort antal ministerielle og kommunale områder nu blev bundet op på ét personspecifikt nummer⁹. Samtidig har CPR-nummeret på den tekniske side uden tvivl gjort en masse arbejdsgange lettere for især myndighederne; alt fra at undersøge socialt bedrageri til at udbetale feriepenge. For borgere betyder det også, at en adresseændring f.eks. kun skal meldes til folkeregistret og ikke enkeltvis til kommune, læge, bibliotek m.v. Som en af mine informanter udtrykte det: Det er utrolig praktisk. [Interview med Teologen] I forhold til *hvad* der registreres i selve CPR, er det dog mindre banebrydende. Over tiden er mængden af registrerede informationer i det centrale register formindsket; hvor man f.eks. tidligere registrerede borgeres konkurser sammen med øvrige personoplysninger, er dette bortgået.¹⁰ Jeg har valgt at tage udgangspunkt i det til CPR hørende personnummer, CPR-nummeret, for at vise, hvordan der kontinuerligt arbejdes omkring en sådan infrastruktur og hvordan dets komponenter, herunder kønskategoriene, er til forhandling.

Embedsmanden begrundede indførelsen af CPR-systemet med, at man ønskede at indføre kildeskatten. Men inden da havde man allerede erkendt, at den offentlige administration havde behov for en større adgang til viden om borgerne. [Interview med Embedsmanden] Dette kan kobles til Teologens argument om, at oprettelsen af CPR har været helt central i at kunne opbygge det velfærdssamfund, man ønskede i Danmark. [Interview med Teologen] Dermed sagt

---

9 I selve CPR-registret noteres dog kun såkaldte "grundlæggende personoplysninger" [Interview med Embedsmanden] I lovgivningen fremgår det, at de registrerede oplysninger skal omfatte personnummer, navn, adresse, køn, fødselsregistrering, statsborgerskab, medlemskab af folkekirken, slægtskab og civilstand; i alle henseender både nutidigt og historisk. [LBK 878 af 14/09/2009]

10 Argumentet for at registrere konkurser var, at man herved mistede sin stemmeret. Informationer som disse, der ikke ligger i CPR, registreres dog ofte til stadighed men i andre registre.

at vores nuværende velfærdssamfund ligeledes er dybt afhængigt af CPR. Dette kan både ses ud fra et økonomisk argument, som Embedsmanden er inde på, hvor staten for at få indkrævet et tilstrækkeligt økonomisk grundlag for at kunne udbyde velfærd, må have en solid kontrol med og overblik over borgerne og deres indkomst. Ud fra en mere serviceorienteret vinkel er det personoplysninger i CPR, der muliggør velfærdsstatens målrettede tilbud om mammografiscreening til kvinder over 50 og at studerende tildes seks års SU, når de er registreret som studerende på en lang videregående uddannelse. Endelig kan CPR også fra en praktisk synsvinkel ses som eksistensbetingelsen for et massivt administrativt system, der ligger til grund for vores nuværende velfærdsmodel. I 1991 skrev den afgangende direktør for Afdelingen for personregistrering (det nuværende CPR-kontor under Indenrigsministeriet), Henrik Nielsen således denne eksistensberettigelse for CPR-nummeret:

”Administration af et sagsområde vil altid stille krav om en eller anden form for registrering, hvad enten det, der administreres, er personer, ting, ”sager” eller andet. Som led i denne registrering må man nødvendigvis operere med en ”identifikation”, såsom et navn, et nummer eller journalnummer eller andet, der kendetegner det enkelte objekt entydigt. Derved sikres, at registret er tilgængeligt og i sorteret stand.” [1991: 3]

Det Centrale Personregister som infrastruktur

Begrebet infrastruktur er for mit vedkommende taget fra Bowker og Star, men sammenligningen af CPR med en infrastruktur benyttes allerede af embedsmænd og politikere. Tillige med flere andre har også tidligere sundhedsminister Lars Løkke Rasmussen defineret Det Centrale Personregister med ordet ”infrastruktur”, [se også bl.a. Jerlach 2009: 3] hvilket kom frem i følgende definition af CPR i folketingsalen:

”CPR har karakter af et grundregister, som altid skal være korrekt [...] Personnummeret og CPR som sådan indeholder nogle grunddata, som er et væsentligt element i Danmarks administrative infrastruktur til sikring af en effektiv informationsudveksling og en sammenhængende offentlig sektor, når det drejer sig om behandling af personoplysninger [...]og] er i mange sammenhænge grundlaget for offentlig myndighedsudøvelse” [1. behandling af B 142 06/07]

I et citat som det ovenstående pointeres det netop, at CPR og CPR-nummeret indgår i et stort netværk af informationer og praksisser og udgør et system, der er dybt integreret. Hvis CPR

tages ud af ligningen besværliggøres – hvis ikke ligefrem umuliggøres – informationsstrømme og services, der anskues som grundlæggende for det danske samfunds sammenhæng. Denne vigtighed af CPR finder vi også hos både Teologen og Embedsmanden, der vurderer, at der er stor forskel på at være uden for og inde i systemet. [Interview med Teologen; Interview med Embedsmanden] Her genfinder vi altså Bowker og Stars pointe om, at infrastrukturer får samfund til at hænge sammen. Samtidig kan Rasmussens henvisning til CPR som grundlag for myndighedsudøvelse ses som den lokale praktisering af infrastrukturen, der netop gør den arbejdende.

At der ikke er nogen dirigent "bag" infrastrukturen viser sig i det faktum, at man ved oprettelsen af CPR i 1968 ikke havde forudset eller overvejet omfanget af den nuværende brug af registret, [Betænkning nr. 329 1963] ligesom der ikke er nogen, der umiddelbart virker til at have et præcist overblik over, hvilke instanser, der benytter sig af systemet og til hvilke opgaver.¹¹ Den mest centrale enhed i forhold til CPR-systemet, er CPR-kontoret, som – har jeg kunnet konstatere – primært forholder sig til den tekniske del af arbejdet og forsøger at få systemet til at fungere så gnidningsløst som muligt. Hvis vi f.eks. ser på udviklingsplanen for CPR, er der derfor fokus på tekniske forhold og ikke overordnede visioner eller refleksioner. [Overordnet udviklingsplan for CPR-systemet 2008-2012]

At CPR, som det er med gode infrastrukturer, ikke er til debat, kan ses som en konsekvens af, at det er blevet usynligt og har fået status af at være en selvfølgelighed. [Bowker og Star 2000, org 1999: 33] Dette blev også tydeligt, da Embedsmanden konkluderede, at den eneste opmærksomhed, CPR oplever, er at "der stilles af og til spørgsmål fra Folketinget om CPR, og fra tid til anden er der presseomtale af CPR", men at det hverken blandt befolkningen eller politikerne danner grundlag for ideologiske kampe. [Interview med Embedsmanden] I min tilgang til felten blev det som nævnt under metodeafsnittet også tydeligt for mig i kraft af den uforståenhed, jeg mødte ved henvendelser til politikere og ministerier. Min artikelsøgning underbyggede denne antagelse yderligere, da de få artikler, jeg kunne finde, ofte omhandlede specifikke sager om lækage af informationer snarere end en direkte forholden til registrets eksistens og de klassificeringer, det opererer efter.

For at kunne få greb om en sådan usynlig infrastruktur, har jeg anvendt CPR-nummeret som en måde at få adgang til at studere den og for samtidig at have mulighed for at undersøge

---

11 Dette er groft sagt fordi, systemet bruges decentralt i kommuner m.v., udvikles centralt i CPR-kontoret og formes af folketingspolitikere gennem politiske beslutninger.

infrastrukturens praktiske udfoldelse.

Kønsklassifikationen i CPR-nummeret

I forholdet mellem staten og den enkelte borger har borgerens køn direkte betydning for vedkommendes muligheder, rettigheder, forpligtigelser og juridiske status i et antal henseender. Af påvirkede forhold kan nævnes længde af barselsorlov, aftjening af værnepligt, udbetaling af børnecheck, indgåelse af ægteskab, automatisk tilskrivning af forældremyndigheder, automatiske tilbud om undersøgelser og behandlinger af sundhedsvæsenet, m.v.¹² Alt dette er bundet direkte op på det køn, borgeren (og muligvis også vedkommendes partner) er klassificeret som i CPR. Netop fordi så mange regler og love omkring disse forhold er bundet op på køn, bliver standardiserede køns kategorier nødvendige for at kunne skabe og opretholde et integreret informationssystem; en infrastruktur.

Klassificeringen af borgere i forhold til køn sker som nævnt gennem CPR-nummerets sidste ciffer. Rent praktisk sker det for de fleste danske borgere umiddelbart efter de er kommet til verden, ved at en medarbejder på hospitalets fødselsafdeling registrerer den nyfødte i CPR,¹³ hvilket generer et CPR-nummer til den nyfødte. Klassificeringen af køn sker konkret ved at markere i enten kategorien ”dreng” eller ”pige” og er i systemet så essentiel, at den nyfødte ikke kan registreres i CPR, hvis der ikke er markeret i en af disse to bokse. [Interview med Jordmoderen] Efterfølgende kan personer kun få ændret deres CPR-nummer, såfremt der er ”fejl i de oplysninger, der indgår i deres personnummer.” [LBK 878 af 14/09/2009 §3 stk.5]

I tilfælde hvor den nyfødtes køn ikke umiddelbart kan defineres, oprettes et midlertidigt CPR-nummer til internt brug på hospitalet, hvor de sidste fire cifre er afløst af bogstaver, der afspejler de første bogstaver i moderens for- og efternavn. Men denne usikkerhed omkring den nyfødtes køn er meget sjælden. [Interview med Jordmoderen] CPR som system nødvendiggør altså en klassificering indenfor et tokønssystem, der ikke kan rumme – men heller ikke ofte møder – tilfælde, der ikke kan klassificeres.

---

12 Køn har endvidere en indirekte betydning i en lang række andre henseender, jeg dog vil begrænse mig fra at komme nærmere ind på i denne undersøgelse.

13 Denne registrering i CPR sker hurtigt efter fødslen, da det er praktisk i forhold til hospitalets interne infrastruktur; har den nyfødte et individuelt og unikt CPR-nummer, kan dens blodprøver m.v. lettere kobles til ophavsmanden. Undtagelser fra denne praksis vil være i tilfælde, hvor vedkommende f.eks. er født udenfor Danmark og dermed ikke registreres i CPR af hospitalspersonale, men af medarbejdere i Indenrigsministeriet i forbindelse med godkendelsen af opholdstilladelser.

At dette er et system, der tilstræber perfektion ved at stille krav om, at alle borgere *skal* defineres som enten det ene eller andet køn, vil i Bowker og Stars optik være problematisk, fordi de, der ikke passer ind i kategorierne, bliver gjort usynlige og stilles udenfor det institutionaliserede system. At være *udenfor* betyder ikke, at man ikke tildeles et CPR-nummer, men at man f.eks. klassificeres som et køn, man ikke identificerer sig med. I den førnævnte folketingsdebat om bl.a. øge mulighederne for at kunne skifte kønsangivelse i CPR-nummeret, understregede Lars Løkke Rasmussen, at dette ikke vil "være i overensstemmelse med kravet om, at personnummeret og CPR som sådan skal indeholde korrekte grunddata." [1. behandling af B 142 06/07] Ud over at vi her igen får konstateret kønnets grundlæggende status i forhold til registreringen af borgere, tydeliggør Rasmussens citat tillige, at det er baseret på en idé om, at det er muligt at definere og registrere en borgers "korrekte" køn – dette værende sig indenfor én af de to standardiserede kategorier. En mere fyldestgørende analyse af kønsklassificeringen i CPR-nummeret, vil blive udfoldet senere i denne undersøgelse.

På dette grundlag vil jeg tage udgangspunkt i CPR-nummeret som en del af en omgribende infrastruktur, hvis iboende køns kategorier opretholdes gennem konstant arbejde ved grænserne af kategorierne. Et arbejde, der cementerer nogle synspunkter, mens andre gøres tavse, men som alligevel konstant udfordres gennem den praktiske anvendelse af kategorierne. Ud fra denne ramme kan kritikkerne af CPR-nummerets kønsopdeling analyseres som kontroverser omkring køns kategorierne, hvis grænser udfordres og forhandles. Dette vil jeg anskue som forhandlinger om, hvilken forståelse af køn som sådan, der skal ligge til grund for kategorierne.

Opsamling

Det Centrale Personregister og dertil hørende CPR-nummer begrundes med, at den danske velfærdsstat er afhængig af, at have overblik over befolkningen, både for at kunne indkræve skat og for omvendt at kunne "uddele" velfærd afhængigt af den enkelte borgers situation. Herved kommer CPR-nummeret til at udgøre en central funktion i en omnipotent infrastruktur af informationer, der er indlejret i utallige aspekter af en borgers hverdag. Denne infrastruktur fungerer *fordi* det er så omfattende og udgør et dybt integreret system, der får samfundet til at hænge sammen. Det bliver usynligt og selvfølgelig for os, fordi det fungerer og "ordner" verden for os. Der er altså tale om en infrastruktur, der *gør* noget gennem dens praktisering.

Samtidig er samfundet baseret på en lang række forhold, der er bundet op på køn, hvilket

nødvendiggør en standardiseret og ”korrekt” kønsklassificering af samtlige borgere. Denne kønsklassificering udtrykkes i CPR-nummerets sidste cifre og indgår dermed i den omfattende infrastruktur, der binder samfundet sammen.

Kontroverser omkring CPR-nummerets kønsopdeling har jeg på dette grundlag valgt at anskue som udfordringer for kønskategoriernes grænser og de kønsforståelser, der ligger bag kønsklassificeringen. Denne udfordring af grænserne kan tydeliggøre den eksklusion og usynliggørelse, borgere oplever, når de ikke passer ind i institutionaliserede forståelser af køn. Derfor vil jeg i det følgende afsnit bevæge mig ind i kønsteoriernes verden for at redegøre for de teoretiske redskaber, der er nødvendige for at kunne analysere forståelserne af køn bag CPR-nummeret og bag kritikkerne.

Teoretiseringer af køn

For at kaste lys over kritikkerne af den kategorisering af køn, der sker i CPR-nummeret, har jeg valgt at tage udgangspunkt i tre teorier om køn, der forholder sig til kønskategoriernes betydning i den menneskelige eksistens. Samtidig gør en sammentænkning af de tre teorier det muligt at anskue debatten som handlende både om det køn, der er angivet i CPR-nummeret, og det køn, borgeren udtrykker visuelt.

Alle tre teoretikere har på forskellig vis bidraget til den strømning indenfor feminismen, der ofte betegnes *postfeminismen*.¹⁴ At jeg tager udgangspunkt i netop denne retning indenfor feminismen er, at vi her kan finde diskussioner og dekonstruktioner af biologiens rolle i kønnet, hvilket vil vise sig at være helt central i en analyse af CPR-nummerets kønsklassificeringer.

Den franske filosof Michel Foucault (1926-1984) har med især udgivelsen af *Seksualitetens Historie* i 1976-84 skabt grundlag for etableringen af postfeminismen, på trods af, at værket øjensynligt ikke var tænkt som et feministisk projekt i sig selv. I dette trebindsværk formår Foucault gennem sin diskursanalytiske tilgang at vise, hvordan *det biologiske køn* er blevet "opfundet" af videnskaberne kategorisering af seksualiteten. Denne opfindelse af kønnene kobles til hermafroditten Herculine Barbins erindringer, [1994, org. 1976] hvortil Foucault skrev et forord, der beskriver, hvordan det biologiske køn er blevet koblet til en ide om *det sande køn*; at et menneske kun kan indeholde og kropsliggøre ét køn.

Den amerikanske filosof Judith Butler har videreført store dele af Foucaults tanker i *Gender Trouble*, der siden værkets udgivelse i 1990 har haft en massiv indflydelse på udviklingen af den postfeministiske teori. Især i kraft af hendes *performance*-begreb, der fremstiller selv den biologiske krop, som ellers er blevet forstået som en statisk, præ-diskursiv enhed, som noget vi *gør*, og som derfor ikke kan begribes forud for sociale, kulturelle forståelser af køn. Butler har som Foucault sammentænkt køn og seksualitet, men hun har gjort det gennem opstillingen af en hegemonisk diskursiv model, *den heteroseksuelle matrix*, der afkræver os kohærens mellem biologisk køn, socialt køn og seksualitet for at vi kan være socialt forståelige for andre.

---

14 *Postfeminismen* er opstået som forgrening af poststrukturalismen og postmoderniteten med særligt fokus på køns- og seksualitetsforskning. Postfeminismen har i disse store post-videnskaber hentet "redskaberne" til at stille spørgsmålstejn ved en ellers naturgiven opdeling mellem kvinder og mænd, for at overskride det konstruerede skel mellem kønnene. [Gamle 2001, org. 1998: 298-299]

Denne idé om opdelingen mellem et biologisk og et socialt køn videreføres hos den amerikanske litteraturforsker Judith Halberstam, der dog i kraft af sin tilgang til køn gentænker denne opdeling af kønnet i *Female Masculinity*. [1998] Hos Halberstam konstitueres kønnet primært gennem synet: Vores køn defineres ud fra en læsning af kroppens visuelle fremstilling, der ikke i så høj grad som hos Butler er fanget i biologiens determinisme. Her er kønnet derfor i højere grad noget, vi kan manipulere og forme afhængigt af en underliggende kønsidentitet. Ud fra dette grundlag kan vi hos Halberstam forstå kønnet som opdelt mellem *et biologisk køn* og *et synligt køn*. Hun ønsker, ligesom Butler, et opgør med forståelsen af køn som to gensidigt ekskluderende kategorier, der defineres umiddelbart efter vi kommer til verden, men Halberstam søger dette opgør på en markant anderledes facon.

Michel Foucault

I en diskussion af kønnet, fremstår den franske filosof Michel Foucault som en næsten uundgåelig teoretiker. Uundgåelig fordi hans idéer om køn som socialt konstruerede fænomener for mange postfeminister har dannet grundlag for gentænkninger af kønnets væsen og dennes relation til seksualiteten. Dette skal ses som en afnaturalisering af disse fænomener og et opgør med a priori forståelser af mennesket som værende eller havende nogen prædiskursiv substans. Især hans dekonstruktion af *det sande køn* – ideen om at et menneske kun kan kropsliggøre én af to gensidigt ekskluderende kønsidentiteter – gør ham interessant i forhold til denne undersøgelse.

Hans konstante bevægelse som teoretiker gør, at Foucaults bibliografi er omfattende og hans teoriapparat meget omfangsrigt. For at skære ind til den del af hans tænkning, der er af størst relevans i forhold til denne undersøgelses ærinde, har jeg derfor valgt at fokusere på værket *Viljen til viden* [1994, org. 1976] og hans indledning til *Af en hermafrodits bekendelser*, [1981, org. 1978], da vi i disse tekster finder en Foucault, der er fokuseret på fremkomsten af kønskategoriene. Disse aspekter af Foucaults omfangsrige teoriapparat vil jeg supplere med den Foucault-inspirerede Judith Butler, der særligt forholder sig til betydningen af kønskategoriseringen. Her vil jeg dog starte med at redegøre for de begreber, der hos Foucault bliver centrale i forhold til min undersøgelse.

Opfindelsen af det biologiske og sande køn

I *Viljen til viden*, der er første bind i serien *Seksualitetens historie*, [1976-1984] som han dog aldrig nåede at færdiggøre, fremstiller Foucault seksualitet som en opfindelse, der er opstået på basis af modernitetens biopolitiske intentioner om befolkningsregulering; at forbedre og styre menneskene gennem deres biologiske træk. Seksualitetens opståen er gennem en sådan biopolitisk optik en konsekvens af reproduktivitetens afhængighed af det heteroseksuelle samleje og dermed af kategorien heteroseksualitet, der blev klassificeret og institutionaliseret som *normalt*, mens ikke-reproduktiv seksualitet klassificeredes som *afvigende*. [Foucault 1994, org. 1976] Denne differentiering tillægger kønnene en afgørende rolle, der baseres på, at kønnet i sig selv nødvendigvis må være en udelelig enhed og afslører vores "sande" natur.

Derfor begynder Foucault indledningen til hermafroditten Herculine Barbins erindringer således

”Har vi *i sanhed* behov for et *sandt køn*? De moderne vestlige samfund har til et punkt, der nærmer sig stædighed insisteret på at svaret er *ja*.” [Foucault 1981, org. 1978: 7]

Foucault tydeliggør i indledningen til denne erindring, hvordan vestlige samfund tilbage i historien har været mere åbne overfor muligheden for tilstedeværelsen af begge køn i én person. Men i moderniteten fremkommer idéen om *det sande køn*, ligesom seksualiteten som en konsekvens af en biopolitisk dagsorden, der sammenfletter biologi, jura, administration og kontrol. Dermed bortkastes tanken om, at de to køn kan være blandet, og i stedet opstår idéen om, at et menneske indeholder ét sandt køn, der kan klarlægges ved hjælp af videnskaberne. Og denne stædighed på kønnets sandhed er fortløbende. For hvis kønnet skal fungere som grundlag for en normativ heteroseksualitet, er det nødvendigt, at det fremstår som en essentiel størrelse, der både er determineret og determinerende. Det er derfor på det kønslige område, man ud fra dette perspektiv mener at finde sandheden om individet.¹⁵ [Foucault 1981, org. 1978]

At Foucault anskuer det biologiske køn som en kategorisering, der har reproduktionen som omdrejningspunkt, vil vise sig at blive relevant i analysen. Samtidig vil idéen om det sande køn komme til at stå helt centralt i analysen om grundlaget for tildelingen af kønsopdelte CPR-numre, der som nævnt skal angive borgerens ”korrekte” køn.

Magt, viden og sandhed

Biopolitikens konstruktion af seksualiteten, og ligeledes det biologiske køn, blev muliggjort af videnskaberne, især den medicinske. At første bind i *Seksualitetens historie* netop hedder *Viljen til viden*, skal ses som et udtryk for den centrale plads, som viden – og dermed videnskaberne – tillægges i Foucaults univers. Viden er ikke i sig selv lig med magt, men anvendes som magtudøvelse i skabelsen af sandheder og normativitet i kraft af, at den betegner og klassificerer verden ud fra bestemte forståelser af sandheden. Gennem videnskabeliggørelsen af seksualiteten, er f.eks. reproduktionens biologi blevet knyttet til videnskabernes normativitet, hvorved kønnet fremstilles som biologisk determineret.¹⁶ [Foucault 1994, org. 1976: 60-83]

---

15 Denne vægtning af køn og seksualitet genfinder vi dog ikke i samme grad i Foucaults øvrige værker.

16 Begrebet *biologisk determinisme* anvendte Foucault ikke selv, men er sidenhen brugt flittigt i beskrivelser af hans teoriapparat. Senere i denne undersøgelse vil jeg komme nærmere ind på dette begreb og dets betydning.

Ligeledes er det videnskaberne, der i forbindelse med tvetydige kropsmaterialer, søger efter at fastslå vedkommendes sande køn. [Foucault 1981, org. 1978] Videnskabernes aktive rolle i konstruktionen af den forståelse af køn, der ligger til grund for tildelingen af de kønsopdelte CPR-numre, vil tillige blive et relevant perspektiv i analysen.

At videnskaberne er interessante for Foucault skal ses i lyset af hans interesse i sandhedens væsen, fordi sandheder skaber differentieringer mellem normalt og afvigende. Videnskabernes aktive rolle i kategoriseringer af mennesker bliver dermed en opdeling mellem normal/afvigende. At disse differentieringer er så vigtig hos Foucault, er grundet hans forståelse af subjektets tilblivelse. Subjektiveringen er hos Foucault en dobbeltsidet proces, hvorigennem vi på samme tid underkaster os og anerkendes. For at blive anerkendt som subjekter, kræver det, at vi samtidig underlægges kategorierne. Kønskategorierne skal derfor forstås som diskursivt konstruerede fænomener, der igennem magtens indlejring i kroppen, disciplinerer og regulerer det enkelte menneske indenfor diskursernes accepterede eller muliggjorte rum. Hermed "formes" den enkelte inden for rammerne af de opstillede kategorier. [Foucault 2001, org. 1982] En videregående diskussion af dette perspektiv i forhold til CPR-nummerets kønskategorier vil blive aktuel på basis af analysen.

Magten er i den biopolitiske optik ikke centreret i et juridisk lovsystem eller hos en specifik hersker, men ligger immanent i relationerne mellem mennesker, i normerne og diskurserne, hvor dens rolle bliver "at ordne den menneskelige mangfoldighed". [2002, org. 1975: 235] Det betyder dog ikke, at det juridiske system, som vi f.eks. kan se CPR-nummeret som en del af, er forsvundet, men at den er blevet en del af normen og den medfølgende fokus på regulering. [Foucault 1994, org. 1976: 139-166; Foucault 2002, org. 1975] Derfor opfordrer Foucault os til, at vi skal "tænke sig kønnet uden loven og magten uden kongen." [1994, org. 1976: 97]

Ud fra dette perspektiv kan vi altså anskue CPR-nummerets og det system, det indgår i, som udtryk for normer, der er med til at opretholde diskursivt producerede sande kønskategorier. Disse kønskategorier er skabt på et fundament af videnskabernes opfindelse af det biologiske køn og idéen om det sande køn. I analysen vil jeg tage afsæt i disse centrale dele af Foucaults teoriværk for at kaste lys over kønskategoriernes væsen.

Judith Butler

Den amerikanske filosof og retoriker Judith Butler (1956-), der kan anses for at have været med til at grundlægge queerteorien i starten af 1990'erne, har med inspiration fra især Michel Foucault, men også fra den franske psykoanalytiker Jaques Lacan, formuleret idéer om kønnets performative konstruktion.¹⁷ Denne konstruktion er med til at skabe en insisterende opdeling imellem kønnene, der skaber ulige eksistentielle vilkår for de, der passer ind i kønskategoriene, og de, der ikke gør.

Baseret på Foucaults subjektforståelse, hvor subjektet skabes og formes af normer og diskurser og deres iboende magt, kobler Butler subjektivering sammen med kønsnormer, hvorved subjektivering bliver kønnet – eller rettere, kønnet bliver subjektiverende. At Butlers teoretisering af køn er blevet kaldt "rebelsk", er netop fordi, hun mener, at kønnet altså ikke er noget vi er eller har, men noget vi gør. [Hacking 1999: 8-9]

Den heteroseksuelle matrix og performativiteten

Kimen til den queerteori, som bl.a. Butler med udgivelsen af *Gender Trouble* brager igennem med i 1990, var plantet i det forgangne årti, hvor feministiske teoretikere var begyndt at rejse kritik af heteroseksualiteten som uanfægtet forståelsesramme for begrebsliggørelsen af og arbejdet med køn, både teoretisk og praktisk. [Rosenberg 2007: 15] Der var altså ikke blot tale om en kritik af den herskende samfundsorden og -indretning, men i lige så høj grad en kritik af feministiske tilgange til fænomenet køn. Det er med afsæt i denne kritik af heteronormativiteten, Butler formulerer idéen om *den heteroseksuelle matrix*; ideen om, at en obligatorisk heteroseksualitet konstituerer kønnene som to gensidigt udelukkende kategorier. Dette gør matrixen ved – som præmis for kulturel og social forståelighed – at fremstille en kausal sammenhæng mellem biologisk køn (eng. *sex*), socialt køn (eng. *gender*) og begær. Det vil sige, at hvis du er defineret som mand, skal du have en mandlig krop, opføre dig som en mand og begære kvinder. Gennem en sådan kohærens vil du kunne forstås indenfor den heteroseksuelle matrix' rammer. [Butler 1990: 1-34, 151] Køn og begær/sexualitet kan altså, som Foucault understregede, ikke tænkes uafhængigt af hinanden, da heteroseksualiteten

---

17 Den svenske queerteoretiker Tiina Rosenberg stedfæster 1990 som queerteoriens fødsel, hvilket hun begrundes med udgivelserne af Judith Butlers *Gender Trouble* og Eve Kosofsky Sedgwick's *Epistemology of the Closet*; værker der satte en ny dagsorden inden for feministisk teori. [Rosenberg 2007: 15-25]

producerer og cementerer de to køn, og disse to køn omvendt udgør grundlaget for heteroseksualiteten. Det vil dog primært være Butlers analytiske opdeling mellem det biologiske og det sociale køn, der vil blive anvendt i analysen. Forholdet imellem de to aspekter af kønnet kan dog ikke anskues udenfor matrixens rammer.

På basis af denne matrix konstrueres køn, ifølge Butler, *performativt* ud fra regulerende (køns-)normer og igennem kontinuerlige *reciteringer*, hvori normerne reproduceres. Reciteringerne skal forstås som konstante italesættelser, talehandlinger, der starter med fødselslægens konstatering af, at "det er en pige/dreng", og som former den måde, vi forstår og *gør* kroppen kønnet.¹⁸ Vi eksisterer i kraft af, at vi performer vores køn og bliver aflæst som kønnet af andre. Køn er altså ikke noget vi fødes med, men kategorier, der konstant arbejdes for at blive opretholdt inden for matrixens grænser. Dette arbejde (performativiteten) er en sammenfletning af sproglige handlinger, videnskabelige diskurser, opførsel, m.v., der indskriver det sociale køn i biologien, hvorved det bliver umuligt at tale om et biologisk køn forstået som ahistorisk, præ-diskusivt og givent. At det biologiske køn alligevel er insisterende i vores forståelse af køn er fordi, det gennem selv samme performativitet konstrueres som et biologisk faktum, der danner grundlag for en differentiering mellem mænd og kvinder. [Butler 1990: 25-34]

Modsat mange af sine kolleger og forgængere – og til mange af disses store utilfredshed – bortkaster Butler altså idéen om et stabilt og naturgivent biologiske køn (*sex*) som grundlag for en iboende kvindelighed og kvindeidentitet. Butler argumenterer derimod for, at intet eksisterer før det sociale, diskurserne, sproget, normerne og reguleringerne – det er gennem dem, vi bliver til som subjekter. Med inspiration fra Friedrich Nietzsche kritiserer Butler sine kolleger og forgængeres brug af *substansmetafysikkens diskurs*, som Butler kalder det; en forfejlet idé om og italesættelse af, at der skulle eksistere en essens, en holistisk *væren*, bag enhver (kønnet) handlen, hvorved kønsopdelingen qua de biologiske køn får hegemonisk status. Hos Butler er kønnet ikke noget vi er eller har, men noget vi *gør* (*performer*) ud fra socialt konstituerede normer, der er forankret i den heteroseksuelle matrix. [1990: 16-25] Det massive brud Butler her lavede med store dele af kønsforskningen og feminismen, vil blive omdrejningspunkt i en senere debat omkring kategoriernes produktive rolle.

---

18 Performativitetens kobling af talehandlingen og kroppens aktive handlen har Butler fra den amerikanske lingvist John L. Austin, der har beskrevet, hvordan ord kan udløse handling. [Lykke 2008: 62-63] Det er herigennem Butler formår at koble sproget til kroppens materialitet. Vi kan sige, at sproget konstituerer kroppen som en *gøren*.

Den sociale forståelse og normerne

Selvom Butler er stærkt inspireret af Foucault, stiller hun sig kritisk overfor hans overordnede sammentænkning af normer, både sociale og kulturelle, der alle i Foucaults optik reguleres og indlejres gennem sammenfiltrede og sammenhængende processer. Butler tillægger kønnet så særegen og kraftig en betydning for den menneskelige eksistens, at hun modsat Foucault mener, at "gender requires and institutes its own distinctive regulatory and disciplinary regime." [2004: 41]

Derfor indlejrer Butler Foucaults begreb *subjektpositioner* i den heteroseksuelle matrix på en sådan måde, at det ud fra hendes teori kun er muligt at blive *genkendt som menneske*, som subjekt, ved at indtage de positioner, diskurserne producerer inden for matrixen.¹⁹ De, der indtager positioner udenfor matrixen ved f.eks. at begære både mænd og kvinder og dermed bryde med matrixens interne logik, kan ikke genkendes og kan derfor ikke forstås som mennesker, hvilket får Butler til at definere genkendelsen som "a site of power by which the human is differentially produced." [2004: 2]

Betydningen af normer kan hos Butler næsten ikke underdrives. Normer skal forstås som standarden for normalisering og styrer (eng. *govern*) den sociale forståelse; hvorvidt en person overhovedet kan genkendes og anerkendes. Derfor defineres man stadig i forhold til normerne, selvom man er udenfor dem. [2004: 41-42]

Begrundelsen for dette forhold finder vi i Butlers inspiration fra den franske psykoanalytiker Jacques Lacan, der forstår selvet som udkommet af en spejling i den Anden, der hos Butler ligestilles med normerne. Denne konstituering af selvet udenfor sig selv; at jeg er "constituted by norms that are not of my making", [Butler 2004: 15] betyder, at selvet aldrig vil blive fri af denne Anden, normerne, og derfor må acceptere sin egen splittelse som eksistensbetingelse. [Butler 2004] Idéen om et *helt selv* eller *jeg* er dermed ikke mere end en symbolsk, sproglig konstitution, hvilket i forhold til Butlers teori bliver relevant i forhold til især identitetsbegrebet.²⁰

---

19 Butler spiller på dobbeltheden i det engelske begreb *recognition*; det kan både betyde *genkendelse* og *anerkende*. Når jeg her bruger begrebet genkendelse skal det derfor forstås som en genkendelse, der inkluderer anerkendelse – det er kun igennem genkendelsen, at anerkendelsen kan ske, ligesom anerkendelsen er umulig forud for genkendelsen.

20 Lacans teori om selvets konstituering gennem en spejling i den Anden er tydeligt inspireret af G. W. F. Hegels beskrivelse af det dialektiske forhold mellem herre og træ, mens den delvise fremmedhed overfor sig selv, denne eksterne konstituering af selvet skaber, tager afsæt i S. Freuds teorier om ubevidstheden.

Reguleringen som normalisering

I forhold til mit projekt er det også relevant at få tydeliggjort forholdet mellem normer og juridisk lovgivning i det enkelte samfund, da det juridiske aspekt, som hos Foucault, i forhold til normernes kraftige betydning kan fremstå som sekundært for subjektet og dets muligheder. Dette fremgår af artiklen "Gender Regulation", [2004] hvor Butler forholder sig til to former af (køns-)regulering: Den ene ligger i normerne, udgrænsningerne og subjektiveringen; den anden er formaliseret i juridisk, empirisk lovgivning og reglementer. Den mere abstrakte regulering finder hun mest interessant, da den ikke antager, at der eksisterer et før-reguleret subjekt, men at det bliver til qua reguleringen. [2004: 40] Årsagen til at den formelle, juridiske regulering alligevel er vigtig at forholde sig til, udtrykker Butler i følgende citat:

"Regulations that seek to merely curb certain specified activities (sexual harassment, welfare fraud, sexual speech) perform another activity that, for the most part, remains unmarked: the production of the parameters of personhood, that is, making persons according to abstract norms that at once condition and exceed the lives they make – and break." [Butler 2004: 56]

Dermed sagt at lovgivning, der er opstået af gode intentioner, f.eks. ulovliggørelse af mænds sexchikane af kvinder, samtidig er en normalisering og blåstempling af en heteroseksualitet, hvor manden er magtfuld og aggressiv; antagelsen om, at det kun er mænd, der udøver sexchikane og kun kvinder, der bliver udsat for det, er ifølge Butler lige så undertrykkende som sexchikane i sig selv. [2004: 52-56] Herigennem er den formelle regulering altså med til at opretholde de forståelser af køn, der ligger indlejret i den heteroseksuelle matrix. Da det dermed også bliver en regulering af de, der falder udenfor matrixens forståelsesramme, bliver nedbrydelsen af sådan kønsbaseret regulering for Butler vigtig i det politiske arbejde.

Butler ønsker et opgør med kønskategoriernes som basis for faste identiteter, da disse har grundlæggende betydning for subjektets eksistens. Men da subjektiveringen sker gennem disse kategorier, der danner grundlag for den sociale forståelse og genkendelse, er de ikke mulige at udrydde. I stedet må kønnets performative væsen udnyttes til at forskyde kategoriernes betydning til en bredere forståelse af køn, der ikke er baseret på en opposition mellem mænd og kvinder. [1990: 31-33] Vi skal skabe plads til de, der er uforståelige ved at kaste os ud i det

ukendte, acceptere mangfoldigheden, opgive vores "epistemologiske og ontologiske ankre" [2004: 35] og redefinere det menneskelige.

Som nævnt ovenfor bliver det især den seksuelle matrix' krav om kohærens mellem biologisk køn og socialt køn, der vil blive relevant i analysen. Ligeledes bliver kategoriernes forbindelse til subjektivering aktuel i en diskussion omkring betydningen af CPR-nummerets køns kategorier. Da kønnet som nævnt er subjektiverende, betyder afvigelser fra matrixens kausalitet og de kulturelt forståelige køn dermed en fratagelse af subjektivitet, en umenneskeliggørelse af de, der falder udenfor. Det er denne pointe om fraværende subjektivering af de umenneskeliggjorte, der vil blive sammentænkt med transkønnedes rolle indenfor CPR-nummerets infrastruktur.

Judith Halberstam

Hos den Butler-inspirerede amerikanske litteraturforsker Judith Halberstam (1961-) bliver der også gjort op med de traditionelle, binære køns kategorier, men med fotokunst, film og litteratur som baggrundstæppe i stedet for filosofiske udredninger af subjektets tilblivelse. Hvor Butler søger en udvanding af køns kategoriernes betydning, søger Halberstam omvendt en mangfoldighed af køns kategorier som opgør med det besnærende tokønssystem – et projekt, der sætter kønnets synlighed i centrum. Halberstam arbejder empirinært med eksempler på *kvindelig maskulinitet* som bevis for, hvordan det binære, hegemoniske kønssystem er baseret på en specifik form for maskulinitet, der er bundet op på den mandlige krop. Men hverken maskulinitet eller de dertilknyttede privilegier er forankret i den mandlige krop som sådan, hvorfor Halberstams projekt bliver at løsrive den fra den mandlige krop gennem en pluralisering af køns kategorierne – her ligger potentialet for forandring.

Alternative maskuliniteter

Som titlen på hendes værk fra 1998, *Female Masculinity*, antyder, åbnes der hos Halberstam op for køns kategorier, der går langt ud over den mand/kvinde-baserede matrixs dikotomi. At Halberstam i bogen arbejder med eksempler på kvindelig maskulinitet viser dog kun et udsnit af en pluralitet i maskuliniteter, der udgøres af maskulinitetens sammenfletninger med biologisk køn, race, klasse og seksualitet, hvor privilegier og magt afhænger af kombinationen af disse sociale kategorier. Det er altså ikke i kraft af selve det at være mand, men det at være maskulin, den privilegerede position ligger; maskulinitet er forbundet med magt, legitimitet og privilegier, men kan ej afskæres fra andre magtasymmetrier. [Halberstam 1998: 175-230] Selv begiver Halberstam sig ikke ud i at definere *maskulinitet*, men understreger, at vi alle har let ved at genkende det, når vi ser det, og vi kan differentiere imellem "rigtig" og "forkert" maskulinitet i form af *dominerende maskuliniteter* og *alternative maskuliniteter*. Sidstnævnte type af maskuliniteter er alle med til at understøtte førstnævnte type maskuliniteters eksistens som "rigtig". [Halberstam 1998: 13-19] De alternative maskuliniteter Halberstam nævner inkluderer f.eks. butch, tomboys, drag kings, atleter og kvinder med skæg.

Halberstams ærinde er at skabe plads til disse alternative maskuliniteter som anerkendte

køns kategorier på linje med mand/kvinde-kategorierne. På trods af *identitetsbegrebets* noget udsældte status, griber Halberstam til dette som fundament for de nye køns kategorier. Modsat de to køn i det binære system, der tvinges ned over os, fremkommer og betegnes de alternative kategorier med dets medlemmers egne ord og handling, hvilket bliver en tilkendelse af anerkendelse og empowerment til personer. Kategorierne skal derfor forstås som spejlinger af bagvedliggende identiteter, og siden de alternative kategorier har iboende potentiale for forandring af tokønssystemet, bliver identitet hos Halberstam derfor ligeledes en del af et frigørelses- og anerkendelsesprojekt. [Halberstam, citeret i Jagose 1999]

Ligesom kønnets synlige overflade skaber en hierarkisering mellem rigtig og forkert maskulinitet (og femininitet), spiller også seksualiteten ind i hierarkiseringen. For ligesom Foucault og Butler indvirker seksualiteten indenfor Halberstams optik en stor rolle i forståelsen af køn. "Farligst" er den kvindelige maskulinitet kombineret med lesbianisme, fordi dette fjerner enhver rest af den traditionelle kvindeforståelse. [1998: 28] Dette er bundet op på antagelser om, at maskuline kvinder ikke ønsker at få børn, da de gennem deres maskuline fremtoning anses som havende taget afstand fra kvindens rolle i reproduktionen. Den kvindelige maskulinitet udgør derfor i kombination med lesbianismen (en ikke-reproduktiv seksualitet) en trussel imod reproduktionen.

Det synlige køn som basis for genkendelse/miskendelse

Halberstam viderefører Butlers idé om den heteroseksuelle matrix, men gentænker den i forhold til sin egen vægtning af udseendet og en visuelle fremtoning som helt central i konstruktionen af køn. For selvom maskulinitet er en del af en persons identitet, er det i endnu højere grad det, at blive *genkendt* som maskulin af andre, der er af betydning. [Halberstam 1998, Jagose 1999] Det biologiske køn, der hos Butler insisterer på sin eksistens igennem reciteringerne, bliver hos Halberstam sat i baggrunden. Det biologiske køn er hos Halberstam groft sagt en kategorisering som mand/kvinde, der sker ved fødslen og som sjældent bliver synlig. Det kan manipuleres og skjules på kroppens overflade. [Halberstam 1998: 141-174] Den sociale forståelse, der hos Butler sker på basis af en sammenhæng mellem biologisk og socialt køn, sker derfor hos Halberstam ud fra om det synlige køn falder indenfor rammerne af rigtig maskulinitet/femininitet. De, der falder udenfor grænserne af den sociale forståelse, bliver ligesom hos Butler miskendt: De bliver nedgjort, ydmyget og udsat for vold. [Halberstam 1998:

Idéen om genkendelse på basis af social forståelse har Halberstam altså taget fra Butler. Men hvor den sociale forståelse hos Butler er baseret på et performancebegrebet, der også er sprogligt forankret, virker den hos Halberstam udelukkende centreret omkring udseendet – det visuelt aflæselige køn.

Derfor har jeg for analysens skyld valgt at definere kønnet i Halberstams optik som differentieret mellem *det biologiske køn* og *det synlige køn*. Halberstam sætter ikke selv begreber på differentieringen mellem f.eks. at være mand og være maskulin, men ud fra hendes fremstillinger af dette forhold, er det muligt at udlede *det biologiske køn* (mand), som en materialitet, der kan gemmes væk, manipuleres, gøres usynligt for omverdenen og ikke nødvendigvis er af betydning for vedkommendes identitet. [Halberstam 1998: 231-266] Dette aspekt af kønnet er så godt som usynligt i hendes forståelse af køn og i hendes analyser. Omvendt er det *det synlige køn* (maskuliniteten), der står centralt i hendes analyser, og som danner grundlag for hendes kønsforståelse, hvor kønnet er foranderligt og manipulerbart og ikke er begrænset af kroppens biologi. Denne visuelle fremstilling af kønnet aflæser andre vores køn ud fra, hvorfor dette udelukkende virker til at danne grundlag for den sociale forståelse af os som kønnede væsener. [Halberstam 1998]

At det biologiske køn alligevel bliver tydeligt engang imellem eksemplificerer Halberstam gennem en analogi om *toiletproblemet*: Offentlige toiletter, der som regel er opdelt i herre- og dametoiletter, kan anskues som symboler på kønsdefinitionernes grænser, hvor der holdes vagt over kønnene. [Halberstam 1998: 20-29] Ud fra en af kønnets grundlæggende novicer; "one must be readable at a glance", [1998: 23] sikrer andre toiletbrugeres *kontrol*, at ens kønsudtryk stemmer overens med den kategori, de tilhører. Hvis dette ikke er tilfældet, straffes vedkommende med miskendelse, der i værste fald betyder fysisk vold – på toiletter er det Halberstams erfaring, at miskendelsen oftest betyder, at vagterne bliver tilkaldt.

Her kan vi genkende Butlers oprindelige formulering af den heteroseksuelle matrix. Men den sammenholdning af biologisk og synligt køn, der hos Halberstam kun sker når vi f.eks. træder ind på toilettet, er hele tiden present hos Butler.

Benægtelsen som opgør med magtasymmetrier

Halberstams ærinde med at fravriste mænd patentet på maskulinitet kan ses som et opgør med feministiske projekter, der har været så fokuserede på at dekonstruere kvinden som bundet af en forsnævrende feminisme, at sammenhængen mellem mænd og maskulinitet har fået lov til at stå uproblematiseret hen. At Halberstam modsat mange af sine kolleger fokuserer på maskulinitet, begrundes hun derfor ud fra følgende to ræsonnementer; for det første opretholder vi den hvide mands privilegerede status ved at antage, at maskuliniteten er centreret hos ham og derfor gør ham til omdrejningspunkt for analyser af maskulinitet [en idé hun har fra Sedgwick 1990]; og for det andet er det blandt de alternative maskuliniteter – især kvindelig maskulinitet – vi finder muligheden for forskydninger i magthierarkiet mellem kønnene, fordi de tvinger os til at gentænke hidtidige antagelser om maskulinitets funktion, grundlag og udtryk. [Halberstam 1998: 45-50]

Med udgangspunkt i den unge tomboy Frankies afvisning af forventningerne til hende i bogen *The Member of the Wedding Party*, [McCullers 1946] argumenterer Halberstam for en form for undergravelse af kønskonventionerne gennem Frankies udøvelse af maskuline alternativer, så som at gå i drengetøj og kalde sig ved et typisk drengenavn – en art anarkistisk afvisning af konventionerne:

”For the tomboy, the girl with no real social power of her own, the preadult with no access to the agency required to bring about social change, power may adhere in different forms of refusal: ‘Well, I don’t care’.” [2005 kap. 10]

Halberstam lægger altså op til aktive benægtelser af køns kategorier og de dertil knyttede forventninger om opførsel og udseende som vejen frem mod et brud med det binære kønssystem – disse kan ske verbalt som i det citerede eksempel gennem praksis og udseende. Den trodsighed, Halberstam lægger op til, tager udgangspunkt i personers identifikation med alternative kønsidentiteter og ”udnytter” andre menneskers miskendelse. Nye køns kategorier som drag king eller butch kan, jo mere udbredte og socialt genkendelige de bliver, være med til at cementere denne benægtelse. Derfor udreder Halberstam i *Female Masculinities* et spektrum af taksonomier inden for fænomenet kvindelig maskulinitet for, med hendes egne ord, at ”embrace categorization as a way of creating places for acts, identities and modes of being which otherwise remain unnamable.” [Halberstam citeret i Jagose 1999] Udbredelsen af de alternative kategorierne vurderer Halberstam uundgåeligt vil have en effekt på det kønspolitiske

landskab. Halberstam ønsker altså ikke som sådan en udvanding af kønnets betydning; hun ønsker en multiplicitet i køns kategorier.

I den analyse, jeg vil kaste mig ud i over de næste sider, bliver især Halberstams fokus på det, jeg har udledt som værende det synlige køn. Med udgangspunkt i dette begreb vil det være muligt at studere, hvordan borgernes synlige kønsklassificering spiller ind i forhold til den kønsklassificering, der ligger i CPR-nummeret – og om det biologiske køn er muligt at gemme væk. Samtidig vil jeg se på mulighederne for den benægtelse Halberstam ser som muligheden for et brud med de to socialt forståelige køn.

KAPITEL 2 – DEN SYNLIGE BIOLOGI

Jeg vil i den følgende analyse lave en kortlægning af kontroverserne omkring den kategorisering af køn, der udtrykkes i CPR-nummerets sidste ciffer. Denne kortlægning skal forstås som en måde at skabe struktur og forståelse i en empiri, der er udgjort af forhandlinger og sammenfiltringer, som kører på mange niveauer på engang. Her vil de introducerede teorier om køn være med til at tydeliggøre både hvilke forståelser af køn, der ligger bag CPR-nummeret, og hvorfor og hvordan disse bliver kritiseret. Infrastrukturperspektivet kan kontekstualisere forhandlingerne omkring kønskategoriernes og vil derfor tillige blive inddraget løbende. På basis af denne kortlægning vil jeg efterfølgende diskutere kategoriernes betydning både i henhold til køn og på et bredere plan, hvor infrastrukturen bliver nøglen til forståelsen af kønskategoriernes væsen.

I dette kapitel vil jeg vise, hvordan divergerende forståelser af køn kan siges at være konstituerende for kritikkerne af kønsopdelingen i CPR, og hvordan de kan forstås som forhandlinger og udfordringer af den institutionaliserede klassificering af køn. I en sådan analyse bliver de allerede introducerede idéer om *det sande køn*, [Foucault 1981, org. 1978] *biologisk køn*, [Foucault 1994, org. 1976, Butler 1990] *synligt køn*, *performativitet* [Butler 1990] og *genkendelse* [Butler 2004, Halberstam 1998] nøglen til en forståelse af, hvordan karakterernes kønsforståelser afviger fra hinanden.

Som det fremgik i præsentationen af karaktererne, er der ytret forskellige kritikker af CPR-nummerets kønsopdeling og -angivelse: Mens Aktivisten og Politikeren ønsker, at kønsopdelingen fjernes helt, taler Talspersonen for en fjernelse af dennes synlighed i CPR-nummeret. Talspersonen vil tillige, ligesom Kønsterroristen, gerne have bedre muligheder for at skifte kønskategori uden nødvendigvis at ændre på selve CPR-systemet. Fælles for de kritiske røster i denne undersøgelse er, at ingen udelukkende kritiserer CPR-nummeret, men også inkluderer enten dets praktiske anvendelse, de regler, der er bundet op på CPR's køns kategorier eller den kulturelle kønsforståelse, de bundet i. Jeg vil argumentere for, at de alle – ud over at kritiserer forståelsen af køn bag kønskategoriernes – tager del i at problematisere og udfordre den infrastruktur, kønsklassificeringen i CPR er indvævet i.

Analysens struktur tager sit afsæt i den analytiske opdeling mellem det biologiske og sociale køn, Butler har opstillet. Butlers performancebegreb gør dog denne opdeling svær at praktisere, hvilket er en konsekvens af, at hun ikke mener, at en sådan opdeling i realiteten er mulig, da også det biologiske køn performes og dermed er indhyllet i diskursive betydningstilskrivninger. [Butler 1990] Omvendt finder vi hos Halberstam en "oversættelse" af det sociale køn som værende det synlige køn; en synlighed, der bliver helt central i analysen af CPR-nummerets funktion og betydning. [Halberstam 1998] Jeg har derfor valgt en komplementær analytisk opdeling imellem 1. det biologiske køn ud fra Foucault og Butlers optik og 2. det synlige køn ud fra Halberstams optik. Hermed kan vi drage nytte af, at Foucault og Butler kan forklare opstillingen af det biologiske køn som grundlag for tildelingen af CPR-numre, mens Halberstam kan forklare anvendelsen af CPR-nummeret, hvor kønnets synlighed bliver helt central. Fordi det er kønnets synlighed, der bliver relevant i anvendelsen af CPR-nummeret, bliver Butlers inddragelse af sproget i konstitueringen af det sociale køn for bredt, mens Halberstams forståelse af biologien er for usynlig og ikke tillægges den kraftige betydning hos hende, som det gør i CPR-nummeret.

Som det er blevet tydeligt i det forgangne afsnit argumenterer alle tre teoretikere for en sammentænkning af køn og seksualitet/begær. At jeg ikke giver dette sidste aspekt af kønnets konstruktion et selvstændigt afsnit, er derfor et brud på de anvendte teoretiseringer om køn. Begrundelsen for denne afgrænsning finder vi i empirien, hvor flere karaktererne gjorde meget ud af at understrege, at transkønnethed ikke handler om seksualitet, men om køn. En sådan skarp distancering mellem køn og seksualitet blev hos én af kritikerne begrundet således: "Der er jo fordomme nok omkring os". [Interview med Kønsterroristen] Da mit udgangspunkt ligger i CPR-nummerets kønsopdeling, finder vi også her et argument for denne afgrænsning.

Da det primære formål med dette kapitel er at illustrere de divergerende forståelser af køn ud fra de tre præsenterede teorier, vil infrastrukturperspektivet i den følgende analyse få funktion af ramme for disse analyser. Dette betyder, at infrastrukturen vil blive inddraget i slutningen af de enkelte afsnit som en opsamling og kontekstualisering af den førliggende debat inden for rammerne af Bowker og Stars teori om infrastruktur. Denne teori om infrastruktur går dog også forud for analysen, da den har formet tilgangen til den overordnede analyse af køns kategorierne. I tråd med Bowker og Stars metodiske anbefalinger om, hvordan vi

overhovedet kan begynde at undersøge en grundlæggende opdeling som den mellem mænd og kvinder, har jeg valgt at indsnævre den følgende analyse til at tage udgangspunkt i transkønnethed; ikke fordi vi her finder en særlig "eksotisk" udgave af køn, men fordi vi her finder det Susan Leigh Star definerer som en high tension zone, [Star 1991] hvor infrastrukturens klassifikationer bliver synlige og dermed tilgængelige for en analyse. Tillige har mit feltarbejde ledt mig i denne retning, hvorfor mit empiriske materiale er rigt på holdninger og ytringer *fra* og *om* dette grænseland mellem kønnene.

Biologi som determinator

Jeg vil her tage udgangspunkt i den biologi, der igen og igen bliver omdrejningspunktet for diskussioner om kønskategoriernes, både i og udenfor den akademiske verden. Som jeg vil vise på de følgende sider, står biologiske argumenter også helt centralt i den kønsopdeling i CPR-nummeret, der her bliver stillet spørgsmålstejn ved. Men hverken i argumenterne for eller imod biologiens centrale rolle i definitionen af køn, finder vi en entydig forståelse af, hvordan vi skal forstå biologi. At begrebet her kan fremstå vagt og udefineret, skal ses som en konsekvens af netop denne empiriske bredde i brugen af ordet *biologi* og – vil det vise sig – biologiens indbyggede ambivalens.

Ved folketingsdebatten omkring et beslutningsforslag, der bl.a. ønskede vedtaget, "at myndige mennesker selv kan bestemme, hvilken kønsidentitet deres CPR-nummer og pas skal udtrykke," [B 142 06/07] blev argumenter om biologi centrale. Som følgende citat fra daværende sundhedsminister Lars Løkke Rasmussen tydeliggør, sættes det centralt, ikke bare i definitionen af køn, men også i den dertilknyttede lovgivning, herunder muligheden for at skifte køn i CPR-nummeret.

"hvis det alene var mig, der havde en opfattelse af, at køn er bestemt ved fødslen og biologisk kan konstateres ved anatomiske studier, så kunne man selvfølgelig diskutere, om man skulle lægge det til grund for lovgivningen. Men jeg har en meget, meget stærk opfattelse af, at jeg ikke står helt alene med det synspunkt, og jeg må jo konstatere, at landets lovgivning på alle måder er bygget på det synspunkt." [Lars Løkke Rasmussen, 1. behandling af B 142 06/07]

Allerede her ser vi en forståelse af køn, der tager sit afsæt i de videnskaber, Foucault stedfæster som "opfinderne" af det biologiske køn. [Foucault 1994, org. 1976, Foucault 1981, org. 1978] At denne forståelse af køn, som noget, der er determineret af biologien og som kan bevises utvetydigt gennem videnskaben, er så udbredt, som Rasmussen udtrykker, genfinder vi hos Politikerens, der på basis af samme folketingsdebat konkluderer således:

"Vi forsøgte at spille op imod den dér forståelse af, at køn er sådan en fuldstændig entydig størrelse, som var fysisk, biologisk bestemt. Den debat fik vi ikke megen fornøjelse af" [Interview med Politikerens]

Politikeren har ligeledes i forbindelse med et lignende forslag, [B 168 09/10] der blev stillet tidligere i år, oplevet, at da man her ville afprøve, om stemningen havde ændret sig, så der var mulighed for at komme igennem med dette nye forslag, kunne han allerede under diskussionen af forslaget konstatere, at "det var der i hvert fald ikke nogen mulighed for". [Interview med Politikeren]

Han oplever i Folketinget, at den biologiske tilgang til kønsidentitet er "fuldstændig dominerende [...] og der tror jeg, at Folketingets sammensætning... altså, der er ingen forskel mellem det ,og hvordan det er ude i samfundet i al almindelighed." [Interview med Politikeren]

De få citater, der er præsenteret her, skal illustrere en bred enighed om, at både fortalere og modstandere af forslaget ser det biologiske grundlag for forståelsen af køn som fuldstændig gennemgående i det danske samfund. Ligeledes fremstilles en eller anden udgave af faktiske biologiske forskelle mellem mænd og kvinder også hos de øvrige karakterer, hvilket underbygger Foucaults pointe om videnskabens konstruktion om af det biologiske køn som en yderst kraftfuld størrelse. [1981, org. 1978]

Hos den danske kønsforsker Nina Lykke finder vi et anvendeligt begreb, der er baseret på hendes læsninger af Foucault: *Biologisk determinisme*, der betegner den politiske magt i at bruge biologien som redskab.²¹ [2008] Den biologiske determinisme konstruerer forbindelser mellem biologi og social, kulturel og psykologisk identitet, hvilket kommer til at fungere som en stopklods for social forandring, da kønnet gennem forbindelserne fremstilles som værende af en "uforanderlig natur". [Lykke 2008: 29-30] Hvis vi siger, at den insisteren på biologiske forskelle mellem mænd og kvinder, Politikeren kæmper imod i Folketinget kan siges at være udtryk for en sådan biologisk determinisme, kan kritikkerne omvendt sige, at ville gøre op med denne. For blandt kritikkerne varierer forståelsen af de biologiske forskelle og deres betydning markant, hvilket vil fremgå nedenfor, hvor først bryster vil blive brugt for at tydeliggøre biologiens ambivalens og kønskategoriernes insisteren i biologien.

Bryster som eksempel på biologi

I den skriftlige motivation for det forslag, Politikeren stillede i 2007, nævnes det, at man på sigt

---

21 Den biologiske determinisme udgør sammen med *kulturessentialisme* argumenterne for en *kønskonservatisme*, der sammenkobler det biologiske og sociale køn, hvorved køn i sin helhed fremstår uforanderligt. [Lykke 2008: 29-30]

ønsker at indføre kønsneutrale CPR-numre. [B 142 06/07] Alligevel vil han dog ikke helt afskrive sig de biologiske argumenter, men vedholder, at det vil være fornuftigt at beholde en kønsangivelse "bag" det synlige CPR-nummer for derigennem f.eks. at kunne indkalde kvinder til screening for brystkræft. Dette argument finder vi tillige hos den daværende sundhedsminister [Lars Løkke Rasmussen, 1. behandling af B 142 06/07] og den nuværende indenrigs- og sundhedsminister Bertel Haarder, der som argument imod et nyere forslag om, at øge mulighederne for "at få ændret civilretlig kønsstatus", [B 168 09/10] svarede således

"Man skal også huske på, at kønsangivelsen via personnummeret bruges i adskillige sammenhænge, f.eks. ved indkaldelse til mammografiscreening til forebyggelse og tidlig behandling af brystkræft, ved indkaldelse til forebyggelse og undersøgelse af eksempelvis livmoderhalskræft [...] Jeg finder det derfor væsentligt, at der er tale om en sikker kønsangivelse." [Bertel Haarder, B 168 09/10]

Der er altså enighed om fornuften i at kunne anvende kønsopdelingen i forskellige biologiske henseender. Forskellen mellem Politikerens og sundhedsministrenes er dog, at Politikerens mener, at de, "der er helt overbeviste om, at de ikke er kvinder," [Interview med Politikerens] ikke skal indkaldes, inklusiv de, der ved deres fødsel er blevet klassificeret som kvinder. Dette kan ses i forhold til, at en del transmænd, dvs. personer der lever som mænd, men som i CPR er klassificeret som kvinder, ifølge Talspersonen får fjernet deres bryster uden at gennemgå fuldt kønsskifte. [Interview med Talspersonen] Som begrundelse for en sådan kirurgisk fjernelse af brysterne, er transmanden Silas i en artikel i Politiken citeret for følgende

"De kunne lige så godt have siddet på ryggen af mig - de var slet ikke en del af mig. Jeg følte bare, at de var sat på for at irritere mig. Modvinden var det værste, for så var det næsten umuligt at skjule brysterne." [Faurfelt 2010a]

I sådan en situation må man sige, at nødvendigheden af screening for brystkræft må være mindsket markant. Omvendt påpeger Kønsterroristen, at nogle transkvinder tager hormoner for at udvikle bryster

"Og det virker jo på nogen. For de fleste, eller mange af dem, der stopper skægvæksten, der udvikles bryster. Der er også nogle former, altså, fedtet begynder at sætte sig på nogle andre måder. Man opdager pludselig, at kemi er en meget vigtig del." [Interview med Kønsterroristen]

Denne gruppe borgere bliver til gengæld ikke indkaldt til screening for brystkræft, da de ofte stadig er klassificeret som mænd i CPR-nummeret – og mænd indkaldes ikke til screening for brystkræft, på trods af, at brystkræft også kan forekomme hos mænd. [cancer.dk]

Hos Teologen bliver brysterne også centrale i argumentationen for at bibeholde kønsopdelingen i CPR, men her med amning som fundament for den biologisk determinerede kønsforskel

”Altså, man kan godt gøre det [CPR] total kønsneutralt med hensyn til at få barselsorlov, men der er bare noget mændene ikke kan – de kan ikke amme!” [Interview med Teologen]

Selvom undersøgelser har vist, at en del mødre må opgive eller ikke ønsker at amme, [Larsen 2007] ammer mange nybagte mødre.²² Ligeledes anses øremærkning af barsel til kvinder øjensynligt som en sejr for feminismen, fordi den udtrykker en anerkendelse af vigtigheden i kvindens rolle som moder. Ligeledes påpeger Aktivisten da også fornuften i, at kvindes krop skal have tid og mulighed til at rekonstituere sig efter en fødsel. Men omvendt undrer hun sig over, at mænd ikke ligeledes skal tildeles barsel, da de jo også ”får børn.” [Interview med Aktivisten]

Biologi som konstruktion

Selvom Aktivisten ønsker at gøre op med kønnet som forskelsmærke, ønsker heller ikke hun at underkende de biologiske forskelle, der er på kroppe. Hun er dog uenig i, at disse forskelle skulle være struktureret i en opposition mellem mandlige og kvindelige kroppe, og at de burde have nogen betydning, især i forhold til indretningen af samfundet. De biologiske forskelle mellem mænd og kvinder, efter hendes vurdering, baseres på gennemsnit og standarder, der skjuler den diversitet, der eksisterer internt i kønskategoriene: ”Der er jo også mænd, der har små hænder, det er jo ikke forbeholdt kvinder.” [Interview med Aktivisten] Denne konkrete kommentar angående hænder er taget fra et eksempel på, hvordan vi helt ned til udformningen af cykelstyr opstiller forskellige standardiserede ideer om kønnene, der giver sig udtryk i en opdeling af f.eks. cykler til mænd og cykler til kvinder. Samfundet bliver ifølge Aktivisten på alle planer indrettet og opdelt på basis af kunstigt opstillede idéer om grundlæggende, biologiske forskelle mellem kønnene.

---

22 Dog bør det tilføjes, at biologien i sig selv ikke er et skudsikkert argument, da nogle mænd ifølge bl.a. en artikel i *Scientific American* fra naturens side er i stand til at amme – dette afhænger af hormoner i kroppen. [Swaminathan 2007] Som en undersøgelse af hormonforskning for nyligt har vist, påvirkes kroppens hormonindhold dog også af sociale forhold. [Holm & Bülow 2008]

Den forståelse af det biologiske køn, Aktivisten argumenterer imod ligger op af den, som også Butler skriver sig op imod. Det biologiske køn er i Butlers forståelse i lige så høj grad en konstruktion som det sociale køn. Det konstrueres som værende præ-diskursivt og ahistorisk, hvorved det fremstår som "radikalt ukonstrueret", [Butler 1990: 7] hvilket beskrives i følgende citat

"'sex' is an ideal construction which forcibly materialized through time. It is not a simple fact or static condition of a body, but a process whereby regulatory norms materialize 'sex' and achieve this materialization through a forcible reiteration of those norms." [1993: 1-2]

Dette citat er taget fra *Bodies That Matter*, [1993] der i høj grad blev et forsvar overfor den kritik, *Gender Trouble* havde medført efter udgivelsen i 1990. Kritikkerne gik på, at Butler i kraft af sin forståelse af kønnets som performativt produceret gennem reciteringerne, fratog kroppen og materialiteten enhver betydning. Men som det fremgår af citatet ovenfor, afskriver Butler på ingen måde materialiteten – hun afskriver idéen om en biologi før de regulerende normer, der igennem performativiteten materialiseres. Kroppen kan ikke forstås forud for, men *igennem* reciteringernes konstruktion af det biologiske køn. [Butler 1990: 25-34]

For Talspersonen bliver konstruktionen af de biologisk forskelligt kønnede kroppe tydelig i forbindelse med interkønnede mennesker; dvs. personer, der har både mandlige og kvindelige genitalier. For det første viser den biologiske kønsdikotomis kunstighed sig for ham i, at de fleste mennesker ifølge Talspersonen ikke ved, at der eksisterer interkønnede mennesker, fordi "de fleste mennesker har jo denne her stærke idé om, at det er naturgivent; at vi er mænd eller kvinder." Derudover kommer biologiens rolle i kønskategoriernes hegemoniske status tydeligt frem i begyndelsen af en interkønnets liv. Nyfødte med denne tvetydige kropsmaterialitet bliver ifølge Talspersonen tvangsplaceret indenfor de biologisk definerede køns kategorier, ofte af læger, der insisterer på en kirurgisk "tilpasning" af den nyfødtes anatomi.

"Og det er lidt skræmmende at tænke på, at man gør det, bare for at folk skal passe ind i kasser. Men det gør man faktisk, rutinemæssigt. Og man mener jo, at det er bedst for barnet. Det er i en god mening. Men det er bare ikke sikkert, at det er bedst for barnet; hvordan ved vi det, når vi ikke giver folk en chance for at finde ud af det selv, før man begynder at skære i dem. "

[Interview med Talspersonen]

Denne insisteren på at det nyfødte barn biologisk kun bør udtrykke ét køn, kan igen henvises til Foucaults ide om *det sande køn*, der er skabt og i høj grad opretholdes af videnskaberne. Det, Talspersonen henviser til som "tvangsplacering" viser, at denne videnskabernes medkonstruktion af køn ikke er sådan at slå hen som social konstruktion. Den har virkelige konsekvenser for virkelige mennesker. Biologien er i sandhed stadig en magtfuld kilde til insisterende overbevisninger om, at køn er noget vi *har* og som udgør en indre kerne i mennesket. [Foucault 1981, org. 1978]

Kønsterroristen mener modsat Foucault, at køn er noget vi har – men ikke som noget, der er defineret af biologi. Kønsterroristen mener, at vi alle sammen åndeligt er sammensat af forskellige mængder feminint og maskulint, men at vi *bliver* enten det ene eller andet køn gennem en kombination af hormoner, kulturel påvirkning og opdragelse, hvor de sidstnævnte elementer kan indeholde undertrykkelse af "forkerte" kønsstræk. Hun er ked af, at alt handler om videnskab og endegyldige beviser for køn, og ønsker i stedet at mennesker skal forstås som personligheder eller åndsvæsener. Dette er baseret på en forståelse af mennesket og køn som opdelt mellem ånd og krop, hvor ånden er den mest centrale del af mennesket. Men sådan en ide om et indre, sandt køn møder ikke forståelse

"Den tanke, at der kunne leve et kvindeligt væsen i en mandekrop, eller der kunne leve et mandligt væsen i en kvindekrop, den er jo fuldstændig utænkelig for rigtig mange." [Interview med Kønsterroristen]

På trods af dette fokus på ånden og dennes sande køn, kan Kønsterroristen ikke fuldstændig afvise, at der er biologiske forskelle mellem mænd og kvinders kroppe, hvilket f.eks. giver sig til udtryk i forbindelse med reproduktion og hormonernes påvirkning på kroppen. Men disse biologiske forskelle mellem kønnene er for hende heller ikke helt statiske og uforanderlige. Selv disse kan ændres gennem hormoner, der kan fås på recept fra lægen, og som i øvrigt "flyver om ørerne på os". [Interview med Kønsterroristen] Det biologisk determinerede køn er altså hos Kønsterroristen en ydre, foranderlig skal, der ikke bør have en effekt på ens rolle i samfundet, eller hvilket køn man har og vælger at leve som.

Med denne pointe om kroppens foranderlighed fra Kønsterroristen, er en bredere debat om

ændringer af det biologiske køn i forhold til idéen om køn som et biologisk determineret forhold oplagt.

Kønsskifte som biologisk argument

Blandt kønsforskere er der det sidste årti opstået en del debat om, hvorvidt fysisk kønsskifte skal ses som en bekræftelse af sammenhængen mellem biologisk og socialt køn eller et opgør med denne hegemoniske idé. Er processen en måde at få biologien til at passe sammen med et oppositionelt og sandt indre køn – hvilket f.eks. kan ses i en undertitel som *Changing Gender to Match Mindset* [Heath 2006] – eller opstår der her "nye" køn, der ligger udenfor oppositionsparret mand/kvinde?

Som det fremgår ovenfor, er registreringen af køn i CPR baseret på en biologisk klassifikation, umiddelbart efter vi bliver født. Når der alligevel er mulighed for at ændre køn i CPR, såfremt man gennemgår fuldt kønsskifte, forvrider det umiddelbart argumentationen. Dette grundlag for at få lov til at ændre køn i CPR defineres af sundhedsminister Bertel Haarder således

"For at et gennemført kønsskifte kan anerkendes, forudsættes det, at der faktisk er gennemført et kirurgisk kønsskifte som beskrevet i vejledningen om kastration med henblik på kønsskifte. Det drejer sig bl.a. om fjernelse af testikler eller æggestokke." [Bertel Haarder, 1. behandling af B 168 09/10]

Det juridiske grundlag for en efterfølgende ændring i CPR og det dertilhørende CPR-nummer, er at tildeling af nyt CPR-nummer kan ske "ved fejl i de oplysninger, der indgår i deres personnummer", herunder "forkerte køn". [LBK 878] Sammenholdt med Haarders definition af kønsskifte, må det betyde, at "korrekt" køn bl.a. hænger sammen med, om man ikke skal kunne indtage det modsatte køns biologiske rolle i forhold til reproduktion. Dvs. at en person, der ved fødslen er defineret som kvinde, men har gennemgået kønsskifte og nu er klassificeret som mand, ikke skal være i stand til at blive gravid. Dette understreger han med denne tilføjelse

"Jeg finder ikke, der er grundlag for at fravige kravet om kirurgisk kønsskifte. Eksempelvis vil det være problematisk udelukkende at anvende sterilisation som kriterium, idet et sådant indgreb relativt enkelt kan omgås med moderne teknikker." [Bertel Haarder, 1. behandling af B 168

Butlers definition af den heteroseksuelle matrix som værende baseret på kønnenes gensidige oppositioneringer – at kønnet defineres gennem negationerne [1990: 6-7] – kan her genkendes hos Haarder: En kvinde, der reklassificeres som mand, skal ikke kunne føde børn, da manden netop er defineret ved at kunne *gøre* gravid, men ikke selv *blive* gravid. Foucault understregede direkte reproduktion som basis for opfindelsen af de gensidigt ekskluderende køns kategorier, defineret ud fra rolle i reproduktionssituationen. [Foucault 1994: 60-83] Hvis køns kategorierne skal bibeholdes som "rene" kategorier, er det derfor omvendt også nødvendigt, at rollerne i forhold til reproduktionen bibeholdes i forhold til de enkelte køns kategorier.

Ifølge Aktivisten er denne opretholdelse af kategorierne i forhold til reproduktion ikke begrænset til selve akten. Hun nævner, at "hvis man nu er født kvinde, og gerne vil være mand, så er det i hvert fald i de fleste europæiske lande ikke blevet accepteret, hvis man har født." [Interview med Aktivisten]

At køns kategorierne er sammenfiltret med spørgsmålet om reproduktion, så vi i øvrigt også ovenfor, hvor argumenter om amning og fødsler af flere af karaktererne blev fremhævet som enten centrale eller kunstigt opstillet i forhold til at differentiere mellem mænd og kvinder ud fra et biologisk grundlag. Hvordan dette hænger sammen med normative forståelser af **seksualitet**, vil jeg komme ind på i et senere kapitel. Her vil jeg dog gå over til at se på, hvordan ønsker om kønsskifte bliver forstået.

De beslutningsforslag, der er nævnt i denne undersøgelse [B 142 06/07; B 65 07/08; B 168 09/10] har alle tillige med de fire kritikere understreget et behov for nemmere adgang til fuldbyrdet kønsskifte. Ifølge både Kønsterroristen og Aktivisten er mulighederne for at få foretaget kønsskifteoperation i Danmark svært begrænsede.²³ Som Aktivisten siger: "I dag er der jo ikke regulering – der er stram styring, for at sige det mildt." [Interview med Aktivisten]

Men at dette skulle være eneste mulige vej til et juridisk kønsskifte, materialiseret i bl.a. udstedelsen af et nyt CPR-nummer med en omvendt kønsangivelse i det sidste ciffer, er de alle

---

23 I Danmark foregår behandling af transseksualitet, som det hedder, kun på Sexologisk Klinik, Rigshospitalet. De, der optages i forberedende forløb, skal være under observation i minimum to år for at sikre, at vedkommende har et "stabilt ønske om en kropslig forandring". [Sexologisk Kliniks hjemmeside] Efter denne proces laver Sexologisk Klinik en indstilling til Sundhedsstyrelsen, der afsiger den endelige afgørelse om den enkeltes tilladelse til kønsskifte. I perioden 1.juli 2005-2009 har 24 personer fået denne tilladelse til kønsskifte på Sexologisk Klinik. I samme periode er yderligere 17 personer blevet anerkendt som kønsskifteopererede efter at have gennemgået processen i udlandet. [Faurfelt 2010a; Faurfelt 2010b]

kritiske overfor. Som Talspersonen tidligere er citeret for ovenfor, får nogle transmænd fjernet brysterne, ligesom Kønsterroristen forklarede, at hormoner på recept fra lægen ligeledes kan ændre kroppens kønsmæssige udtryk. På denne basis ønskes muligheden for at ændre køn i CPR-nummeret, der tilsvarende det køn, ens biologi i høj grad udtrykker – hvorved kroppens biologiske køn ikke nødvendigvis er noget, der kun er defineret ved fødslen. Samtidig fremsættes også i alle tre beslutningsforslag ønske om, at borgere selv skal kunne bestemme deres kønsklassifikation, uafhængigt af kropslige forandringer. Dette er et opgør med, at kun ekstremen, kønsskifte, kan danne grundlag for en ændring i kønsklassifikationen. Hertil siger Kønsterroristen, at ”det er som om, at de [transkønnede] skal tvinges ud i de der yderpoler for overhovedet at blive anerkendt” [Interview med Kønsterroristen]

I Folketinget har Socialdemokratiets Lene Hansen utrykt forståelse med den svære situation, man står i som transseksuel. At hun bruger ordet *transseksuel* insinuerer, at hun formegentlig her kun forholder sig til de, der har et ønske om at gennemgå fuldbyrdet kønsskifte. Denne antagelse underbygges af hendes konstatering af, at ”det drejer sig om et fysisk problem, der kan have alvorlige sociale og psykiske bivirkninger.” [Lene Hansen, 1. behandling af B 142 06/07] Selvom Hansen her viser sympati med mennesker, der er fanget i en svær situation, er det dog en forståelse, der er begrænset af en biologisk, dikotomisk kønsforståelse, hvor der kan blive tale om fuldbyrde skift, men ikke nogen gråzone mellem kønnene.

Ligeledes fortæller Politikeren, at han i folketingssalen oplevede en stemning, hvor man næsten havde ondt af folk, der ikke vidste hvilket køn, de har. Han fortæller, at mange gav udtryk for gerne at ville hjælpe, men underforstået at ”her var altså tale om en sygdomstilstand [...] Så længe man snakker om transkønnede eller transseksuelle som en lille minoritet, som vi bør gøre noget for at hjælpe, så er der en vej igennem til politiske resultater.” [Interview med Politikeren] Som nævnt i begyndelsen af dette afsnit, var der omvendt ingen forståelse over for en bredere forståelse af kønsklassificeringen som værende problematisk for alle, borgere, ikke kun transkønnede.

Når kritikkerne kontinuerligt i debatter bliver indgrænset til at omhandle en minoritet, der ”har problemer med deres køn”, [Interview med Teologen] fordi personens sande køn og biologiske køn ikke stemmer overens, umuliggøres en bredere kritik af kønsopdelingen. Dette understøttes tillige af forståelsen af dette ”problem” som værende et biologisk anliggende, der kræver fuldbyrdet kønsskifte, hvorved kohærens mellem biologisk køn og sandt køn kan

(gen-)oprettes. Sådanne anskuelser af problematikken kan siges at være med til at opretholde den biologisk baserede kønsdikotomi, der netop udfordres.

At det kun er efter fuldbyrdet kønsskifte, der kan blive tale om en reklassificering i CPR-nummerets kønsangivelse, viser tillige en fraværende anerkendelse af det grænseland, der eksisterer mellem kønnene. Når Kønterroristen konstaterer, at man skal ud i ”yderpolerne for overhovedet at blive anerkendt” [Interview med Kønterroristen] er dette en tydeliggørelse af, at der ikke gøres plads til de, der falder imellem de to accepterede kategorier. Derfor holdes transkønnede fast i deres oprindelige biologiske kategori så længe de ikke ønsker eller ikke har fået tilladelse til at gennemgå fuldt kønsskifte – og derigennem har oppositioneret sig til det køn, de oprindeligt var kategoriseret som.

Det biologiske køn som infrastruktur

Kønsklassificeringen i CPR-nummeret er baseret på en biologisk determineret idé om, at køn er ”en medfødt omstændighed”, som Lars Løkke Rasmussen i rollen som sundhedsminister har defineret det. [1. behandling af B 142 06/07] Kønsdele, reproduktion, bryster, hormoner og gener er flettet sammen i konstruktionen af og argumentationen for idéen om kroppens sande og naturgivne køn. Videnskaberne bliver heri aktive medskabere af differentieringen mellem mænd og kvinder grundet studier af f.eks. gener, hvor genetiske standarder, XX og XY, opstilles som grundlæggende forskelsmarkør. Omvendt viser de samme videnskaber, at billedet ikke er så entydigt – at der eksisterer mennesker, der har andre kromosomsammensætninger (XXY, XYY, etc.). Dette er et eksempel på en infrastruktur, der her i kontekst af kromosomer og gener, klassificerer og opstiller standarder, der ikke stemmer helt overens med virkelighedens multiplicitet.

Ligeledes viser det, hvordan en infrastruktur, der kønsklassificerer borgerne på et overordnet niveau, kan genfindes og understøttes af et utal af mikroniveauer. Kønsklassificeringen som en del af en infrastruktur forgrener sig ud og insisterer hele vejen igennem på, at vi kan klassificeres som mand eller kvinde, enten/eller. Den diversitet i biologiske argumenter, disse forgreninger medfører, viser samtidig en ambivalens i det biologiske argument bag CPR-nummeret. For samtidig med at biologien bliver fremstillet som noget deterministisk og selvfølgelig, kan den forstås og kropsliggøres på mange forskellige måder, hvilket fremgår af de empiriske eksempler ovenfor: Mennesker læser biologien forskelligt og tillægger den derfor forskellige betydninger.

At biologiens ambivalens ikke kommer til udtryk, kan vi se som et udtryk for det, Nina Lykke omtaler biologiske determinisme. Den naturgivne forskel mellem mænd og kvinder, der konstrueres gennem forbindelser mellem biologi og social, kulturel og psykologisk identitet, mener Lykke, fungerer som en forhindring af social forandring. [Lykke 2008: 29-30] Hvis vi tænker dette sammen med infrastrukturens væsen, underbygges denne pointe. For indlejret i en infrastruktur kan kønskategoriernes grundlag ikke uden videre fjernes eller omlægges, da kategorierne her er sammenfiltret i større netværk. Samtidig kan vi sige, at den biologiske determinisme er med til at opretholde ideen om det biologiske køn som utvetydigt grundlag for klassificeringen af køn i CPR-nummeret. Forskellen mellem Lykkes forståelse af biologisk determinisme og Bowker og Stars infrastrukturteori [2000, org. 1999] er dog, at sidstnævnte teori ikke ser kønsopdelingen som et statisk forhold: Her forskubber og udfordrer praksis konstant kategoriernes grænser.

Bowker og Star fremlægger i *Sorting Things Out* den pointe, at hvis et samfund er bundet op på en klassificering i køns kategorier, er det nødvendigt at kunne klassificere samfundets medlemmer uden tvivl eller ambivalens. [2000, 1999: 201] Denne insisteren på utvetydig klassificering i infrastrukturen indvirker direkte på borgernes liv. Dette viser sig i eksemplet med bryster, hvor infrastrukturens klassifikationer forgrener sig ud i alt fra forventningen til at kvinder skal amme, når de har født til en afvisning af, at mænd også kan få brystkræft og derfor ikke indkaldes til mammografiscreening. Derfor kan det siges, at kønsklassificeringerne er vedkommende for alle borgere, ikke kun for de, der ikke passer ind.

At der i denne struktur ikke er plads til borgere, hvis køn ikke er klart defineret fra biologiens side, tydeliggøres af, at nyfødte ikke kan registreres i CPR-systemet uden samtidig at blive kønsklassificeret. [Interview med Jordmoderen] Denne udryddelse af grænselandet kan kobles til idéen om det sande køn og kan ses i relation til f.eks. den "tvangsplacering", Talspersonen henviser til i forbindelse med interkønnede babyer. [Interview med Talspersonen]

I dette afsnit er det blevet tydeligt, at biologien spiller en helt central rolle i klassificeringen af køn, ikke kun i CPR-nummeret, men i et utal af sammenhænge, der forgrener sig ind i det kønsopdelte CPR-nummer. Det biologiske argument er indlejret i en determinisme, der fremstår som en hegemonisk diskurs og som i høj grad kan sige at underbygge infrastrukturens behov for utvetydige klassificeringer. Hermed bliver det biologiske køn fremskrevet som "radikalt

ukonstrueret”, [Butler 1990: 7] og kan skabe en social orden, der bliver usynlig for langt de fleste borgere.

Kønsklassificeringen får dog ikke lov til at stå uproblematisk hen, da alle fire kritikere på forskellig vis stiller spørgsmålstejn ved den og derved udfordrer kategoriernes grænser. Ligeledes kan den eksisterende, men begrænsede, mulighed for at gennemgå fuldbyrdet kønsskifte og dermed skifte køn i CPR også ses som en udfordring af idéen om kønnet som biologisk determineret. Dette kan anskues som netop de forhandlinger og udfordringer af kategorierne, Bowker og Star understreger altid vil eksisterer, [2000, org. 1999: 44-50] og som dermed bryder med Lykkes idé om biologisk determinisme. Vi finder altså her en high tension zone, hvor grænserne omkring kønnene tydeliggøres. Men som empirien viser, bliver transkønnede stadig i høj grad usynliggjort ved at anskue dels som en minoritetsproblematik eller enkeltindviders problemer, og dels som en diskrepans, mellem biologi og sandt køn, der kan rettes gennem kønsskifte. Dermed sagt at en high tension zone ikke kan gøre, at beslutningsforslag om transkønnedes forhold bliver vedtaget, men den kan være med til at øge refleksiviteten omkring, hvordan vi kategoriserer køn.

Opsamling

Den forståelse af køn, der ligger bag det kønnede CPR-nummer, har i dette afsnit vist sig at være dybt integreret i den begrebsliggørelse af det biologiske køn, vi finder hos Foucault og Butler. Der eksisterer to standardiserede køn, der er gensidigt ekskluderende på den måde, at det kun er muligt at være det ene eller det andet. Dette cementeres ved, at det kun er muligt at få tildelt et CPR-nummer ved samtidig at blive klassificeret som værende enten det ene eller andet køn. At køn er noget man *har* eller *er*, viser sig i den umiddelbare umulighed i at skifte kønskategori, da ens køn er en medfødt omstændighed. Sammenhængende hermed finder vi idéen om det sande køn, da det gennem videnskabelige undersøgelser forventes muligt at stedfæste den enkeltes sande køn, hvorved en ”korrekt” klassificering af borgerens køn muliggøres. At disse forståelser af køn i høj grad er bundet op på reproduktion, bliver tydeligt i kravet om sterilisation ved kønsskifte.

Kønsklassificeringerne forgrener sig ud i hjørnerne af biologien, hvilket har betydning for os som borgere i forhold til hvilke rettigheder og pligter, vi tildeles – eller ikke tildeles. At en *korrekt* kønsklassificering er så vigtig, er det fordi den indlejret i CPR-nummerets infrastruktur *bruges*.

Når infrastrukturen samtidig bliver usynlig for langt de fleste af os, er det forårsaget af, at den skaber en nødvendig orden i vores hverdag og at den *fungerer* for langt de fleste af os. I kraft af, at det i langt de fleste tilfælde er kvinder, der får brystkræft, giver det god mening at indkalde denne befolkningsgruppe til mammografiscreening. Men det er samtidig i klassificeringernes praksis, at deres ufuldkommenhed bliver tydelig. Mænd med bryster eller kvinder uden bryster passer ikke ind i denne infrastruktur. Dette viser sig også med hensyn til interkønnede, der bryder med standarderne for kønskategoriene.

For som det er med klassifikationer, stemmer de aldrig fuldt ud overens med virkelighedens pluralitet, heller ikke når det kommer til det biologiske køn. Derfor udfordres kønskategoriene, i dette tilfælde primært af transkønnede. Kritikerne problematiserer den biologisk determinerede forståelse af køn, enten gennem en kropsliggørelse af kønnet, der strider imod den, der er indlejret i CPR-nummerets infrastruktur eller ved at nægte at anerkende et entydigt biologisk køn som grundlag for struktureringen af samfundet. Førstnævnte type problematiseringer begrænses ved at blive gjort til enkeltindviders problemer, mens sidstnævnte type afvises med biologisk deterministiske argumenter og uforståenhed.

Men Bowker og Stars pointe om, at infrastrukturene og deres kategorier er dybt integreret i vores hverdag, betyder, at kønsklassificeringerne er vedkommende for alle borgere, ikke kun transkønnede.

Det synlige køn som kontrolinstans

Som tydeliggjort i de forgangne afsnit, anskues biologien i CPR-systemet som determinator for en borgers køn. Denne biologi bliver dog problematiseret af de, der lever i grænselandet, hvor biologiens diversitet og ambivalens bliver tydeliggjort, italesat og kropsliggjort. Når det biologiske køn ikke på samme måde tages for givet, sker der brud med et grundlæggende fundament i en udbredt forståelse af køn.

Det er her i grænselandet, vi opdager, at heller ikke det synlige køn er en neutral eller uproblematisk størrelse. Betydningen af dette aspekt af kønnet bliver tydeligt, når det synlige køn ikke "stemmer overens" med den sociale forståelse af det, og genkendelsen derfor udebliver. Det skaber forvirring, besvær, pinlige situationer, skepsis og medfører i værste fald vold. Alt sammen fordi "one must be readable at a glance". [Halberstam 1998: 23]

Når jeg her vælger ikke at bygge videre på Butlers analytiske opdeling af kønnet mellem en biologisk og en social del, [Butler 1990: 1-34] men i stedet bevæger mig over til *det synlige køn*, vi kan udlede af Halberstams teori, [1998] er det som nævnt pga. Halberstams anderledes forståelse af kønnet i den sociale kontekst. For hvor det sociale køn hos Butler i kraft af hendes performancebegreb bliver en sammenfiltrering af sprog, fremtoning, påklædning, handlinger og den insisterende biologis udtryk på kroppens overflade, [1990: 25-34] er det hos Halberstam mere afgrænset. Her er det menneskets synlige overflade, kønnet aflæses ud fra. Det biologiske køn er hos Halberstam noget, der bliver defineret ved fødslen, men som derudover kan gemme væk eller manipuleres. Dette betyder ikke, at vi ikke stadig genkendes/miskendes i forhold til sociale forståelser af kønnene, men dette sker næsten udelukkende på basis af det synlige køn. [Halberstam 1998: 231-266]

Halberstams synlige køn bliver her mere anvendeligt end Butlers ud fra to argumenter. For det første er det synlige køn i forhold til CPR-nummeret som kontrolinstans, hvor det angivne køn sammenholdes med den enkeltes visuelle fremtoning, en mere snæver og anvendelig begrebsliggørelse af kønnet. For det andet er den enkeltes muligheder for at *gøre køn* anderledes uafhængigt af biologisk klassificering større hos Halberstam, hvilket vil være et konstruktivt perspektiv for at forstå, hvordan transkønnede (delvist) kan gøre sig fri af deres biologiske køn.

Det synlige køn som grundlag for kontrol

Når CPR-nummeret som vist tildeles på basis af borgerens biologiske køn, kan det for så vidt ikke i sig selv anklages for at lægge begrænsninger på det sociale køn. Årsagen til at køn og fødselsdato angives i CPR-nummeret er for at det skal være nemmere at huske, men også fordi det "kan være nyttigt i forbindelse med personidentifikation." [Interview med Embedsmanden] At det skal kunne bruges på denne måde er baseret på en idé om, at man kan verificerer cifrenes informationer i forhold til den person, der står foran en i forhold til idéer om, hvordan en person med dén alder og dét køn ser ud. Brugen af CPR-nummeret som kontrolinstans er altså afhængig af sociale forståelser af det synlige køn og foranstalter dermed kontrol via genkendelse. Denne anvendelse af CPR-nummeret tillige med den kønsspecifikke navne kommer både den nuværende og tidligere sundhedsminister ind på i følgende citater fra folketingsdebatter, hvor de taler imod beslutningsforslag, der bl.a. ønsker "at fjerne det generelle krav om overensstemmelse mellem civilretligt køn og fornavn",²⁴ [B 168 09/10]

"Men det er regeringens opfattelse, at man ikke helt bør ophæve kravet om, at et fornavn skal betegne en persons køn, for det er et centralt træk inden for dansk og international navneret. Det indebærer også kommunikationsmæssige fordele i den praktiske navnebrug. Kønsspecifikke fornavne er en enkel måde, hvorpå det kan fastslås, om en person er mand eller kvinde." [Bertel Haarder, 1. behandling af B 168 09/10]

"En ordning, hvor man selv skal vælge, hvilket køn man ønsker at angive i personnummeret, stemmer ikke overens med kravene om, at personnummeret skal indeholde korrekte grunddata, og det duer ikke [...] Passet skal fungere som et identifikationsbevis, og kønsangivelsen i passet, der angives med »F« eller »M«, skal være i overensstemmelse med det biologiske køn og med personnummeret, ellers kan det give problemer ved paskontrollen. [Politikerens] forslag hænger altså ikke sammen med den praktiske virkelighed." [Jakob Axel Nielsen, 1. behandling af B 65 08/08]

Folketingets Retsudvalg har efter ønske fra SF's Karina Lorentzen Dehnhardt stillet et spørgsmål til Indenrigs- og Sundhedsministeriet angående muligheden for, at transkønnede kan tildeles

---

24 I Navneloven fremgår det, at "et fornavn må ikke betegne det modsatte køn i forhold til den, der skal bære navnet." [Lov 524 Kap. 3 §13, stk. 2] En ændring af navneloven i 2009 betød, "at personer, der er transseksuelle eller ganske må ligestilles hermed, ikke er omfattet af forbuddet." [Lov 350 §1 stk. 5] Diagnosticeringen af hvem, der er "transseksuelle eller ganske må ligestilles hermed" sker på Sexologisk Klinik, Rigshospitalet; *diagnosticeringen* og ikke definitionen, fordi dette er en psykologisk vurdering.

kønsneutrale CPR-numre og tillige sørge for, at "valgkort ikke udskrives med 'forkerte' kønsbetegnelser for transkønnede jf. at der står hr/fru på dem." [Retsudvalget 2009-2010, Spørgsmål 1395] I svaret fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet fremgår det, at kønsangivelsen ikke ønskes fjernet, bl.a. fordi

"Formålet med kønsangivelsen er at forhindre uberettiget stemmeafgivning særligt i forbindelse med fremmedartede eller kønsneutrale fornavne, da det i praksis er forekommet, at vælgere har søgt at stemme to gange ved at opgive f.eks. ægtefællens navn anden gang." [Retsudvalget 2009-2010, Spørgsmål 1395]

Det er denne anvendelse af kønsangivelsen, der bliver et problem for transkønnede, der bryder med matrixens krav om kohærens mellem det biologiske køn og det synlige. Som nævnt er det biologiske køn ellers næsten usynligt hos Halberstam. Men i kontrolsituationen bliver det pludselig tydeligt og gør krav på kohærens mellem biologisk køn og synligt køn. Som Talspersonen udtrykker det: "Det er ikke altid den mest perfekte guideline at bruge, selvom det måske virker i mange af tilfældene, så gør det ikke altid." [Interview med Talspersonen] Det er fordi kønsangivelsen og den infrastruktur, den er indlejret i *fungerer* i langt de fleste tilfælde, at størstedelen af befolkningen og dem, der arbejder med den, ikke stiller spørgsmålstejn ved den. [Bowker & Star 2000, org. 1999: 45-46] Som det vil fremgå i dette afsnit fungerer den samtidig som en opretholdelse af grænserne for de forståelige køn, hvilket giver sig til udtryk i miskendelse for de, der møder grænserne.

Et eksempel på hvordan kønsklassificeringen i id-papirer i hverdagen skaber problemer for de, der bryder med matrixens krav om kohærens, finder vi hos den transkønnede Izabella Simonj, der har udtalt følgende til en journalist fra dagbladet Urban i forbindelse med et beslutningsforslag fra SF [B 168 09/10]

"Hvis man for eksempel bliver stoppet af politiet, mens man sidder i sin bil iført dametøj, er det et problem, at der er et billede af en mand, der hedder Jørgen i ens kørekort. Det samme gælder også for paskontrol, hvis man skal ud at rejse." [Izabella Simonj, citeret i Gaunt 2010]

Disse problemer ved konfrontationer med det registrerede køn er gennemgående for skitseringer af transkønnedes problemer med kønsangivelsen i officielle registre, der ofte er

koblet op på CPR. Det beslutningsforslag, Simonÿ her begrundet fornuften af ud fra egne oplevelser, stiller bl.a. forslag om indførelsen af særlige id-kort for transkønnede, der skal muliggør identifikation i tilfælde, hvor den fysiske fremtoning ikke stemmer overens med den sociale forståelse af det specifikke køn. [B 168 09/10] Kønsterroristen, der har været med til at udforme dette beslutningsforslag, begrundet sit politiske arbejde med, at det ud fra hendes egen erfaring "er virkelig vanskeligt" at leve som det modsatte køn, når den biologiske klassificering insisterer på sin eksistens. Hun er i nyere tid begyndt at leve mere som kvinde, hvorfor hun også i højere grad er stødt ind i denne type problemer. [Interview med Kønsterroristen] Et eksempel er ved paskontrollen i lufthavnen

"Det er jo det jeg har oplevet: De [lufthavnspersonalet] bliver forvirrede. Det er jo ikke fordi, jeg ikke får lov til at komme med, men der sker for mange forvirringer." [Interview med Kønsterroristen]

Talspersonen ønsker også at gøre op med lige præcis brugen af CPR-nummeret som kontrolinstans. Selvom han ikke forstår, hvorfor det er så vigtigt overhovedet at kønsopdele borgerne, er det dog ikke denne klassificering, der generer ham, men dens *synlighed* i CPR-nummerets sidste ciffer: "Inde bag ved nummeret er vi egentlig ikke så bekymrede over, for det der er pointen her, det er den tydelige markering, som alt og alle kan se." [Interview med Talspersonen] Ud fra Halberstams forståelse af kønnet ligger problematikken for Talspersonen altså i, at det synlige køn ikke kan få lov til at stå alene, men gennem CPR-nummeret bliver gjort følgeskab af det ellers usynlige, biologiske køn.

For Kønsterroristen handler det til gengæld ikke kun om, at den biologiske kønsklassificering bliver synlig for andre, men i lige så høj grad, at den er synlig for hende selv; et udtryk for den konstante regulering, der ligger indlejret i kønsnormerne

"De der oplevelser af, at jeg hele tiden ikke kunne få lov at, hvad skal man sige, udleve min kvindelige side uden hele tiden at blive mindet om.. at offentligheden hele tiden sagde: Det kan du godt glemme – du er en mand, i form af mine id-papirer, mit pas, mit kørekort, alle vegne." [Interview med Kønsterroristen]

Anderledes er motivationen hos Aktivisten. Som en konsekvens af hendes grundlæggende ønske om at ændre indretning af samfundet, handler opgøret med kønsopdelingen for

Aktivisten ikke direkte om at den biologiske kønsklassificering bliver synlig, men "at folk bliver behandlet forskelligt afhængigt af køn." [Interview med Aktivisten] Denne forskelsbehandling ud fra køn er ikke kun muliggjort af kønsangivelsen i CPR-nummeret eller aflæsningen af menneskers overflade som værende mand/kvinde, men en grundlæggende social struktur, der tillægger køn (synlige eller ej) en central betydning. For at en sådan social struktur overhovedet er mulig, kræver dog en kønnet tilskrivning af betydning på den menneskelige krop. [Halberstam 1998; Butler 1990; Butler 1993]

Hos Teologen finder vi en umiddelbar forståelse for, at transkønnede kan blive sat i en problematisk situation, når deres fremtoning ikke stemmer overens med kønsangivelsen i deres fornavn eller CPR-nummer. Men hun anser dette som et mindre problem, der ikke kan måle sig med CPR-systemets praktiske effekter. Derfor mener hun heller ikke, at et forslag om kønsneutrale CPR-numre vil være at ønske i det danske samfund

"Nej, jeg tror ikke, man vil være interesseret i det. Fordi der er jo alligevel meget, som man bevist eller ubevidst tillægger kønnene." [Interview med Teologen]

Her rammer hun ned i noget helt centralt i forhold til den teoretiske ramme for denne undersøgelse: Kønsangivelsen i CPR-nummeret giver netop mening, fordi det læner sig op ad normer for sociale forståelser af køn. Kønsangivelsen er ikke taget ud af den blå luft, men må ses som en effekt af – og underbyggelse af – forståelser af køn i det samfund, den er konstrueret inden for. [Bowker & Star 2000, 1999: 60-64, 320] Dette er øjensynligt årsagen til, at Embedsmanden ligeledes konstaterer at

"Med hensyn til transseksuelle er der i regeringen på nuværende tidspunkt ikke ønske om at ændre i reglerne for tildeling af personnummer." [Interview med Embedsmanden]

Kritikker af kønsangivelsen i CPR-nummeret er, som det kan konstateres ud fra det ovenstående, forårsaget af, at den biologiske kønsklassificering her bliver synlig. For det første bliver det synligt over for en selv og fungerer herigennem som en kilde til konstant miskendelse. For det andet bliver det også synligt for andre i kontrollen, hvor det holdes op mod det synlige køn, CPR-nummerets ejermand visualiserer foran dem, hvilket tillige kommer til at fungere som en kilde til miskendelse. Men det er ikke kun den formelle, systematiserede klassificering, der

udgør grundlaget for denne sammenholdelse mellem biologisk og synligt køn. Når man som Aktivisten i forrige afsnit nævnte, skal købe en cykel, der er opdelt i dame- og herremodeller, eller som Kønsterroristen nævner i det følgende citat, går ind på et offentligt toilet, tydeliggøres ens biologiske køn – og dette sammenholdes altid med det synlige køn

”Jeg prøver jo ikke at snyde – jeg prøver ikke at sige, at jeg er en kvinde. Men på den anden side vil jeg heller ikke opfattes som en mand, altså rendyrket mand. Når jeg går ud i byen sådan her [henviser til sin påklædning, paryk, make up], så går jeg jo på dametoiletet. Det ville jeg jo ikke gøre, hvis jeg var mand, så ville jeg blive smidt ud. Men jeg kan jo heller ikke gå på herretoiletet, fordi jeg ligner en kvinde. Hvor skal jeg gå hen?” [Interview med Kønsterroristen]

Det er netop denne situation, Halberstam beskriver, når hun taler om *toiletproblemet*. [Halberstam 1998: 20-29] Det offentlige toilets kønsopdeling tydeliggør kønskategoriernes grænser og de problemer, synliggørelsen af det biologiske køn kan skabe i sammenholdningen med det synlige køn. Både med hensyn til cykelkøbet og toiletturen kan man vælge at reklassificere sig selv, og dermed købe ”det andet køns” cykel eller gå ind på ”det andet køns” toilet, men det betyder ikke, at man slipper for kontrollen af kohærens – som Kønsterroristen ligeledes giver udtryk for i citatet. Hvis hun går ind på dametoiletet glør folk på hende, hvis hun går ind på herretoiletet bliver hun smidt ud, fordi hun ikke udtrykker sit køn korrekt i forhold til forskrifterne for en ”normal” mand eller ”normal” kvinde. Straffen for ikke at *gøre* sig køn rigtigt er miskendelse i form af forvirring, undren, afvisning, vold.

At Halberstam tillægger det synlige køn en primær rolle kommer i sådanne situationer til at virke mangelfuldt, da det biologiske køn i kontrolsituationerne bliver gjort synligt. Men som det vil fremgå nedenfor kan det biologiske køn også gemmes væk og ændres.

Mulighederne inden for det synlige køns grænser

Det synlige køn kan omvendt også være ”misvisende” ud fra matrixens logik i den forstand, at en person kan genkendes som et køn, mens vedkommendes CPR-nummer faktisk angiver det modsatte køn; altså når en person ”passerer” som værende det modsatte køn (eng. *to pass*). Det vil inden for matrixens rammer virke som et misvisende kønsudtryk, der dog vil blive ”afsløret” i kontrolsituationerne, hvor den formelle klassificering bliver synlig i f.eks. CPR-nummeret.

I interviewet med Talspersonen fortalte jeg om en sygeplejerske, der havde fortalt mig, at hun fandt stor nytte i CPR-nummerets kønsangivelse, fordi dette bruges til at opdele patienterne på kønsopdelte stuer, når navnet ikke i sig selv tydeliggør vedkommendes køn. Til dette var Talspersonens svar "Ja, men hvad så, når det ikke passer?" [Interview med Talspersonen] Han fortalte om en transkønnet ven, der, selvom det sidste ciffer i hans CPR-nummer er lige, ikke fremstår som kvinde. Denne ven konstaterede ved en hospitalsindlæggelse, at man havde forberedt en plads til ham på en stue for kvinder "men, som han siger med sin meget dybe mandestemme, 'det er måske ikke så smart, I lægger mig på en damestue'. Nej, det kunne de godt se." [Interview med Talspersonen] Her valgte hospitalet altså at kategoriserer patienten efter synligt køn i stedet for det usynlige køn, de ellers havde taget udgangspunkt i. Dette var eftersigende af hensyn til de øvrige patienter, der forventer at ligge på stue med andre af samme køn. For disse øvrige patienter vil det, at være på en stue for mænd fungere som den biologiske klassifikation, de holder det synlige køn op imod. Ved at lægge transmanden på en stue for mænd opretholdes kohærens mellem synligt og biologisk køn i deres øjne. Det biologiske køn har i dette tilfælde kun været tilgængeligt og synligt for personalet. At det synlige køn kan performes på en måde, der skjuler diskrepansen mellem det synlige og biologiske køn, kan dog ironisk nok for Talspersonen være en ulempe

"Man bliver simpelthen ikke set – det er en usynlig minoritet. Og det er både godt og skidt. Det kan være meget rart, når man bare går rundt på gaden. Men det er et problem for rettighedsarbejdet, at der ikke er nogen at hænge det op på. Altså, offentlige transpersoner i verden i det hele taget." [Interview med Talspersonen]

Ligeledes tydeliggør Kønsterroristen i følgende citat, hvordan det er muligt at passere som "det modsatte køn" i forhold til de sociale forståelser

"Altså, hvis det der ikke var det ['mand' i passet], så kan jeg da næsten være en usynlig, lille, sød, ældre dame, der sidder ovre i hjørnet med min kuffert og jeg flyver, og der er ingen, der overhovedet bemærker noget som helst [...] Jeg har jo aldrig haft problemer som mand. Hvorfor skal jeg have problemer, bare fordi jeg lader mit andet køn komme ud?" [Interview med Kønsterroristen]

Ud fra dette rationale har Kønsterroristen været med til at udforme et beslutningsforslag, der vil indføre særlige id-kort for transkønnede, der skal muliggøre identifikation i tilfælde, hvor det synlige køn ikke stemmer overens med den biologiske kønsklassificering. [B 168 09/10] Som begrundelse for forslaget nævnte stilleren bag forslaget, SF's Kamal Qureshi, at tanken bag var "at prøve at åbne op for at dem, der falder uden for de eksisterende kasser, kunne passe ind." [Kamal Qureshi, 1. behandling af B 168 09/10] At Qureshi modsat f.eks. Politikeren ønsker at vedholde kønskategoriene, bliver tydelig i følgende citat fra en folketingsdebat om beslutningsforslaget

"Jeg kan ikke forstå, hvorfor det kan være så svært at åbne op for den fleksibilitet frem for at prøve at presse dem ind i et eksisterende fastlåst kønsrollemønster, som jeg sagtens kan forstå, at man har behov for at have, for det har vi sådan set alle sammen. Men det er der altså mange af vores borgere i Danmark, der ikke har, og det er dem, vi prøver at hjælpe." [Kamal Qureshi, 1. behandling af B 168 09/10]

Forslaget kan ses som et forsøg på at omgås kravet om overensstemmelse uden at bryde med det; at udnytte den sociale forståelse af det synlige køn, der f.eks. hos Kønsterroristen viser sig at være mulig at manipulere med. De særlige id-kort skal indføres for at bibeholde det biologiske køn usynligt, og i stedet materialisere det synlige køn i det id-kort, der bruges i forbindelse med den formelle kontrol i lufthavnen, på hospitalet, m.v.

Forslaget er et skridt på vejen mod Butlers ønske om at udvide forståelsen af kønskategoriene, da forståelsen af køn hermed vil bevæge sig væk fra en tro på biologisk determinisme og hen imod den sociale forståelse, hun selv mener kønnet er konstitueret igennem. Da vi for overhovedet at kunne blive anerkendt som mennesker skal genkendes igennem den sociale forståelse af køn, kan vi ikke bare smide kønskategoriene bort, men vi må i stedet arbejde med at udvide den sociale forståelse af dem. [Butler 1990: 31-33]

Forslaget om særlige id-kort til transkønnede er en måde at arbejde inden for det insisterende tokønssystemets eksistens ved at benytte sig af normernes konstruktion af det feminine og maskuline udtryk. Men dette fungerer kun så længe man formår – eller ønsker – at kropsliggøre disse normative og genkendelige forståelser af det synlige køn. Så snart det synlige køn ikke performes korrekt, truer miskendelsen

"I nogle byer vil jeg da tro, det [at være transkønnet] er begrænsende i forhold til hvad man gør.

Man går heller ikke ned i industrihavnen – der går man sandelig ikke ud om natten, der hvor fiskerne sidder, og komme spadserende. Så skal man være meget, meget troværdig.” [Interview med Kønsterroristen]

Kønsterroristen fortalte, at hun netop på dette sted har oplevet, at der er blevet kastet flasker efter hende og en transkønnet veninde – de var åbenbart ikke ” troværdige ” nok. Dermed sagt at muligheden for at performe ” det modsatte køn ” på det synlige plan også har sine begrænsninger, fordi alle uanset biologisk klassificering vurderes ud fra det synlige køn. Vi skal alle ” passere ” for at blive genkendt.

Halberstam ønsker som nævnt en pluralisering af kønskategoriene i stedet for blot en udvidelse af de to, der allerede eksisterer. [Halberstam citeret i Jagose 1999] Hun vil udnytte det synlige køns foranderlighed til at opbygge genkendelse af nye køns kategorier, *taksonomier* som hun kalder det. At mennesker *ikke* passerer som det modsatte køn, ser hun som en styrke i bruddet med den bipolare kønsopdeling. Drag kings og kvinder med skæg, der tydeliggøre brud med eksisterende forståelser af det synlige køn, skal danne grundlag for nye kategorier, der på sigt kan blive socialt forståelige. Et forslag som det, Qureshi har fremsat, vil i hendes optik derfor blot være med til at opretholde de to eksisterende køns kategorier. [Halberstam 1998: 27-28]

Problemet med sådanne benægtelser af de eksisterende køns kategorier og matrixens krav om sammenhæng er, at disse nye køns kategorier ikke er socialt forståelige, og det biologiske køn i utallige situationer gøres synligt. Dette gør, at mennesker stadig forstås indenfor en binær kønsforståelse, hvorfor udfaldet bliver som beskrevet her af Kønsterroristen

”Det gør jo, at man føler sig udsat, sårbar [...] Hvorfor skal jeg være i alles søgelys og glos på, kigges på?” [Interview med Kønsterroristen]

Det synlige køn som infrastruktur

CPR-nummeret og den dertilhørende forståelse af det biologiske køns synlige udtryk viser sig i dette afsnit som et omnipotent fænomen. Samfundet er i høj grad baseret på disse to aspekter af køn som sammenhængende på en bestemt måde. Denne sammenhæng danner i bureaukratiet grundlag for en kønsopdelt navnelov, paskontrol, tjek af vælgeres identitet,

færdselskontrol, m.v. Herved bliver det indlejret i den institutionaliserede, formelle infrastruktur. Men det biologiske køn sammenholdes samtidig med det synlige køn i mere uformelle "kontrolsituationer", som når vi går ind på kønsopdelte toiletter. Herved bliver det svært at anskue CPR-nummerets infrastruktur som afgrænset fra de ikke-institutionaliserede aspekter af kønskategoriernes. Den formelle og uformelle kontrol af sammenhængen mellem biologisk og synligt køn er – ligesom det biologiske køn – overalt i samfundet, fordi kønskategoriernes er indlejret i en infrastruktur, der er baseret på to gensidigt ekskluderende køns kategorier. Og netop fordi infrastrukturen er indlejret i den sociale verden på så omfattende en måde, bliver den usynlig og selvfølgelig for de fleste borgere. Dette er betinget af, at den skaber den orden, vi har brug for at begå os i verden. [Bowker & Star 2000, 1999: 320]

Selvom CPR-nummeret fremstilles som værende en praktisk foranstaltning, [Interview med Teologen] er det indlejret i en infrastruktur, der praktiseres og bruges som kontrolinstans inden for en bureaukratisk struktur. Her kan CPR-nummerets kønsangivelse danne grundlag for miskendelse, såfremt borgere bryder med forventningen om sammenhæng mellem synligt og biologisk køn. Ligeledes kan kønsangivelsen i CPR-nummeret for den enkelte borger virke som miskendelse, hvis vedkommende ikke identificerer sig med det angivne køn. Den miskendelse, vi finder i begge disse tilfælde, bygger på den forståelse af køn, Butler beskriver i den heteroseksuelle matrix, og som Halberstam prøver at benægte. Miskendelsen ved uoverensstemmelse mellem en køns kategori, der er biologisk determineret, og et synligt køn, kan ud fra denne optik ses som udtryk for det konstante arbejde ved kategoriernes grænser. Det er igennem eksklusionen, at grænserne mellem forståeligt/uforståeligt og ude/inde bliver opretholdt. [Butler 1990, Halberstam 1998] Dermed kan vi sige, at CPR-nummeret og dets praktisering er indlejret i en bredere forståelse af køn; den heteroseksuelle matrix.

Den praksis, vi finder hos Bowker og Star [2000, org. 1999] kan i øvrigt minde meget om Butlers performancebegreb, [Butler 1990] men hos Butler er praktiseringen af kategorierne sammenkædet med talehandlingen, hvilket netop gør praktiseringen af køn til en performance (jf. redegørelsen under "Den heteroseksuelle matrix og performativiteten"). Denne definition af performativiteten er netop grunden til, at jeg her har taget udgangspunkt i Halberstams synlige køn. Men som det har vist sig ovenfor er hendes forsøg på at usynliggøre kønnets biologiske klassificering svært at praktisere inden for CPR-nummerets rammer, hvor biologien bliver insisterende.

De, der falder inden for matrixens opstillede forståelsesrammer, "belønnes" med anerkendelse, hvilket måske ikke bemærkes i hverdagen, da det netop er her, CPR-nummeret kommer til at fremstå som velfungerende og praktisk. Denne anerkendelse er som transkønnet kun mulig at opnå i uformelle kontrolsituationer og kræver, at vedkommende "passerer" ved gennem sit synlige køn at indtage en socialt forståelig position som "det modsatte køn". Dette er dog en svær udfordring og er ikke det, alle transkønnede søger. CPR-nummerets basis i det biologiske køn gør, at det aldrig vil være muligt at omgå i den formelle kontrol, CPR-nummeret er bundet op på. For så længe CPR-nummeret indtager en helt central rolle i infrastrukturen og hverdagen for borgere i Danmark, er det ikke til at slippe uden om dets manifestering af kønnet som biologisk determineret.

Kritikerne retter på forskellig vis argumenter imod CPR-nummeret. Mens Talspersonen finder det problematisk, at den biologiske kønsklassificering bliver synlig for andre, er det for Kønsterroristen i lige så høj grad problematisk, at den bliver synlig for hende selv. For Aktivisten er det selve det, at vi opdeles efter kunstige, biologiske kategorier, der er problematisk, da tankegangen bag en sådan opdeling er baseret på og understøtter forskelsbehandling i forhold til køn.

Som det fremgår af citaterne, er det ikke blot kønsangivelsen i CPR-nummeret, men også kørekort, pas, hr/fru foran navnet m.v., der skaber problemer for de, der ikke lever op til den sociale forståelse af det biologiske køn. At problematikken ikke er begrænset til CPR-nummeret, er udtryk for, at andre identifikationskort og -papirer genereres gennem tekniske systemer, der baserer sig på grunddata fra CPR – de er alle vævet ind i den samme infrastruktur. CPR er, som det beskrives på deres hjemmeside, i sandhed "samfundets infrastrukturvirksomhed for så vidt angår grundlæggende persondata." [CPR's hjemmeside] At CPR-nummeret – og ikke f.eks. passet – er blevet udgangspunktet for denne undersøgelse, er ud over dets helt centrale rolle i denne infrastruktur også, at kønsangivelsen i dette nummer kun er mulig at ændre efter at have gennemgået fuldt kønsskifte.

Hvis denne anvendelse af kønsangivelserne skal sættes i kontekst med Bowker og Stars teori om infrastruktur, kan det sammenlignes med deres undersøgelse af raceklassifikationer under Apartheid. Her tydeliggør Bowker og Star raceklassifikationernes indbyggede ambivalens, hvilket kan sammenholdes med den ambivalens, transkønnede i denne undersøgelse viser i forhold til

kønsklassifikationer. For selvom racekategorierne baseredes på videnskabelige idéer om at en persons korrekte klassificering kan konstateres gennem undersøgelser og bevisførelse, blev denne ikke nødvendigvis genkendt på gadeplan, hvor personernes kategoriserede tilhør konstant blev vurderet på basis af deres udseende. Sådanne diskrepanser mellem personers formelle og uformelle klassifikationer medførte konstante konfrontationer med kontrol og skepsis overfor personernes kategoriserede tilhør. [Bowker & Star 2000: 201-221]

I tilfældet med Apartheid viser Bowker og Star samtidig, at grundlaget for klassifikationer efterhånden blev ændret i kraft af erkendelser om deres ufuldendthed.

Den sociale forståelse og genkendelse i forhold til det synlige køn, der er beskrevet ovenfor, sker ifølge Halberstam ikke ud fra fuldstændig fasttømrede definitioner af det feminine og maskuline. Da de færreste mennesker lever op til de kønsidealiser, kønskategoriene er baseret på, har de elastiske grænser, hvilket gør dem svære at nedbryde. At det synlige køn kan udtrykkes på mange forståelige måder, og at variationerne dermed allerede eksisterer inden for de socialt forståelige kategorier, skaber det derfor en udfordring for Halberstams projekt. Men at grænserne eksisterer, er der ikke tvivl om – de bliver tydelige, når de overskrides. [Halberstam 1998: 20-29]

Opsamling

Som det også blev tydeligt i det forrige afsnit, fremgår det tillige af dette afsnit, at CPR-nummerets kønsopdeling ikke blot bør ansues som en objektivt opstillet klassificering, der konstaterer et biologisk faktum. I dette afsnit har fokus været på, hvilken betydning kønsopdelingen har, når det anvendes som kontrolinstans, og CPR-nummerets kønsangivelse sammenholdes med borgerens synlige køn.

Selvom Halberstam søger en usynliggørelse af det biologiske køn, bliver dette umuligt i en infrastruktur som den, CPR-nummeret er indlejret i, da nummerets kønsangivelse kontinuerligt holdes op mod borgerens synlige køn. Her danner sociale forståelser af kohærens mellem biologisk køn og synligt køn grundlag for miskendelse og genkendelse. Netop denne afhængighed af kohærens bliver tydelig for transkønnede, hvis synlige køn ikke ”stemmer overens” med den biologi, deres CPR-nummer udtrykker. Denne afhængighed af kohærens mellem biologisk og socialt køn findes tillige i pas, kørekort, m.v. hvor kønsangivelsen går igen, da alle disse materialiseringer af kønsopdelingen er del af samme infrastruktur.

CPR-nummeret kan dog ikke anskues uafhængigt af den uformelle kontrol af kohærens, der foregår når vores biologiske køn bliver tydeligt i andre situationer, f.eks. ved at gå ind på et kønsopdelt toilet. Den kontrol der her er af kohærens mellem kønskategori og synligt køn, danner grundlag for, at CPR-nummeret overhovedet kan anvendes som kontrolinstans.

Selvom det er muligt at manipulere med det synlige køn og endda "passere" som det modsatte køn, er dette kun muligt såfremt CPR-nummerets insisteren på det biologisk determinerede køn ikke bliver synlig. Så længe CPR-nummerets kønsangivelse anvendes som kontrolinstans, er det dog ikke muligt at gøre det biologiske køn usynligt. Og her opstår miskendelsen i form af pinlighed, forvirring, besværligheder og vold. At dette for størstedelen af borgerne ikke opfattes som problematisk er det fordi, de lever op til de sociale forventninger om det biologiske køns synlige udtryk. For denne gruppe borgere bliver kontrollen derfor usynlig.

Kontrollen bliver kun synlig, når genkendelsen udebliver, og det gør den, hvis borgeren ikke passer ind i kategorierne. Som nævnt ligger dette som præmis for klassifikationerne, da det aldrig vil være muligt at inkludere virkelighedens pluralitet i kategorierne. Sammentænkningen af infrastrukturperspektivet og kønsteoriene har dermed muliggjort en konstatering af, at det er i sammenkoblingen af den formelle klassificering af biologisk køn og den uformelle klassificering af synligt køn, at især transkønnede oplever at falde uden for kategorierne.

KAPITEL 3 – KLASSIFIKATIONERNES BETYDNING

Som vist i sidste kapitel kan kritikkerne af CPR-nummerets kønsopdeling siges at være afstedkommet af både selve den formelle klassificering, som transkønnede ikke nødvendigvis identificerer sig med, og af mødet imellem formelle og uformelle klassificeringer, hvor der opstår problemer og forvirring. Her opstår en high tension zone, [Star 1991] fordi infrastrukturens arkitektur ikke levner plads til grænselandet, og fordi den formelle og uformelle klassificering aldrig vil stemme overens.

Her vil jeg gå ind mere teoretiske refleksioner over kønskategoriernes konsekvenser for os som mennesker, som transkønnede fanges i. Her bliver subjektbegrebet centralt, da kategorierne og subjektiveringen for både Foucault og Butler er interdependente. Herudfra vil jeg gå videre til at se på, hvilken betydning dette får inden for infrastrukturens rammer, før jeg vil samle op på, hvordan vi kan forholde os til de rejste kritikker af CPR-nummerets kønsopdeling.

Klassificering som subjektivering

Som vist oplever transkønnede kontinuerligt pinlige situationer, problemer, forvirring og lidelse. Som tidligere citeret, har Kønsterroristen beskrevet det sådan

”Det gør jo, at man føler sig udsat, sårbar [...] Hvorfor skal jeg være i alles søgelys og glos på, kigges på?” [Interview med Kønsterroristen]

For at kunne forklare kønskategoriernes betydning for os som borgere og mennesker, må vi tage udgangspunkt i subjektbegrebet og forståelsen af subjektets tilblivelse.²⁵

Specifikt for Foucaults udlægning af subjektbegrebet er, at det eksisterer ved at indtage en subjektposition; en anerkendt positionering inden for en diskursivt konstrueret verden. Disse mulige subjektpositioner anvises inden for kategorier, der er skabt i kombination af magt og

---

25 *Subjektbegrebet* henviser til en forståelse af det enkelte menneske som indrullet i et fællesskab, der på en gang muliggør og begrænser det; subjektiveringen sker først ved underlæggelsen for fællesskabets rammer (normer, regler, magtforhold, m.v.). Hermed afvises a priori forståelser af mennesket som værende noget i sig selv til gengæld for en konstituering i de relationer, subjektet indgår i.

viden. Herved bliver subjekterne lettere "at magte", fordi de via kategorierne udgør homogene grupper: Gennem kategoriseriernes indbyggede disciplinering formes subjekterne igennem deres tilblivelse. Hos Foucault beskrives subjektiveringens derfor som en dobbeltsidet proces, hvorigennem vi på samme tid **underkastes** og anerkendes. [Foucault 2001, org. 1982, Foucault 2002, org. 1975]

Butler har overtaget Foucaults subjektiveringsbegreb, men kritiserer hans manglende vægtning af kønnet. [Butler 2004: 41] For i Butlers optik konstitueres subjektet, ikke bare igennem kategorier som sådan, men igennem kønningen: At være subjekt betyder også at være kønnet, fordi subjektiveringens sker igennem matrixens opstillede kategorier. Dette er en konstant proces, hvor subjektet kontinuerligt reguleres gennem reciteringerne. [Butler 1990: 31] Da matrixen som vist løbende gennem denne undersøgelse er baseret på sociale forståelser af kønnene, er muligheden for subjektivering derved begrænset af disse forståelser. De, der falder uden for kategorierne og uden for subjektpositionerne, må påtage sig rollen som objekter, *ikke-mennesker*.

Det er i denne differentiering mellem subjekt/objekt, mellem menneske/ikke-menneske, at kategorierne kommer til at fremstå helt centrale hos Foucault og Butler. Overført på empirien kan det siges, at det er denne rolle som objekt eller ikke-menneske, transkønnede sættes i, når de inden for infrastrukturen miskendes, fordi de ikke er socialt forståelige eller genkendelige. I dette lys kommer CPR-nummerets kønsopdeling og den bagvedliggende forståelse af køn altså til at deltage i en fratagelse af transkønnedes mulighed for subjektivitet.

Selvom Halberstam viderefører Butlers matrix-konstruktion, lægger hun ikke samme vægt på kategoriernes betydning for subjektets eksistens. Her er subjektet ikke i samme grad betinget af diskursernes disciplinering og regulering, men har mulighed for at træde uden for kategorierne ved aktivt at nægte den klassifikation, der er lagt ned over det. [Halberstam 1998] Dette gøres gennem alternative performeringer af det synlige køn, der ligger uden for grænserne af den sociale forståelse. Selv går hun i front og er i *Female Masculinity* afbilledet som "Jack", hendes maskuline identitet, og siger dermed ligesom tomboyen i *The Member of the Wedding Party*, Frankie "Well, I don't care." [2005 kap. 10]

Denne benægtelse er mulig, fordi det biologiske køn og dets sammenligning med det synlige

køn hos Halberstam kun sjældent bliver aktuel. Dette sker for transkønnede f.eks. i paskontrollen, hvor den biologiske kønsangivelse bliver synlig. Hos Butler er det biologiske køn omvendt insisterende i sin eksistens, da subjektiveringen gennem matrixen stiller krav om kohærens mellem socialt køn og biologisk køn. [1990: 16-25] Derfor bliver kontrollen hos Butler en kontinuerlig proces, hvorfor det ud fra hendes optik ikke vil være tilstrækkeligt at fokusere på de situationer, hvor CPR-nummerets biologiske kønsangivelse bliver synlig. CPR-nummeret kan dog anskues som værende med til at opretholde umenneskeliggørelsen af de, der ikke lever op til matrixens krav om kohærens.

Selvom kategorierne hos Bowker og Star, Halberstam, Foucault og Butler kontinuerligt er blevet sammentænkt i denne undersøgelse, er der forskelle imellem dem. Det, der adskiller Bowker og Stars klassificeringer fra de køns kategorier vi finder hos Foucault og Butler, er den større grad af foranderlighed, der er lagt ind i infrastrukturene. Bowker og Star argumenterer for, at virkelighedens pluralitet og de deraf følgende udfordringer af kategoriernes grænser, gør, at de er i konstant forandring. [2000: 3-4] Det er denne pluralitets synlighed, Halberstam ønsker at bruge som forhammer imod den binære kønsopfattelse. [1998: 5-9] Hos Foucault og Butler kommer kategorierne til at virke mere rigide i kraft af, at subjektiveringen sker gennem en indlejring af køns kategorierne i borgerne. Sat i forhold til dette perspektiv kan Bowker og Stars perspektiv, hvor kategorierne ordner den sociale verden, virke mere foranderlige, da reguleringen ikke på samme måde indlejres i subjektet. Butler åbner dog f.eks. op for kategoriernes foranderlighed i kraft af reciteringerne, der aldrig vil være præcise gentagelser, men medfører små forrykkelser. [1990: 31]

Når Butler taler om eksklusioner fra kategorien *menneske*, skal den i øvrigt forstås anderledes end eksklusion forstås indenfor CPR-systemet. Her tildeles alle borgere trods alt et CPR-nummer med dertilhørende rettigheder og pligter, hvorfor CPR-nummeret da også af Teologen fremhæves som en sikring af ligestilling af alle borgere i statens øjne [Interview med Teologen]. Men der er ikke plads til dem, der falder uden for kategorierne *mand* og *kvinde*, hvilket gennem empirien i denne undersøgelse for transkønnede er beskrevet som oplevelser med forvirring, vold, unødigt opmærksomhed, uforståenhed og spørgsmål. Sat i relation til infrastrukturperspektivet er dette en konsekvens af troen på de "rene" og standardiserede kategorier: Når de påføres en virkelighed, der er mangfoldig, vil der nødvendigvis være nogen, der ikke passer ind. [Bowker & Star 2000, org. 1999: 219-225, 319-320] Det er disse mennesker,

der ud fra Butlers optik fratages retten til at være menneske.

Når CPR-nummeret og infrastrukturen ikke levner plads til transkønnede, kan dette altså ses som en fratagelse af subjektivitet. Det konstante fravær af social forståelse og genkendelse, transkønnede som vist mødes med igen og igen, er kontinuerlige miskendelser, der fastholder dem som ikke-mennesker. De køns kategorier, hvor ud fra disse miskendelser sker, er indlejret i en omnipotent infrastruktur, hvilket betyder, at de som nævnt forgrener sig ud i hjørnerne af borgerens krop og hverdag. Dette er med til at skabe orden i hverdagen for de fleste mennesker, men for transkønnede betyder dette omvendt, at miskendelsen og umenneskeliggørelsen ligeledes bliver omnipotent og konstant.

At kritikker af køns kategorier, der således forgrener sig ind over det hele, rettes mod den kønsopdeling, der ligger i CPR-nummeret kan ses som et udtryk for, at de sociale forståelser af køn, og dermed miskendelsen, her kommer konkret til udtryk og bliver håndgribelig – ligesom det for mig er blevet anvendt som en indgang til at studere køns kategorierne.

Infrastrukturens moralske ansvar

Ud fra Embedsmandens perspektiv er det eneste, der umiddelbart kan være problematisk i forhold til CPR-nummeret, at det i kraft af, at så mange forhold er bundet op på CPR-nummeret, er svært at leve i Danmark uden at have et CPR-nummer. Skellet mellem at være inden for og uden for bliver tydeligt, når man ikke har et CPR-nummer. [Interview med Embedsmanden] Når man er inden for kan det dog også være svært at leve, fremgår det af de empiriske eksempler på mødet med grænserne for køns kategorierne. Det, at være *udenfor indenfor* kan i forhold til Foucault og Butlers tænkning forstås som, at man altid er i relation til normerne/dominerende diskurser og vurderes ud fra dem, selvom man ikke indtager en accepteret position. [Butler 2004, Foucault 1994, org. 1976] Selvom alle ikke passer ind i kategorierne i CPR-nummeret, bliver de stadig klassificeret ud fra den kønsforståelse, der ligger til grund for kønsopdelingen. Derfor kommer CPR-nummeret til at være aktiv medskabere af transkønnedes eksistensvilkår som ikke-mennesker.

At der ikke er plads til dem, der er uden for kategorierne, tydeliggøres og begrundes i følgende citat fra Det Konservative Folkepartis Vivi Kier, der under folketingsdebatten om beslutningsforslag B 65 07/08 – der fremsatte forslag om, "at myndige mennesker selv kan

bestemme, hvilken kønsidentitet deres CPR-nummer og pas skal udtrykke” – tydeliggøre den svære situation, transkønnede er fanget i

”Der vil jeg sige, at jeg har stor, stor forståelse for, at man kan være født i en krop, som man ikke synes er af det køn, man gerne vil være [...] Men lige nøjagtig den måde, vi udøver myndighed på i Danmark, er jo fuldt og helt baseret på cpr-nummeret, og jeg har svært ved at se, at det bare sådan lige ganske, ganske enkelt kan ændres [...] Derfor afviser vi forslaget.” [Vivi Kier, 1. behandling af B 65 07/08]

I en infrastruktur som CPR-systemet, hvor kønskategoriene er gensidigt udelukkende, er der ikke plads til grænselandet. Det er netop *fordi* alle utvetydigt er klassificeret, at systemet fungerer og bliver usynligt; de fleste af os lægger slet ikke mærke til det, fordi det *gør* vores hverdag lettere. Problemet er, at de, der rammer ind i grænserne ”slås” med et system, størstedelen af befolkningen anskuer som velfungerende. Beslutningsforslag, der indstiller til større fleksibilitet i kønskategoriene, bliver derfor opvejet i forhold til en samlet infrastruktur, hvilket resulterer i afvisninger af forslagene. For hvis kønskategoriene *gøres* mere fleksible eller helt fjernes, har det konsekvenser for infrastrukturen. Selvom der næsten på tværs af det politiske spektrum bliver udtrykt forståelse for, at transkønnede er fanget i en svær situation, overskygges denne forståelse derfor af infrastrukturens positive effekter.

Problemet er ud fra Bowker og Stars perspektiv, at disse positive effekter vurderes som positive ud fra specifikke synspunkter. Dette er en konsekvens af, at infrastrukturens klassifikationer cementerer og institutionaliserer et specifikt synspunkt, mens andre synspunkter *gøres* tavse. [Bowker & Star 2000, org. 1999: 321] Når CPR-nummeret derfor defineres som ”praktisk”, kan vi *spørge: Praktisk for hvem?* Samtidig bliver den bagvedliggende politiske vision til stadighed grundigere installeret i samfundet, jo mere udbredt klassifikationerne bliver. Dette resulterer i, at de bliver taget for givet og bliver selvfølgheder. [Bowker & Star 2000, org. 1999: 37-39, 319-321] Som vist i den indledende argumentation udgør CPR-systemet og det dertil hørende CPR-nummer en omgribende, selvfølgheliggjort infrastruktur. Dette har ud fra Bowker og Stars perspektiv den negative konsekvens, at kønsklassificeringernes omfattende anvendelse *gør* stemmer i samfundet tavse. Denne konsekvens skaber lidelse for de, der ikke passer ind i kategorierne og ikke bliver hørt. [Bowker & Star 2000, org. 1999: 41] En lidelse, der ud fra ovenstående forklaring af sammenhængen mellem kønskategoriene og subjektivering kan

forklares som miskendelse og umenneskeliggørelse.

At klassificering har produktive aspekter stilles der ikke spørgsmålstejn ved hos Bowker og Star, men med det moderne bureaukratis omfattende klassificeringssystemer, er det nødvendigt at skabe større refleksion og tydelighed omkring grundlaget for disse. [Bowker & Star 2000, org. 1999: 37-39] For at understrege denne nødvendighed bruger de Apartheid som eksempel for at vise, hvordan klassifikationerne cementerer og naturliggør sociale og politiske agendaer, men ofte fremstilles som uskyldige teknikaliteter. Det kan virke som en ekstrem sammenligning, men bruges for at tydeliggøre det moderne bureaukratis moralske ansvar. [2000: 195-225] For når kønskategoriene indlejres i en arbejdende infrastruktur, der *gør* noget, har den også konsekvenser for menneskers levede liv. I denne undersøgelse har den negative side af dette vist sig at være miskendelse udtrykt som pinlighed, frustration, følelsen af at være udsat og udenfor.

Afslutning

Jeg har taget udgangspunkt i CPR-nummeret som et symbol på den kønsopdeling, der er blevet kritiseret. Disse ti cifre har gennem denne undersøgelse vist sig at være mere end blot et passivt udtryk for bagvedliggende biologisk fakta. I kraft af CPR-nummerets indlejring i en omfattende infrastruktur *gør* det noget – det påvirker vores hverdag i Danmark. Sammentænkning af dette infrastrukturperspektiv med de præsenterede kønsteoriens forståelse af kønskategoriernes betydning kan forklare transkønnedes kritik af kønsopdelingen som en konsekvens af manglende social forståelse og anerkendelse; miskendelse.

At transkønnedes situation alligevel er ”en ikke-debat”, som Talspersonen kalder det, [Interview med Talspersonen] kan ud fra denne undersøgelses pointer ansues som en konsekvens af flere ting. For det første er kønskategoriene indlejret i en næsten omnipotent infrastruktur, der gennemsyrrer vores tilværelse som borger i Danmark på et utal af planer og på et utal af måder. Dette eksemplificerer Venstres Marion Pedersen i dette citat fra Folketinget

”Samtidig foreslår forslagsstillerne, at myndige personer selv skal kunne bestemme, hvilken kønsidentitet deres personnummer skal udtrykke. Hvis det bliver gennemført, trækker vi så at sige tæppet væk under vores CPR-register, som en stor del af vores samfund bygger på.” [Marion Pedersen, 1. behandling af B 142 06/07]

Dette citat har til formål at illustrere den interdependens, vi nødvendigvis må tænke kønsklassificeringen i som konsekvens af, at den er indlejret i en infrastruktur. I kraft af denne udbredelse er den politiske vision og værdierne bag også i høj grad installeret i samfundet, hvorfor de er blevet usynlig. Dette betyder, at de færreste får øje på infrastrukturen og dens klassificeringer, ligesom det bliver svært at ændre det, netop fordi den er så omfattende.

For det andet, og i forlængelse hermed, institutionaliserer infrastrukturen i sine køns kategorier en kønsforståelse, der er bundet op på herskende diskurser om det sande køn, biologiens utvetydighed og sammenhænge mellem usynligt køn, synligt køn og seksualitet. Her spiller videnskaberne i høj grad ind i skabelsen af *sandheder* om kønnet. Samlet set betyder dette, at grundlaget for at skabe flertal for ændringer i kønsklassificeringen, der kan forbedre transkønnedes situation, bliver minimal.

Som vist fungerer klassificeringerne ikke bare på ét niveau; på makroniveau registrerer de og fordeler, mens de på mikroniveau praktiseres, forskydes og udfordres. Men netop det, at klassifikationerne konstant bliver udfordret og forhandlet, fordi de praktiseres i en multipel verden, giver også en større bevægelighed i infrastrukturen end den, der synes at herske hos Foucault og Butler. Hvorvidt dette betyder, at grænserne for og forståelsen af køn i CPR-nummeret vil ændre sig markant, vil jeg dog holde mig fra at give et bud på her.

Men vi kan konstatere, at så længe samfundet er baseret på en idé om kønnenes forskellighed og biologiske determinering – hvilket giver sig til udtryk i øremærkning af barsel til kvinder og andre kønsspecifikke forhold – giver det mening at bibeholde en kønsopdeling af borgerne. Disse idéer er ikke grundlagt med CPR-systemet i 1968, men afspejles tillige i tidligere former for borgerregistrering og lovgivning. [se f.eks. Rosenbeck 1987 og Willumsen 1999] Den selvfølghed, CPR-nummerets kønsopdeling er omgærdet af, er derfor ikke blot udtryk for en nyere form for social forståelse, men må ses i et historisk perspektiv. Som Aktivisten tolker det: "Det er jo også fordi, det står jo i Bibelen. Det er jo ikke bare noget, der er nogen, der har fundet på forleden dag. Det er jo en årtusinde lang tænkning." [Interview med Aktivisten]

Selvom tilgangen hos alle de inddragne teoretikere tager sit udgangspunkt i grænseeksistenser – ligesom de politiske beslutningsforslag, der her er inddraget, har taget udgangspunkt i at forbedre forholdene for transkønnede – skal tankerne bag ikke ses som afgrænsede til netop at omhandle forholdene for de, der lever i grænseområdet. Som det er tydeliggjort gennem ovenstående analyser og diskussioner, kan grænselandet ikke ansues uafhængigt af kønskategoriene i sin helhed. Den interdependens, der eksisterer imellem kategoriene mand/kvinde, kritiseres, udfordres og forandres gennem tilstedeværelsen af grænseeksistenser i kraft af virkelighedens multiplicitet, der til enhver tid vil insistere på sin eksistens.

Det ligger indbygget i kortlægningen af en kontrovers, at der ikke er noget "rigtigt svar" eller sandhed. [Whatmore 2009] Målet med denne undersøgelse har derfor ikke været at finde frem til den ideelle form for kønsklassificering. De forståelser af køn, der er i spil i denne undersøgelse, er i nogle tilfælde direkte modstridende, hvorfor dette heller ikke umiddelbart vil være muligt. I denne undersøgelse har målet i stedet være at følge Bowker og Stars opfordring om at skabe større refleksivitet omkring en infrastruktur, der er indhyllet i særlige politiske værdier og som har virkelige konsekvenser for virkelige mennesker – en refleksion der viser sig nødvendig, når transkønnede hæver stemmen og giver udtryk for lidelse.

KAPITEL 4 – AFRUNDING AF UNDERSØGELSEN

Perspektivering

Over de følgende sider vil jeg se nærmere på, hvad min tilgang til fænomenet køn har betydet for undersøgelsens udfald. Jeg tager udgangspunkt i undersøgelsens begrænsninger, hvorefter en ide til videre forskning præsenteres. Endelig vil jeg fremlægge etiske overvejelser over min tilgang til felten; først med fokus på opstillingen af informanter som karakterer, og derefter hvordan det kan forsvares at anvende transkønnede som tilgang til at studere fænomenet køn.

Undersøgelsens begrænsninger

Jeg har som nævnt taget udgangspunkt i CPR-nummeret for at få adgang til italesættelser af kønskategoriene og "sprækkerne i diskursernes selvfølgheder". [Søndergaard 2000: 93] Herved er det blevet muligt at bidrage til en større refleksion omkring kønskategoriernes konstituering og betydning for borgere i Danmark. Dette fokus har til gengæld været på bekostning af et antal velovervejede begrænsninger, jeg vil slå an her.

CPR-nummeret som indgangsvinkel har begrænset mit materiale, da det kun har formået at indfange kritikker, der er verbaliseret i den offentlige debat. Halberstams anbefaling af en benægtelse af de oppositionelle køns kategorier, hvor kritikken udtrykkes gennem alternative synliggørelser af kønnet, har denne undersøgelses tilgang f.eks. kun i meget begrænset omfang kunnet favne. De, der gør kønnet på ukonventionelle måder – dette være sig som en bevidst eller ubevidst udfordring af de socialt forståelige køns kategorier – er ikke at finde i debatsektionen af dagbladene under en underskrift så som "Giv mig lov til at være kvindemand". [Lang 2010]

Især de inddragne diskussioner fra Folketinget har medført, at mange citater forholder sig til juridiske forhold for transkønnede. Dette har en begrænsning, der udtrykt med den

transkønnede rettighedsforkæmper Tamara Adrians ord kan udtrykkes således: "Just because the legal situation [for transgendered people] is improving, it does not mean that the actual situation is changed." [Adrians 2009] Dermed sagt at det ikke er tilstrækkeligt at se på de formelle forhold, hvis vi skal undersøge den konkrete, levede konsekvens af at leve i kønnes grænseland. En sådan begrænsning ved at bruge CPR-nummeret som tilgang, har jeg søgt at overkomme ved inddragelsen af interviews med personer, der har indsigt i transkønnedes forhold eller endda selv lever i grænselandet mellem kønskategoriene.

Perspektiver til videre forskning

Som nævnt under metodeafsnittet har jeg bevidst fravalgt at inddrage en informant fra Sundhedsministeriet. Dette skal som nævnt delvist ses som en konsekvens af, at dette ministerium ikke har den største kontaktflade med det kønnede CPR-nummer (på dette område ligger brugen af det kønsopdelte CPR-nummer i høj grad decentralt i regionerne). Endnu mere relevant for dette fravalg har dog været det perspektiv, der her igennem ville blive lagt på transkønnethed.

Grundlaget for at alle tre beslutningsforslag om transkønnedes forhold har været præsenteret af sundhedsministre – på trods af at forslagene er gået på tværs af ministerielle ressortområder – kan ses som et udtryk for en sygeliggørelse. Denne sygeliggørelse giver sig til udtryk i, at alle særregler, der muliggør, at transkønnede f.eks. kan få et "T" i passet eller tage et fornavn, der angiver "det modsatte køn", påkræver en diagnose som "transseksuel eller ligestillet hermed" fra Sexologisk Klinik, Rigshospitalet. [Lov 350 §1 stk. 5] Dvs. at transkønnedes forhold er bundet op på psykologiske vurderinger og diagnosticeringer.

Ud fra disse forhold vil det være interessant at undersøge samspillet mellem psykologien og kønskategoriene for at se på, hvordan psykologien er med til at opretholde normative forståelser af køn. Modsat udgangspunktet i CPR-nummeret, vil det biologiske køn her ikke spille en central rolle. I stedet vil dette kræve inddragelse af teorier, der kan begrebsliggøre den menneskelige psyke i relation til det omliggende samfund. Samtidig vil en sådan vinkel også kræve en anden tilgang til empirien, hvor psykologer fra Sexologisk Klinik vil være oplagte informanter. En sådan vinkel vil modsat det her inddragne infrastrukturperspektiv afgrænse undersøgelsen til at omhandle de, der "falder udenfor" kategoriene.

Det, der har gjort infrastrukturperspektivet særlig nyttigt, er at det har formået at brede

diskussionen ud. På trods af at store dele af min empiri har været rettet mod et område, mange anskuer som en minoritetsproblematik, har jeg ved hjælp af Bowker og Stars tænkning været i stand til at tydeliggøre, hvordan kontroverser omkring kønskategoriene ikke kun er relevante for denne minoritet. Indlejringen af kønskategoriene i en infrastruktur, der gennemsyrrer vores hverdag, har muliggjort en vedkommenhed for studiet af hverdagen.

Etiske overvejelser

En etisk overvejelse, der kræver opmærksomhed her, er min opstilling af informanter som karakterer, hvor igennem deres udtalelser og personer er blevet karikeret for forståelsens og formidlingens skyld.

Karaktererne har som nævnt været anvendt som led i overhovedet at kunne kortlægge og "ordne" en mangfoldig og kompleks empiri, der stritter i et utal af retninger. Et mere praktisk aspekt i form af krav om anonymitet har tillige nødvendiggjort, at informanternes identitet har skullet gemmes. I stedet for en helt neutral anonymisering, hvor de f.eks. kunne kaldes Informant 1, Informant 2, osv., har jeg i stedet valgt at bruge anonymiseringen konstruktivt. Ved at tillægge informanterne disse karakterer, har det været muligt løbende at tydeliggøre, hvordan informanternes divergerende argumenter og indsigelser kan anskues som udtryk for deres specifikke tilgange til emnet. Hermed har det kunnet tydeliggøre spændinger og uenigheder i felten.

Jeg har holdt mig til i høj grad at navngive karaktererne ud fra informanternes egne udsagn og beskrivelser af sig selv; en induktiv tilgang, der forhåbentlig har mindsket den enkelt informants følelse af at være fremstillet på en måde, vedkommende ikke kan identificere sig med. Samtidig har jeg i analysen gjort stor brug af citater for på denne måde at lade karaktererne "tale selv".

Ligeledes er det nødvendigt at reflektere over det, at anvende transkønnethed som udgangspunkt for at studere køn. Dette er især relevant i kraft af min egen afstandtagen fra at sygeliggøre transkønnede.

Transkønnede som udgangspunkt for at studere køn

Efter at have hørt en transkønnet oplægsholder kritisere den manglende mulighed for at kunne skifte CPR-nummer og den vigtighed, han syntes at lægge i disse cifre, var min oprindelige tanke

at anskue CPR-nummeret ud fra et fokus på transkønnede. Denne tilgang til at studere kønnenes foranderlighed tøvede jeg dog med efter at have læst den amerikanske kønsforsker Rosa Lees bog *Why Feminists Are Wrong*. [2006] Lees argument er, at transkønnede er blevet taget som gidsler i et poststrukturalistisk feministisk frihedsprojekt, der igen og igen bruger transkønnede som det fremmeste eksempel på kunstigheden i idéen om kroppens materialitet og kønsidentitet som kausalt forbundne størrelser; altså et opgør med det biologiske køn som determinerende og uforanderlig forskelsmarkør mellem mennesker. Hun finder det ironisk, at transkønnede af poststrukturalistiske feminister bruges som eksempel på diskrepanser mellem kroppens materialitet og kønsidentitet, når transkønnede som hun selv kæmper en hård og dyr kamp for netop at ændre deres kroppe således, at de skal stemme overens med individets kønsidentitet. For Lee bevises kroppens kønnede materialitet netop her som værende af altoverskyggende vigtighed, hvorfor hun taler imod, at transkønnede – som det ofte har været tilfældet siden slutningen af det 20. århundrede – opstilles som "trophies on the feminist mantle." [2006: 16] Lee argumenterer altså imod en instrumentalisering af enkelte mennesker eller grupper i frihedsprojekter for andre.

At transkønnethed over de sidste to årtier har gjort sit indtog i kønsforskningen har Lee ret i. Destabiliserende teoretiseringer af køn med udgangspunkt i personer, der bryder kønskonformiteten – eller matrixens krav om kohærens, som det hedder hos Butler – kan siges at være blevet stået an med Foucaults indledning til hermafroditten Herculine Barbins erindringer [1981, org. 1978] og er siden queerteoriens indtog ekspanderet, særligt med fokus på transkønnede. [se f.eks. Halberstam 1998, Star 1991, Stone 1991, Stryker 2006] Argumentationen for et sådan udgangspunkt er, som formuleret af amerikaneren Susan Stryker, at *transgender studies*, har medvirket til "a sea-change in the academic study of gender, sex, sexuality, identity, desire, and embodiment." [2006: 5] Dette er forårsaget af denne teoretiske retnings fokus på

"the fact that 'gender', as it is lived, embodied, experienced, performed, and encountered, is more complex and varied than can be accounted for by the current dominant binary sex/gender ideology of Eurocentric modernity." [Stryker 2006: 3]

At jeg alligevel var tilbageholden med at fokusere denne undersøgelse på transkønnede, var dog også ud fra en erkendelse af, at kritikker af CPR-nummerets kønsopdeling var bredere end blot

en konsekvens for transkønnedes fastholdelse i køns kategorier, de ikke identificerer sig med. Som vi har set i f.eks. Aktivistens kritik af kønsopdelingen i CPR-nummeret, kan der også være tale om en kritik af en hierarkisk ulighed mellem kønnene, der understøttes af kønsopdelingen; der er altså her tale om en grundlæggende kritik af, at man kønsklassificerer borgere og deraf får følgende negative konsekvenser. At den konkrete udformning af hendes kritik alligevel har givet sig udtryk i et beslutningsforslag om forbedringer af transkønnedes vilkår, forklarer hun således med hjælp fra Hans Scherfig

”Det er med det nationale spørgsmål, som med ens tænder: Man tænker kun på dem, når der er problemer med dem'. Altså, hvis man ikke oplever at være i en yderposition, så stiller man ikke spørgsmålstejn. Det er dem, der er i yderpositionerne, som stiller spørgsmålstejn. De andre kører jo bare på den måde, de nu engang kører. Hvorfor skulle de lave om på det?” [Interview med Aktivisten]

Denne argumentation udtrykker netop den ”high tension zone”, Star formulerer som værende det optimale udgangspunkt for studier af mand/kvinde dikotomien, der som *the great divide*, denne dikotomi tager form af, ellers virker utilgængelig for analyser.²⁶ Det er, som Aktivisten understreger, fordi der ved grænserne mellem de to kategorier viser sig at være noget på spil og at de, der befinder sig i kønnenes grænseland ”remind us that, indeed, it might have been otherwise.” [Star 1991: 53]

Lees kritik af brugen af transkønnede som instrument i et større opgør med biologiens determinerende rolle i forhold til forståelser af køn kan på overfladen virke berettiget i forhold til denne undersøgelse: Det er i høj grad transkønnede, der på de forgangne sider er kommet til at repræsentere en problematisering af biologiens uanfægtede basis for kønsklassificeringen i CPR-nummeret. En sådan kritik fra Lees side vil dog kunne imødekommes af, at transkønnethed har gjort sig central for denne undersøgelse gennem en empirisk dataindsamling, der ikke har taget udgangspunkt i transkønnethed, men den institutionaliserede kønsopdeling som sådan. At transkønnedes kropsliggjorte erfaringer med kønsopdelingen i CPR-nummeret har indtaget denne rolle, er ud fra Stars optik forventelig, da disse afrapporteringer fra kønnenes high tension zone er udtryk for disse borgeres eksklusion fra konventionelle, institutionaliserede

---

26 At Star retter fokus på netværkets yderpunkter og usynliggjorte positioner, skal ses som et markant brud med og kritik af den tilgang til netværksteori, der med Bruno Latour i spidsen indtil da havde været udbredt. [Star 1991]

kategorier så som kønskategoriene i CPR-nummeret.

Konklusion

CPR-nummeret er en banebrydende og praktisk opfindelse, der gør hverdagen lettere for langt de fleste borgere, muliggør en entydig identifikation af enkeltindivider, binder den offentlige sektor sammen og skaber en direkte relation mellem staten og den enkelte borger – alt sammen fordi CPR-nummeret er indlejret i en større *infrastruktur*, der "ordner" samfundet. Kønsangivelsen i CPR-nummeret muliggør derudover en nem praktisering af kønsdifferentierede love og initiativer, så som indkaldelse af mænd til session, øremærkning af barsel til kvinder og udarbejdelse af kønsopdelte statistikker.

Herved indtager CPR-nummerets kønsopdeling en fundamental betydning i det danske samfunds opbygning, og det indlejres samtidig i alle hjørner af borgerens krop og hverdag.

Men CPR-nummerets konstruktion er afhængig af og cementerer bestemte forståelser af køn, der ikke nødvendigvis deles af alle, og som alle ikke nødvendigvis kropsliggør. Dette er blevet tydeligt gennem kritikker af CPR-nummerets kønsopdeling, der i høj grad centrerer sig om transkønnedes forhold og giver sig til udtryk i artikler, politiske beslutningsforslag og politikpapirer.

På basis af Foucaults begreb *det sande køn* er det vist, hvordan kønsklassificeringer i CPR-nummeret er baseret på en idé om, at der eksisterer to køn, der er gensidigt ekskluderende og biologisk determineret. At infrastrukturens klassifikationer bliver synlige for især transkønnede er derfor for det første en konsekvens af, at de støder på krav om entydig biologisk køns kategorisering, enten/eller. Infrastrukturens krav om standardisering og gensidig ekskluderende kategorier muliggør ikke grænselandet, og gør det meget svært at få lov til at skifte kategori.

For det andet støder transkønnede på grænserne for den sociale forståelse af køn, når den biologiske klassificering bruges som grundlag for kontrol af borgernes identitet. Den sociale forståelse af os som mennesker og subjekter kan gennem en sammentænkning af Judith Butler og Judith Halberstams teorier siges at være betinget af, at vi lever op til *den heteroseksuelle matrix'* krav om kohærens mellem *biologisk køn* og *synligt køn*. I kontrolsituationer, hvor borgerens biologiske køn sammenholdes med vedkommendes synlige køn, sker der derfor en differentiering mellem forståelig/ikke forståelig. Når den sociale forståelse udebliver, mødes

borgere med *miskendelse*, der for transkønnede beskrives som frustration, pinlige situationer og i værste fald vold.

Sættes differentieringen mellem det biologiske og synlige køn i perspektiv med Bowker og Stars teori om infrastruktur, bliver denne miskendelse en forventet konsekvens af, at den formelle klassificering aldrig kan være i fuld overensstemmelse med virkelighedens eksisterende pluralitet. Denne ufuldendthed i klassificeringen bliver tydelig i praktiseringen af klassifikationerne, hvor den uformelle klassificering tager over – en klassificering, der tager sit afsæt i en læsning af den enkeltes synlige køn.

Kritikker af CPR-nummerets kønsopdeling kan derfor siges at være afstedkommet af både selve den formelle klassificering, som transkønnede ikke nødvendigvis identificerer sig med, og af mødet imellem formelle og uformelle klassificeringer, hvor der opstår problemer og forvirring. Her opstår en *high tension zone*, fordi infrastrukturens arkitektur ikke levner plads til grænselandet eller diskrepanser mellem biologisk og synligt køn. Kritikkerne kan i dette perspektiv anskues som uundgåelige udfordringer og forhandlinger af kategorier, der aldrig vil kunne indfange virkelighedens pluralitet.

At kønskategoriene ikke bare kan smides væk som repressive instanser, men at de også har en produktiv effekt, tydeliggøres gennem Butlers og Foucaults *subjektbegreber*. Det er gennem en underkastelse for kategoriernes diskursive grænser og regulering, at vi anerkendes som subjekter, mennesker. For Butler er dette specificeret til at omhandle køns kategorier, der defineres af normernes grænser for social forståelse. Hvor Halberstam ser kontrollen af kohærens mellem biologisk og synligt køn som noget, der kun sker, når vi tydeliggør den biologiske kategori, er den hos Butler konstant, fordi biologien er insisterende tilstede på kroppen. Derfor sker kontrollen, og dermed subjektiveringen, ud fra Butlers optik ikke kun i paskontrollen eller hos lægen, hvor CPR-nummerets kønsangivelse bliver synlig. Den er for Butler en kontinuerlig proces, der derfor må anskues ud over CPR-nummerets klassificeringer.

Bowker og Stars pointe om, at kønsklassificeringerne indlejret i en arbejdende infrastruktur *gør* noget og har en effekt på menneskers liv, tydeliggøres gennem kønsteoriene som en aktiv medskabelse af genkendelse/miskendelse, der har virkelige effekter for f.eks. transkønnedes liv. Når CPR-nummerets kønsopdeling beskrives som praktisk, bliver vi derfor nødt til at stille spørgsmålet: Praktisk for hvem? Den politiske vision, der udbredes med infrastrukturen, bliver

usynlig i kraft af at infrastrukturen *fungerer*. Men for de, der ikke "passer ind" i kategorierne, resulterer møder med infrastrukturens klassificeringer i miskendelse og lidelse. Da kategoriernes rolle i infrastrukturen og subjektiveringens ikke uden videre kan fjernes, indstilles der derfor til en større refleksivitet omkring grundlaget for kønsklassificeringen.

På trods af at både undersøgelsens empiri og de inddragede teoretikere har haft grænseeksistenser som udgangspunkt, betyder det ikke, at diskussioner om CPR-nummerets kønsopdeling skal forstås som en grænseproblematik, der kun er vedkommende for de, der støder ind i grænserne. Omvendt har især infrastrukturperspektivet muliggjort en tydeliggørelse af, hvordan kønskategoriernes indlejres i hverdagen for borgere i Danmark. Dette får samfundet til at hænge sammen, men det sker på bekostning af, at de, der ikke passer ind i kategorierne, oplever lidelse og bliver gjort tavse. Denne undersøgelse har haft som formål at bidrage til refleksion omkring denne negative slagside af infrastrukturens positive egenskaber.

Materiale

Beslutningsforslag og love

1. behandling af B 142 06/07 Forslag til folketingsbeslutning om transsekuelles/transkønnedes rettigheder. Fremsat i Folketinget af Per Clausen 11/05/2007. Referat fra Folketingets hjemmeside.

<http://www.ft.dk/samling/20061/beslutningsforslag/b142/beh1/1/forhandling.htm?startItem=>

1. behandling af B 168 09/10 Forslag til folketingsbeslutning om forbedring af transkønnedes rettigheder. Fremsat i Folketinget af Kamal Qureshi 26/03/2010, forhandlet 27/05/2010. Referat fra Folketingets hjemmeside.

<http://www.ft.dk/samling/20091/beslutningsforslag/B168/BEH1/forhandling.htm#dok>

B 65 07/08 Forslag til folketingsbeslutning om transsekuelles/transkønnedes rettigheder. Fremsat i Folketinget af Per Clausen 26/02/2008.

http://www.ft.dk/samling/20072/beslutningsforslag/B65/som_fremsat.htm

B 142 06/07 Forslag til folketingsbeslutning om transsekuelles/transkønnedes rettigheder. Fremsat i Folketinget af Per Clausen 11/05/2007.

http://www.ft.dk/samling/20061/beslutningsforslag/B142/som_fremsat.htm#dok

B 168 09/10 Forslag til folketingsbeslutning om forbedring af transkønnedes rettigheder. Fremsat i Folketinget af Kamal Qureshi 26/03/2010, forhandlet 27/05/2010.

<http://www.ft.dk/samling/20091/beslutningsforslag/B168/index.htm>

LBK 878 af 14/09/2009 Bekendtgørelse af lov om Det Centrale Personregister jf. lovbekendtgørelse nr. 1134 af 20. november 2006, med de ændringer, der følger af § 4 i lov nr. 89 af 30. januar 2007, § 6 i lov nr. 500 af 6. juni 2007 og § 143 i lov nr. 1336 af 19. december 2008.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=125606>

Lov 350 Lov om ændring af navneloven af 06/05/2009 (Adgang til at tage en afdød ægtefælles mellem- og efternavn m.v.).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=124733>

Lov 524 Navneloven af 24/06/2005.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=31494#K3>

Hjemmesider og dokumenter uden forfatter

cancer.dk under punktet "Brystkræft hos mænd".

<http://www.cancer.dk/Hjaelp+viden/kraeftformer/kraeftsygdomme/brystkraeft+mand/statistik+brystkraeft+mand/>

CPR's hjemmeside under punktet "Om CPR-kontoret".

[http://www.cpr.dk/cpr/site.aspx?
p=126&areaid=16&ArticleTypeID=51&t=visartikel&Articleid=4346](http://www.cpr.dk/cpr/site.aspx?p=126&areaid=16&ArticleTypeID=51&t=visartikel&Articleid=4346)

Overordnet udviklingsplan for CPR-systemet 2008-2012. *Vejen mod øget portabilitet, forenkling og konsolidering.* CPR-kontoret, august 2008. Offentliggjort www.cpr.dk 08/12/2008.
http://www.cpr.dk/cpr_artikler/Files/Fil1/4132.pdf

Retsudvalget 2009-2010, Spørgsmål 1395. Svar på spørgsmål stillet af Folketingets Retsudvalg efter ønske fra medlem af Folketinget Karina Lorentzen Dehnhardt. Svarets afsender er Indenrigs- og sundhedsministeriet, Bertel Haarder / Carsten Grage.
<http://www.ft.dk/samling/20091/almindel/reu/spm/1395/svar/735903/884362/index.htm>

Sexologisk Kliniks hjemmeside om "Transseksualitet og kønsidentitet", "Behandling".
[http://www.psykiatri-
regionh.dk/menu/Centre/Psykiatriske+centre/Psykiatrisk+Center+Kobenhavn/Center/Undersoe
gelse+og+behandling/Behandlingsmuligheder/Sexologiske+sygdomme/Transseksualitet+og+k
%c3%b8nsidentitet/Behandling.htm](http://www.psykiatri-regionh.dk/menu/Centre/Psykiatriske+centre/Psykiatrisk+Center+Kobenhavn/Center/Undersogelse+og+behandling/Behandlingsmuligheder/Sexologiske+sygdomme/Transseksualitet+og+k%c3%b8nsidentitet/Behandling.htm)

Konferenceoplæg

Adrians, Tamara [2009] "Transgenderism and Intersexuality: Legal, Psychological and Sociological Matters". Oplæg på WorldOut Games-konferencen 29/07/2009, København.

Litteraturoversigt

- Bowker, Geoffrey C. & Star, Susan Leigh [2000, org. 1999] *Sorting Things Out. Classification and Its Consequences*. The MIT Press, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge & London.
- Butler, Judith [1990] *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, New York & London.
- Butler, Judith [1993] *Bodies That Matter. On the Discursive Limits of 'Sex'*. Routledge, New York & London.
- Butler, Judith [2004] *Undoing Gender*. Routledge, New York & London.
- Cohen, Anthony P. [1984] "Informants". I: R.F. Ellen (red.): *Ethnographic Research – A Guide to General Conduct*. Academic Press Ltd., London.
- Faufelt, Rikke [2010a] "Lykken er en bule i bukserne". I: *Politiken* 01/08/2010, tillægget PS, side 3.
- Faufelt, Rikke [2010b] "Flere kvinder bliver lavet om til mænd". I: *Politiken* 01/08/2010, 1. sektion side 3.
- Foucault, Michel [1981, org. 1978] "Indledning". I: Herculine Barbin: *Af en hermafrodits bekendelser*. Rhodos, København.
- Foucault, Michel [1994, org. 1976] *Viljen til viden. Seksualitetens historie 1*. Det lille forlag, Frederiksberg.
- Foucault, Michel [2001] "The Subject and Power" [org. 1982]. I: James D. Faubion (red.): *Power – The Essential Works of Foucault 1954-1984*, vol. 3. The New Press, New York.
- Foucault, Michel [2002, org. 1975] *Overvågning og straf. Fængslets fødsel*. Det lille forlag, Frederiksberg.
- Fägerborg, Eva [1999] "Intervjuer". I: Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red.): *Etnologiskt fältarbete*. Studentlitteratur, Lund.
- Gaunt, Michael [2010] "Vi er så forskellige som alle andre". I: *Urban* 10/03/2010, sektionen Nyheder.
- Hacking, Ian [1999] *The Social Construction of What?* Harvard University Press, Cambridge & London.
- Gamle, Sarah (red.) [2001, org. 1998] *The Routledge Companion to Feminism and Postfeminism*. Routledge, London & New York.
- Halberstam, Judith [1998] *Female Masculinity*. Duke University Press, Durham & London.

Halberstam, Judith [2008] "Dumb & Getting Dumber". I: *Bitch Magazine* (digitalt magasin) 27. august 2008 <http://bitchmagazine.org/article/dumb-getting-dumber>

Heath, Rachel Ann (red.) [2006] *The Praeger Handbook of Transsexuality. Changing Gender to Match Mindset*. Praeger Publishers, Westport.

Holm, Marie-Louise & Bülow, Morten Hillgaard [2008] *Det stof, mænd er gjort af – konstruktionen af maskulinitetsbegreber i forskningsprojekter om testosteron i Danmark fra 1910'erne til 1980'erne*. Speciale ved Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitetscenter. Vejledere: Karin Lützen & Erik Bendtsen.

Jerlach, Torben [2009] *Udviklingen på CPR-området i de seneste 20-25 år frem til 2009*. CPR-kontoret, april 2009. <http://www.cpr.dk/cpr/site.aspx?p=132&ArticleTypeID=53&t=ForsideVisartikel&Articleid=4396> (18.05.10)

Jagose, Annamarie [1999] "Masculinity Without Men". I: *Genders Journal* nr. 29/1999. University of Colorado. http://www.genders.org/g29/g29_halberstam.html

Jensen, Anders Fogh [2002] "Indledning". I: Michel Foucault: *Overvågning og straf. Fængslets fødsel*. Det lille forlag, Frederiksberg.

Kuriansky, Judy [2006] "Foreword". I: Rachel Ann Heath: *The Praeger Handbook of Transsexuality. Changing Gender to Match Mindset*. Praeger Publishers, Westport.

Kvale, Steinar [1997, org. 1994] *InterView. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels Forlag, København.

Lang, Jørgen Irene Haffner [2010] "Giv mig lov til at være kvindemand". I: *Politiken*, tillægget Debat 14/03/2010.

Larsen, Jette Schilling [2007] *Når amning ikke lykkes*. Speciale Institut for Folkesundhed, Aarhus Universitet. Vejleder: Hanne Kronborg.

Lee, Rosa [2006] *Why Feminists Are Wrong. How Transsexuals Prove Gender Is Not A Social Construction*. Xlibris Corporation, Bloomington.

Lykke, Nina [2008] *Kønnsforskning – en guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Martin, Bidy [1996] *Femininity Played Straight. The Significance of Being Lesbian*. Routledge, New York & London.

McCullers, Carson [1946] *The Member of the Wedding*. Bantam Books, New York.

Moustgaard, Ulrikke [2010] "Velkommen til transernes århundrede". I: *Webmagasinet Fokus*, dateret 25/08/2010. KVINFO. <http://www.kvinfo.dk/side/558/article/980/>

Nielsen, Henrik [1991] *CPR – Danmarks folkeregister*. CPR-Kontoret, april 1991.

http://www.cpr.dk/cpr_artikler/Files/Fil1/4392.pdf

Rosenbeck, Bente [1987] *Kvindekøn. Den moderne kvindeligheds historie 1880-1980*. Gyldendal, Nordisk Forlag, København.

Rosenberg, Tiina [2002] *Queerfeministisk agenda*. Bokförlaget Atlas, Stockholm.

Rosenberg, Tiina [2007] "Queerfeminisme – Introduktion". I: Dorte Marie Søndergaard (red.): *Feministiske tænkere*. Hans Reitzels Forlag, København.

Sedgwick, Eve Kosofsky [2008, org. 1990] *Epistemology of the Close*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles & London.

Star, Susan Leigh [1991] "Power, Technologies and the Phenomenology of Conventions: on Being Allergic to Onions". I: John Law (red.): *A Sociology of Monsters. Essays on Power, Technology and Domination*. Routledge, London.

Stone, Sandy [1991] "The Empire Strikes Back: A Posttranssexual Manifesto." I: Julia Epstein & Kristina Straub: *Body Guards: The Cultural Politics of Gender Ambiguity*. Routledge, New York.

Stryker, Susan [2006] "(De)Subjugated Knowledges. An Introduction to Transgender Studies". I: *The Transgender Studies Reader* af Susan Stryker & Stephen Whittle. Routledge, New York.

Svensgaard, Karina [2009] "Da Torben blev til Tina". I: *BT* 06/09/2009, 2. sektion side 18.

Swaminathan, Nikhil [2007] "Strange but True: Men Can Lactate". I: *Scientific American* 06/09/2007. <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=strange-but-true-males-can-lactate&sc=rss>

Søndergaard, Dorte Marie [1996] *Tegnet på kroppen – Køn: koderog konstruktioner blandt unge voksne i Akademia*. Museum Tusulanums Forlag, København.

Søndergaard, Dorte Marie [2000] "Destabiliserende diskursanalyse – veje ind i poststrukturalistisk inspireret empirisk forskning". I: Hanne Haavind (red.): *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Natur och Kultur, Stockholm.

Valentine, David [2007] *Imagining Transgender: An Ethnography of a Category*. Duke University Press, Durham & London.

Whatmore, Sarah J. [2009] "Mapping Knowledge Controversies: Science, Democracy and the Redistribution of Expertise". I: *Progress in Human Geography*, Oktober 2009 33 (5). Udgivet digitalt 28/07/2009 via SAGE Journals Online
<http://phg.sagepub.com/content/33/5/587.abstract?rss=1>

Willumsen, Hanne [1999] *Folkeregistreringen 75 år i 1999*. CPR-kontoret.
<http://www.cpr.dk/publikationer/folkeregistrering1999/forside.htm>

APPENDIKS

Appendiks I: Summary

Under the title *Gender As Infrastructure*, the aim of this thesis is to explore how gender can be understood in the context of the Danish information infrastructure CPR, which registers all Danish citizens. Specific for this information system is that it produces gender specific ID-numbers for citizens, which are then used to structure the Danish welfare system. Controversies around these ID-numbers are used as an entryway, mapping controversies of the social phenomenon of gender.

These controversies have become visible via articles and political bills, in which critiques of the gender differentiation have been focused on the situation of transgendered citizens who experience various difficulties due to the infrastructure's requirement of clear gender categorizations. Along with critics, government representatives have been interviewed. These informants, referred to as *characters*, constitute the main source of empirical data. [chap. 1]

With the help of Foucault's term *the true gender* and Butler's idea of *the biological sex* as a performative construction, it is shown how the foundation of the gender specific ID-number is dependent on an idea of sex as biologically determined. Furthermore, it is shown how the understanding of gender as oppositional categories, male/female, are interlinked with the infrastructure's requirement of "pure" categories. There is no room for the borderland, which is embodied by transgendered citizens. [chap. 2]

Subsequently, the analysis moves on to the linkage between the formal categorization of sex and the social categorization of *the visible gender*, which become highly relevant in the practical use of the ID-number. Here, social intelligibility of the coherence between biological sex and visible gender, formed by the heterosexual matrix, is used to control citizens' identities. In cases where these are not consistent, the consequence is misrecognition; a misrecognition described by transgendered citizens as suffering, embarrassment and awkwardness. [chap. 2]

This misrecognition is explained as a consequence of the role of gender categories in the process of subjectivation. Only when included by the borders of the social intelligibility of

gender, one can be recognized as a subject, a human being. This can, however, not be limited to the gender categories in the ID-numbers, but must be seen in the larger, social context of the heterosexual matrix. [chap. 3]

Thus, the categorization of gender in ID-numbers takes part in the production of transgendered citizens as abjects, inhuman. But at the same time, categorizations can not be cast away as they create a needed order in everyday life. Based on these conditions, a greater reflectivity around the foundation of the gender categories is advised; as the categories via the infrastructure are installed in the everyday life of citizens, they have real consequences for real people. [chap. 3]

Appendiks II: Eksempel på interviewguide

Interview med Politikerens 21.06.10, Christiansborg

Tematikker, der skal dækkes i interviewet

- Partiets beslutningsforslag (pl.)
- Politisk kontekst/debatter
- CPR-systemet/personregistrering
- Kønsopdeling – betydning for samfundet og den enkelte borger
- Minoriteter vs. majoritet

Forslag til spørgsmål

Introducerende

Kan du give et kort rids af partiets køns politik

Motivation bag beslutningsforslag om transkønnedes rettigheder og kønsneutral CPR-nummer?

Beslutningsforslag [B142 06/07 og B 65 07/08]

Hvorfor er der forskel mellem selve beslutningsforslaget og motivationen/bemærkninger

- hvorfor er fjernelsen af kønsangivelsen ikke med i selve forslaget fra 2007?

Hvorfor er forslaget om transkønnedes muligheder for adoption fjernet fra det ene til det andet beslutningsforslag?

Er det kønsangivelsen- eller opdelingen, der anskues som et problem?

Konsekvenser af jeres forslag: Fjernelse af kønnet som betydningsgrundlag?

Vurdering af tilsvarende forslag fra indeværende folketingsår [B 168 09/10]

Politisk kontekst

Hvad har din fornemmelse været omkring de politiske debatter om forslagene?

Hvordan kommer i frem til det endelige beslutningsforslag – hvilken proces ligger bag?

Hvordan kan mulighederne for vedtagelse af forslag forbedres?

CPR-systemet/personregistrering

Mulige argumenter for eksisterende model?

Hvorfor tror du, der er så stor modstand mod forslagene?

Fordele ved eksisterende?

Kønsopdeling – betydning for samfundet og den enkelte borger

Hvilke konsekvenser har den statslige kønsopdeling af borgerne?

Er der ikke gode eller praktiske argumenter for at opretholde kønsopdelingen?

Effekt af at barselsorlov m.v. er bundet op på kønsategorien

Minoriteter vs. majoritet

Er det minoritetshensyn eller noget større?

- det er som om selve forslagene er det ene og bemærkningerne til dem er det andet

Hvordan opvejer man hensyn til minoritet og majoritet samtidig?